

**HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM
VÄLISHINDAMISOSAKOND**

**ÜLEVAADE HARIDUSSÜSTEEMI
VÄLISHINDAMISEST
2007/2008. ÕPPEAASTAL**

TARTU 2008

KOOSTAJAD

Anti Teepere

Hille Vooremäe

Imbi Henno

Kadri Peterson

Kristi Mere

Kristiina Vainomäe

Liia Vilu

Made Kirtsi

Maie Kitsing

Mare Oja

Marika Pettai

Meelis Kond

Merike Olt

Tiina Annus

Tiina Laidvee

Tiina Peterson

Ulvi Soomlais

Toimetanud: Maie Kitsing

Keeleline korrektuur: Hille Vooremäe

© Haridus- ja Teadusministeerium, välishindamisosakond, 2008

ISSN 1736-6267

SISUKORD

Sissejuhatus.....	5
Ülevaade Euroopa Liidu haridusindikaatoritest.....	5
Lissaboni strateegiaga seatud eesmärgid ja nende täitmine hariduses ja koolituses.....	7
Olulisemad sõnumid Lissaboni strateegia hariduse ja koolituse monitooringu 2008. aasta aruandest.....	9
Edukad riigid seatud eesmärkide täitmisel.....	10
Ülevaade järelevalve läbiviimisest alushariduses.....	12
Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest.....	12
Koolieelikute rühmade õpetajate kvalifikatsioon ja ametijärgud.....	13
Õppe- ja kasvatustegevuse planeerimine ja dokumenteerimine.....	16
Laste toetamine.....	17
Laste arengu ja koolivalmiduse hindamine.....	18
Koostöö lastevanematega ja koolikohustuse edasilükkamise võimaldamine.....	19
Kokkuvõte.....	20
Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest.....	21
Ülevaade järelevalve läbiviimisest üldhariduses.....	23
Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest.....	23
Klassikursuse kordajate õpitulemused, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjusused.....	27
Mitterahuldavate hinnetega üleviidud õpilased, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjusused.....	31
2006/2007. õa I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega õpilaste õpitulemused, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjusused.....	35
Kokkuvõte.....	39
Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest.....	41
Ülevaade järelevalve läbiviimisest kutsehariduses.....	43
Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest.....	43
Riiklikult tagatud vahendite (koolilõuna ja sõidukulu) kasutamine õpilase toetamisel.....	44
Õppeasutuses rakendatavad meetmed õpilaste väljalangevuse vähendamiseks.....	49
Kokkuvõte.....	53
Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest.....	54
Kokkuvõte.....	58
Ülevaade välishindamisest kõrghariduses.....	60
Uute õppekavade registreerimine ja koolituslubade väljastamine.....	60
Akrediteerimine.....	61
Riikliku järelevalve läbiviimine.....	62
Kokkuvõte.....	66
Ülevaade inspekteerimisest Euroopa Koolis.....	67

Kehalise kasvatuse inspekteerimisest nooremas kooliastmes	67
Inspekteerimistulemused vanemas kooliastmes.....	71
Sisehindamise nõustamise kokkuvõte.....	76
Ülevaade nõustatud õppeasutustest 2007/2008. õppeaastal.....	76
Üldhinnang nõustamisprotsessile	77
Kokkuvõte.....	78
Õpitulemuste välishindamine 2007/2008. õppeaastal.....	83
6. klassi üleriigiline tasemetöö ajaloos 2008. aastal	83
Riigieksamite tulemuste võrreldavaks muutmisest.....	86
Kokkuvõtte uuringust PISA 2006.....	91
PISA tulemuste võimalikud põhjused ja tulemuste kasutamine.....	97
Tallinna haridusasutuste sisehindamise toetamine ja haridusasutuste tunnustamine	104
Ülevaade õppeasutuste rahvusvahelisest koostööst.....	111

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidus ja maailmas laiemalt on juurdumas tulemuspõhine hariduspoliitika, mis tähendab, et nii riiklikul kui õppeasutuse tasandil lepitakse kokku hindamise põhimõtetes, kogutakse vajalikku teavet ja avalikustatakse see.

Kui eelnevatel aastatel on meil haridussüsteemi tulemuslikkuse hindamisel keskendunud järelevalvele, siis käesolev kogumik annab ülevaate õppeasutuste ja õpitulemuste välishindamisest laiemalt. Hindamise rahvusvahelist aspekti kajastavad ülevaated Euroopa Liidu haridusindikaatoritest ja Euroopa Kooli inspekteerimisest, kokkuvõtte uuringust PISA 2006. Samuti lühikokkuvõtte konsultatsioonifirma McKinsey & Company poolt läbi viidud uuringust, mis käsitleb maailma tippharidussüsteemide tunnuseid. Maailmas on süvenev tendents, et hindamise eesmärk ei ole pelgalt tulemuste fikseerimine, vaid ka heade kogemuste levitamine. Tallinna Haridusameti kogemused haridusasutuste ja juhtide hindamisel väärivad laiemat tutvustamist ning järgimist. Rahvusvaheline koostöö on üks õppeasutuste tegevusnäitajatest, mille olulisust rõhutab kogumiku viimane artikkel.

Loodame, et hariduselu korraldajad õppeasutuse, regiooni või riigi tasandil leiavad meie ülevaatest tuge oma igapäevase töö paremal korraldamisel.

Täname oma häid koostööpartnereid, kelle toel ja abil kogumik on valminud.

Välishindamisosakonna nimel

Kadri Peterson

Välishindamisosakonna juhataja

ÜLEVAADE EUROOPA LIIDU HARIDUSINDIKAATORITEST

Tiina Annus, Haridus- ja Teadusministeeriumi analüüsitalituse juhataja

Rahvusvahelistest strateegiatest ja suunistest on Eestile olulised eelkõige need, mis on seotud Lissaboni strateegiaga. Hariduse valdkonna indikaatorid tulenevad 2007. aasta mais Euroopa Nõukogu poolt heaks kiidetud haridusindikaatorite raamistikust ning nende arvutamiseks on oluline alginformatsiooni esitamisel ühtsete reeglite järgimine kõigi liikmesriikide poolt, et tagada näitajate võrreldavus. Seetõttu teeb Euroopa Komisjon indikaatorite osas koostööd mitte ainult liikmesriikide, vaid ka EUROSTAT¹i ja OECD²ga.

Indikaatorid, mille arvutamiseks pole takistusi:

- osavõtt koolieelsest haridusest;
- madala haridustasemega mitteõppivad noored (varakult koolist lahkunud);
- kirjaoskus, teadmised matemaatikas ja loodusteadustes (PISA³);
- keskhariduse omandanud noorte arv;
- kõrghariduse omandanute arv;
- täiskasvanute osavõtt elukestvast õppest;
- üliõpilaste rahvusvaheline liikuvus;
- elanikkonna haridustase.

Indikaatorid, mille definitsioon vajab täpsustamist, kuid mille arvutamiseks on andmestik olemas:

- erivajadustega õpilaste haridus;
- arvutioskus;
- investeerimine haridusse ja koolitusse.

¹ EUROSTAT - Euroopa statistikaamet

² OECD – Majandusliku Koostöö ja Arenguorganisatsioon

³ The Programme for International Student Assessment

Indikaatorid, mis põhinevad rahvusvaheliste organisatsioonidega koos läbiviidavatele uuringutele:

- kodanikuteadmised⁴;
- täiskasvanute oskused (PIAAC⁵);
- õpetajate ja koolitajate erialane enesetäiendamine (TALIS⁶).

Indikaatorid, mis on töös ja mille aluseks saavad Euroopa Liidus korraldatavad uued uuringud:

- keeleoskus;
- õppimisoskus.

Lissaboni strateegiaga seatud eesmärgid ja nende täitmine hariduses ja koolituses

Aruanne "*Progress towards the Lisbon Objectives in Education and training*"⁷ on järjekorras 5. raport sellest, kuidas Euroopa liikmesriigid täidavad Lissaboni strateegiaga aastaks 2010 hariduse valdkonnas seatud eesmärgid. Nimetatud dokument ei piirdu mitte ainult 5 sihttähise poole liikumise kiiruse hindamisega, vaid avab laiemalt hariduse ja tööturu vahelised seosed, ja näitab, kus on võimalikud takistused eesmärkide saavutamisel.

Hariduse ja koolituse valdkonnas on Euroopa Liidus seatud eesmärgiks, et

- madala haridustasemega mitteõppivaid noori ei oleks rohkem kui 10% 18 – 24-aastaste vanusegrupis;
- madala funktsionaalse lugemisoskusega 15-aastaste noorte arv väheneks 20% võrra;
- 85% noortest inimestest oleks vähemalt keskharidusega;
- LTT⁸ lõpetajate arv kõrghariduse tasemel kasvaks 15%;
- vähemalt 12,5% täiskasvanutest vanuses 25 – 64 aastat osaleks elukestvas õppes.

Tabel 1. Lissaboni strateegia eesmärkide täitmine, Euroopa Liit (27 riiki) ja Eesti

⁴ IEA International Civic and Citizenship Education Study

⁵ Programme for the International Assessment of Adult Competencies

⁶ Teaching and Learning International Survey

⁷ http://ec.europa.eu/education/policies/2010/progressreport_en.html

⁸ Loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia õppevaldkonnad

Indikaator		2000	2006	2007	Tähis aastaks 2010
Madala haridustasemega mitteõppivad noored (põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivad noored, % 18 – 24-aastaste vanusegrupis)	EL27	17,6	15,2	14,8	10
	Eesti	14,2	13,2	14,3	10
Madala lugemisoskusega 15-aastaste osakaal (%)	EL27	21,3	24,1	:	15,5
	Eesti	:	13,6	:	PISA testis osalevate riikide esikolmandikus
Keskkhariduse omandanute määr (% 20 – 24-aastastest)	EL27	76,6	77,9	78,1	85
	Eesti	79,0	82,0	80,9	85
LTT erialade lõpetajad (kõrgharidus, 1000 20 – 29-aastase noore kohta)	EL27	10,0	13,0		
	Eesti	7,8	11,2	13,3	
Osalemine elukestvas õppes (% täiskasvanutest vanuses 25 – 64 aastat)	EL27	7,1	9,6	9,7	12,5
	Eesti	6,5	6,5	7,0	12,5

Allikas: Progress towards the Lisbon objectives in education and training. Indicators and benchmarks 2007

Euroopa Liidus on siiani täidetud üks Lissaboni strateegias seatud eesmärkidest – LTT erialade lõpetajate arv on kasvanud rohkem kui eesmärgiks seati. Eestis on nende valdkondade lõpetajate arvu keskmine aastane juurdekasv olnud ajavahemikul 2000 – 2005 keskmiselt 10% aastas. Seejuures on meil lõpetajate sooline tasakaal riikide võrdluses kõige parem.

Teine indikaator, mille jälgimist peetakse väga oluliseks ja mille muutumist mõjutavaid tegevusi laiendatakse, on osalemine elukestvas õppes. Eestis on 25 – 64-aastaste täiskasvanute osalemine elukestvas õppes olnud aastatel 2000 – 2006 üsna ühtlaselt vahemikus 5,4 – 6,5%. 2007. aastal tõusis elukestvas õppes osalejate osakaal 7%-ni. Koolituses osalemise võimalused avardusid 2007. aastal kutseõppeasutuste kaudu käivitatud meetmete toel ning riigi poolt täiskasvanuõppe rahastamise suurendamine tagab osalusprotsendi jätkuva tõusu. 2008. aastal on hakanud kiiremini kasvama just koolitustel (töölalastel täiendus- või ümberõppekursustel, töölalastel konverentsidel või seminaridel) osalenute määr.

Madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu vähenemise osas ei ole aastatel 2000 – 2006 toimunud olulist nihet – näitaja on väikeste kõikumistega püsinud samal tasemel kogu ajavahemiku jooksul. Kuigi ühiskonnas on probleemi teadvustatud, ei ole rakendatud meetmed muutust kaasa toonud. 2007. aastal kasvas 18 – 24-aastaste vanusegrupis madala haridustasemega noorte (põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivad noored) osakaal 14,6%-ni (2006. aastal 13,2%).

Vanusegruppi 20 – 24 kuuluvate noorte keskhariduse omandanute määr Euroopa Liidus kasvab, kuid Eestis ja Euroopa Liidus ei ole kasv piisavalt kiire. Seejuures on perioodi algusaastatel keskhariduse omandanute määr isegi vähenenud.

Madala funktsionaalse lugemisoskusega noorte osakaal 15-aastaste hulgas on Eestis 13,6%⁹. Võrreldes Euroopa Liidu keskmisega oleme aga oluliselt paremas olukorras.

Olulisemad sõnumid Lissaboni strateegia hariduse ja koolituse monitooringu 2008. aasta aruandest

- Hariduses ja koolituses on Euroopa Liidus alates 2000. aastast saavutatud aeglaselt, aga järjekindlalt paremaid tulemusi.
- Võrreldes 2000. aastaga on praegu Euroopa Liidus 3 miljonit üliõpilast ja 1 miljon lõpetajat igal aastal kõrghariduse tasemel enam.
- Euroopa Liidus on tööealise rahvastiku hulgas 13 miljonit kõrgharidusega inimest rohkem kui 2000. aastal.
- 5 – 29-aastastest noortest osaleb 60% tasemeõppes. See on võrreldav USA sama näitajaga ja 18% kõrgem kui Jaapanis.
- Üks kolmandik tööjõust on siiski madala haridustasemega.
- Iga seitsmes 18 – 24-aastane noor Euroopa Liidus omandab kohustusliku hariduse või isegi mitte selle.

⁹ Ülevaade rahvusvahelise õpilaste õpitulemuslikkuse hindamise programmi PISA 2006 tulemustest, eestikeelne ülevaade, Tallinn 2007, lk 125

- 25 – 64-aastastel keskharidusega inimestel on elukestvas õppes osalemine kolm korda tõenäolisem kui ülejäänutel.
- Ainult üks igast seitsmest 4-aastasest lapsest Euroopa Liidus osaleb koolieelses hariduses. Mitteamajanduslikest paljud on pärit madala sotsiaal-majandusliku staatusega peredest.
- Sooline ebavõrdsus on 15-aastaste saavutustes jätkuvalt olemas. Poiste lugemisoskus on madalam ja nende hulgas on enam neid, kellel on hariduslik erivajadus. Tüdrukud saavutavad kehvemaid tulemusi matemaatikas ja neid on vähem loodus- ning täppisteaduste üliõpilaste ja lõpetajate hulgas (viimane väide ei kehti Eesti puhul).

Edukad riigid seatud eesmärkide täitmisel

Aruandes on esile toodud kõigi liikmesriikide edenemine seatud eesmärkide täitmisel, arvestades viit tähist:

- 9 riiki ületavad viie tähise keskmist saavutustaset ja parandavad üha oma seisut. Nendeks on Soome, Taani, Rootsi, Inglismaa, Iirimaa, Poola, Sloveenia, Norra ja Island.
- Kolmel riigil – Prantsusmaa, Holland ja Belgia – on keskmine saavutustase madalam kui ELi keskmine viie tähise tase ja nende edenemine on peatunud.
- Elukestev õpe on saamas reaalsuseks Rootsis, Inglismaal, Taanis, Norras ja Islandil, s.o riikides, kus on olemas kõikehõlmavad ja teiste valdkondadega kooskõlas olevad elukestva õppe strateegiad.

Eesti paistab saavutuste tabelis silma kahes valdkonnas. Oleme PISA 2006. aasta uuringu alusel kolmandad lugemises madala saavutustasemega noorte osatähtsusega (13,6%), meist paremad on Iirimaa (12,1%) ja Soome (4,8%), Euroopa Liidu riikide keskmine on aga 24,1%.

Täppis- ja loodusteaduste lõpetajate hulgas on naistudengite osakaal meil kõige kõrgem – 42,9%. Järgnevad Bulgaaria (41,2%) ja Kreeka (40,9%). Euroopa Liikmesriikide ja Ameerika Ühendriikide vastav näitaja oli 2006. aastal 31,3%.

Lisaks viie tähise monitooringule on aruandes peatükid (elukestev õpe reaalsuseks, koolihariduse edendamise, kutsehariduse areng, kõrghariduse edendamise, võtmeoskused elukestvaks õppeks, õigluse kasv hariduses ja koolituses, tööhõive ning investeeringud

haridusse ja koolitusse), mis avavad tähiste tagamaa ja kirjeldavad täpsemalt erisusi riikide vahel.

Lissaboni strateegia eesmärkide täitmise kõrval on oluline iga riigi haridussüsteemi toimimise parendamine selliselt, et tema kodanike hariduslikud võimed saaksid maksimaalselt rakendatud. Teades, millised riigid on erinevates valdkondades saavutanud silmapaistvaid tulemusi, on võimalik parimast praktikast õppida ja leida lahendusi kodustele probleemidele. Ilmselt on meil poolakatelt, tšehhidelt ja slovakkidelt kindlasti midagi õppida selles osas, kuidas vähendada madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu vanusegrupis 18 – 24.

Nii nagu avarduvad võimalused andmete kogumisel kõigi indikaatorite raamistikus olevate indikaatorite jaoks, saame juurde väärtuslikku ja täpsemat teavet meie haridussüsteemi toimimisest koos võimalusega võrrelda seda meiega sarnastes oludes olevate riikidega ning arvestada parimate riikide kogemusi muutuste kavandamisel ja elluviimisel.

ÜLEVAADE JÄRELEVALVE LÄBIVIIMISEST ALUSHARIDUSES

Tiina Peterson, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert

Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest

2007/2008. õppeaastal temaatilise järelevalve käigus kontrollitud koolieelsete lasteasutuste (edaspidi *lasteasutuste*) üldandmed

Prioriteet – laste koolivalmiduse toetamine – lähtus üldhariduse strateegilisest eesmärgist: koolieelses eas olevad lapsed on valmis alustama õpinguid koolis („Eesti üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007 – 2013“ alaeesmärk 1.1).

Sama prioriteet oli ka 2006/2007. õa-l. Riikliku järelevalve tulemustest ja õiguskantsleri pöördumistest lähtuvalt on tõstatunud probleemid alushariduse kättesaadavuse ning erivajadustega laste toetamise küsimustes.

Riikliku järelevalve käigus analüüsiti, kuidas oli rakendunud „Koolieelse lasteasutuse seadus“, „Erakooliseadus“, Vabariigi Valitsuse 15.10.1999 määrusega nr 315 kinnitatud „Alushariduse raamõppekava“, sotsiaalministri 27.05.1999 määrusega nr 41 kinnitatud „Koolikohustuse täitmise edasilükkamise taotluse rahuldamise tingimused ja kord“, haridusministri 06.12.1999 määrusega nr 58 kinnitatud „Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis“, haridusministri 26.08.2002 määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“, haridusministri 18.04.2001 määrus nr 15 „Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord“, haridusministri 02.10.2002 määrus nr 69 „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord“.

Seisuga 01.09.2007 oli Eestis 631 koolieelset lasteasutust. Temaatilist riiklikku järelevalvet teostati 2007/2008. õppeaastal 63 koolieelses lasteasutuses.

Tabel 1. Teemaatilise riikliku järelevalve käigus kontrollitud lasteasutuste arv

Maakond	Lasteaed	Lasteaed- algkool	Lasteaed- põhikool	Kokku
Harju	19	1	-	20
Hiiu	1	-	-	1
Ida-Viru	4	-	1	5
Jõgeva	1	1	-	2
Järva	2	-	-	2
Lääne	2	-	-	2
Lääne-Viru	1	-	2	3
Põlva	1	1	-	2
Pärnu	4	-	-	4
Rapla	3	1	-	4
Saare	3	-	-	3
Tartu	4	1	1	6
Valga	2	-	-	2
Viljandi	5	-	-	5
Võru	2	-	-	2
KOKKU	54	5	4	63
%	86	8	6	100

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Valimist moodustasid 90% munitsipaal- ning 10% eralasteasutused. 84%-s kontrollitud lasteasutustest oli õppekeeleks eesti, 10%-s vene ning 6%-s eesti/vene keel.

Koolieelikute rühmade õpetajate kvalifikatsioon ja ametijärgud

Koolieelsetes lasteasutustes oli kokku 268 koolieelikute õpetajat. 236 (88%) koolieelikute õpetaja kvalifikatsioon vastas haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ kehtestatud nõuetele. Andmed õpetajate kvalifikatsiooni kohta on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Koolieelikute õpetajate kvalifikatsioon

Koolieelikute õpetajate kvalifikatsioon	Õpetajate arv	%
Koolieelikute õpetajate arv, kellel on eelkoolipedagoogika alane kõrg- või keskeriharidus	179	67
Koolieelikute õpetajate arv, kellel on muu pedagoogiline kõrg- või keskeriharidus ja läbitud 160-tunnine eelkoolipedagoogika kursus	36	13
Koolieelikute õpetajate arv, kellel on kõrgharidus ja läbitud 320-tunnine eelkoolipedagoogika kursus	3	1
Koolieelikute õpetajate arv, kellel on eripedagoogika alane kõrgharidus	14	5
Koolieelikute õpetajate arv, kellel on muu pedagoogiline kõrg- või keskeriharidus ja läbitud 320-tunnine eripedagoogika kursus	4	2
Kvalifikatsiooninõuetele mittevastavate õpetajate arv	32	12
KOKKU	268	100

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Tabelist 2 selgub, et valdavalt olid koolieelikute õpetajad eelkoolipedagoogika alase kõrg- või keskharidusega või muu pedagoogilise kõrg- või keskharidusega.

Erivajadustega koolieelikute õpetajatest oli 6%-l eripedagoogika alane kõrgharidus ja 2%-l muu pedagoogiline kõrg- või keskeriharidus ning läbitud 320-tunnine eripedagoogika kursus. Sobitusrühmade õpetajad, kes omasid eelkoolipedagoogika alast kõrgharidust, olid asunud õppima 320-tunnisel eripedagoogika alasel koolitusel.

Kvalifikatsiooninõuetele mittevastavaid õpetajaid oli 12% koolieelikute õpetajate üldarvust. Koolieelikute õpetajate kvalifikatsioon ei vastanud haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ kehtestatud nõuetele järgmistel põhjustel:

- 10 õpetajal oli muu pedagoogiline kõrgharidus ja läbimata 160-tunnine eelkoolipedagoogika kursus, mis on haridusministri 26.08.2002 määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ § 18 punkti 2 täitmata jätmise.
- 8 õpetajal oli muu kõrgharidus ja läbimata 320-tunnine eelkoolipedagoogika kursus, mis on haridusministri 26.08.2002 määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ § 18 punkti 3 täitmata jätmise.
- 3 õpetajal oli muu pedagoogiline kõrgharidus ja läbimata 320-tunnine eripedagoogika kursus, mis on haridusministri 26.08.2002 määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ § 19 punkti 2 täitmata jätmise.
- 2 õpetajal oli muu pedagoogiline keskeriharidus ja läbimata 320-tunnine eripedagoogika kursus, mis on haridusministri 26.08.2002 määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ § 19 punkti 2 täitmata jätmise.
- 1 õpetajal oli muu pedagoogiline keskeriharidus ja läbimata 160-tunnine eelkoolipedagoogika kursus, mis on haridusministri 26.08.2002 määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ § 18 punkti 2 täitmata jätmise.
- 8 õpetajat omasid keskharidust, nendest 7-ga olid sõlmitud tähtajalised töölepingud ja ühega tööleping määramata ajaks.

20 õpetajat, kelle kvalifikatsioon ei vastanud haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ sätestatud nõuetele, olid asunud omandama kvalifikatsiooninõuetele vastavat kõrgharidust või läbima täienduskoolitust.

Vastavalt „Koolieelse lasteasutuse seaduse“ § 22 lõikele 4 peab lasteasutuse juhataja korraldama õpetaja vaba ametikoha täitmiseks konkursi, mille läbiviimise korra peab kinnitama hoolekogu juhataja ettepanekul. Lasteasutustes ei lähtutud alati õpetajate vabade ametikohtade komplekteerimisel konkursi korrast, kuna õpetaja ametikohale ei tulnud vastavaid kandidaate. Lahenduseks oli kooliõpetajate töölevõtmine, kes asusid omandama kvalifikatsiooninõuetele vastavat haridust. Probleeme õpetajate kvalifikatsiooniga on lasteaed-alkkoolides ja lasteaed-põhikoolides, kus lasteaias töötavatel muusika- ja liikumisõpetajatel ei olnud läbitud lisaks pedagoogilisele kõrgharidusele 160-tunnist koolieelse pedagoogika alast kursust.

Pedagoogide ametijärgud on esitatud tabelis 3. Enamus koolieelikute õpetajatest on pedagoogi ametijärguga.

Tabel 3. Pedagoogide ametijärgud

Ametijärk	Õpetajate arv	%
Pedagoog-metoodiku ametijärguga koolieelikute õpetajate arv	1	0,4
Vanempedagoogi ametijärguga koolieelikute õpetajate arv	26	9,7
Pedagoogi ametijärguga koolieelikute õpetajate arv	200	74,6
Noorempedagoogi ametijärguga koolieelikute õpetajate arv	9	3,4
Ametijärguta koolieelikute õpetajate arv	32	11,9
KOKKU	268	100

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Riikliku järelevalve tulemustest järeldub, et pedagoog-metoodiku ametijärguga õpetajaid oli kontrollitud koolieelsetes lasteasutustes vaid üks, mille üheks põhjuseks võib olla, et koolieelsetes lasteasutustes ei ole piisavalt läbi mõtestatud pedagoogide motiveerimine ja tunnustamine. Pedagoog-metoodikute vähesus võib aga pärssida heade kogemuste levikut.

Kolmes kontrollitud lasteasutuses tõid riikliku järelevalve läbiviijad välja, et lasteasutuses ei järgitud atesteerimisel haridusministri 02.10.2002 määruse nr 69 „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord“ § 6 ja § 11, kuna pedagoogi ametijärgu omistamisel ei olnud lähtutud vastavast seadusesättest ning lasteasutuses oli moodustamata atesteerimiskomisjon. Riikliku järelevalve läbiviijate poolt toodi põhjenduseks, et lasteasutuste juhid ei olnud põhjalikult tutvunud eelpoolnimetatud õigusaktiga.

Õppe- ja kasvatustegevuse planeerimine ja dokumenteerimine

90%-s kontrollitud koolieelsetest lasteasutustest oli õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel lähtunud tegevuskavadest, milles arvestati rühma eripäraga – laste soolise koosseisu, huvide ja erinevate kultuuritraditsioonidega. Näiteks tüdrukute ja poiste huvidest lähtuvalt oli kujundatud kasvukeskkond nii ruumis kui õues, korraldati tüdrukute ja poiste nädalaid, lapsed tutvustasid oma hobisid ja koostasid isikliku aabitsa. Positiivsena toodi riikliku järelevalve õiendites esile, et muust keelekeskkonnast laste puhul arvestati nende kodukultuuriga, nt olid õpetajad planeerinud tegevuskavasse nii vene kui eesti muinasjuttude tutvustamise.

10%-s lasteasutustest täheldati, et pedagoogid ei arvesta rühma tegevuskavade koostamisel piisavalt eelmise õppeaasta õppe- ja kasvatustegevuse ning laste arengu analüüsidega. Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid rühma tegevuskavades ja nädalakavades olid sõnastatud õpetajate tegevustena, tähelepanu ei pööratud laste eeldatavate arengutulemuste saavutamisele, nt liitrühma õppe- ja kasvatustegevuse nädalaplaanide koostamisel ei olnud arvestatud rühma vanuselist koosseisu, mis on Vabariigi Valitsuse 15.10.1999 määrusega nr 315 kinnitatud „Alushariduse raamõppekava“ punkti 30, mille kohaselt arvestatakse rühma tegevus- ja päevakava koostamisel raamõppekava ning lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid ning ülesandeid, rühma vanuselist ja soolist koosseisu, laste arengutaset, lasteasutuse materiaalseid võimalusi, lastevanemate soove, täitmata jätmine. Põhjenduseks oli toodud, et liitrühma tegevuse kavandamine laste arengust lähtuvalt on ajamahukas ja keeruline, lasteaiaõpetajatel puudusid oskused liitrühmas erinevas vanuses lastega töötamiseks. Riikliku järelevalve tulemustest selgus, et lapsi kaasati õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisele vähesel määral, ei arutatud lastega koos õpitu ja uute eesmärkide ning tegevuste üle.

5%-s kontrollitud koolieelsetest lasteasutustest ei kajastunud õppe- ja kasvatustöö päevikutes sissekanded läbi viidud õppe- ja kasvatustegevuste, laste kõne uuringute ning tervise kohta, mis on haridusministri 18.04.2001 määruse nr 15 „Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord“ §

5 lg 2, 3 ja 4, mille kohaselt kantakse õppe- ja kasvatustegevuse päevikusse andmed õppe- ja kasvatustegevuste ja laste kõne uuringu läbiviimise ning tervise kohta, täitmata jätmine.

Riikliku järelevalve tulemustest järeldub, et lasteaiaõpetajad vajavad planeerimisalaseid täienduskoolitusi, et arvestada õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel laste arengu analüüsidega, eesmärgistada ja dokumenteerida õppe- ja kasvatustegevust, kaasata lapsi õppe- ja kasvatustegevuse planeerimisele.

Laste toetamine

Võrreldes 2007/2008. õa riikliku järelevalve tulemusi 2005/2006. õa ja 2006/2007. õa tulemustega, võib täheldada positiivset arengut koolieelikutele logopeedilise abi võimaldamisel. Kui 2005/2006. õa-l oli logopeedi ametikoht täidetud vaid 59%-s ja 2006/2007. õa-l 66%-s koolieelsetest lasteasutustest, siis 2007/2008. õa-l oli vastav näitaja 87%. Logopeedide töö oli planeeritud, nt igale logopeedilist abi saavale lapsele oli koostatud kõnekaart. Lasteasutustes pööratakse rohkem tähelepanu logopeedide koostööle rühmaõpetajatega: nt logopeedid juhendasid lasteaiaõpetajaid laste koolivalmiduse toetamisel, organiseeritud ja vabategevustes laste kõne jälgimisel ning individuaalse toetuse võimaldamisel.

5%-s lasteasutustest oli logopeedilise abi võimaldamine ebapiisav, nt lasteasutuse õppekavas olid kehtestamata logopeedilise abi korraldamise põhimõtted, logopeedil puudus omaette tööruum. Logopeedilist nõustamist ei võimaldatud kõigile abivajavatele lastele. Põhjuseks nimetati logopeedi väikest koormust lasteaias. Eesti-vene õppekeelela lasteasutustes oli probleemiks logopeedi ametikoha täitmine, kuna ei leitud kandidaate, kelle kvalifikatsioon vastaks haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ sätestatud nõuetele.

13%-s lasteasutustest ei võimaldatud kõneravi vajavatele lastele logopeedilist teenust. Põhjendusena märgiti, et logopeedide ametikohti pole võimalik täita kandidaatide puudumise tõttu, väiksemad kohalikud omavalitsused ei ole võimelised maksma logopeedile motiveerivat töötasu ja looma lasteasutuses vajalikke töötingimusi kõneraviks.

Tunnustust väärrib kohalike omavalitsuste ja lasteasutuste initsiatiiv erivajadustega lastele ning nende vanematele erinevate nõustamisteenuste võimaldamisel: lasteasutustes toimis tihe koostöö piirkonna perearsti, logopeedi, psühholoogi, psühhiaatri, eripedagoogi ja sotsiaalpedagoogiga. 1 – 3-rühmalisi lasteaedu teenindasid teeninduspiirkonna koolide erispetsialistid, mis võimaldas erivajadustega lastele sujuva ülemineku lasteaiast kooli ja nende individuaalsete vajaduste õigeaegset märkamist ning toetust.

7%-s lasteasutustest töid riikliku järelevalve läbiviijad välja, et lasteasutuses ei ole lähtutud haridusministri 06.12.1999 määrusega nr 58 kinnitatud „Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis“, kuna täitmata oli tervishoiutöötaja ametikoht. Lasteasutused olid hoolekogu kaudu taotlenud kohalikult omavalitsuselt tervishoiutöötaja ametikoha loomist, kuid taotlused jäeti rahuldamata. Põhjenduseks toodi, et tervishoiutöötaja ametikoha väiksus ei motiveeri meditsiinilise ja tervishoiualase pädevusega spetsialiste lasteasutusse tööle asuma.

Erivajadustega laste toetamine lasteasutustes on väärtustamise küsimus kohaliku omavalitsuse ja maakonna tasandil. 10 maakonna kõigis kontrollitud lasteasutustes olid loodud tingimused laste logopeediliseks ja eripedagoogiliseks teenindamiseks. Kohalikes omavalitsustes, kus ei ole võimaldatud toetust erivajadustega lastele ja nende vanematele, võiks olla lahenduseks parem koostöö nõustamisteenuse võimaldamisel piirkonna kohalike omavalitsuste vahel.

Laste arengu ja koolivalmiduse hindamine

90%-s lasteasutustest olid laste arengu ja koolivalmiduse hindamise põhimõtted ja läbiviimise korralduslikud alused sätestatud lasteasutuse õppekavas. Määratletud olid laste arengu analüüsimise meetodid ja dokumenteerimine: koostati lapse arengumapp, viidi läbi arenguestlusi ning toimus koostöö lastevanemate ja erispetsialistidega. Riikliku järelevalve õienditest selgus, et lasteaia pedagoogide õppe- ja kasvatustegevuse kokkuvõttes sisaldasid laste arengu ja koolivalmiduse analüüsi. Koolivalmiduse koondanalüüsid arutati ühiselt läbi lasteaia pedagoogilise nõukogu koosolekul ning tutvustati lastevanemate vestlusõhtutel. Osades lasteasutustes küsiti laste koolis edasijõudmise kohta tagasisidet kooliõpetajatelt.

10%-s lasteasutustest olid õppekavades laste arengu hindamise põhimõtted määratletud üldsõnaliselt, ei selgunud, kuidas lasteasutuse tasandil hindamist korraldatakse. Koolieelikute rühmades olid küll laste arengu tabelid, mille alusel analüüsitakse laste arengut kaks korda aastas lähtudes Vabariigi Valitsuse 15.10.1999 määrusega nr 315 kinnitatud „Alushariduse raamõppekavas“ sätestatud laste arengu eeldatavatest tulemustest, kuid puudusid laste arengumapid laste tööde ja vaatlusandmete kohta. Lastevanematele ei olnud tutvustatud laste arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust ning antud individuaalset tagasisidet lapse arengust. Kuigi laste arengut ja koolivalmidust analüüsi lasteasutuse tasandil, ei lähtunud õpetajad õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel alati analüüsi tulemustest. Riikliku järelevalve läbiviimisel täheldati, et lasteasutustes puudusid eelmise õppeaasta õppe- ja kasvatustöö analüüsid ning õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel kasutati varasemate aastate nädalakavasid.

Riikliku järelevalve läbiviijad tõid välja, et laste kõne arengu hindamiseks puuduvad lasteasutustes riiklikult ühtlustatud kriteeriumid, mis takistab laste kõne arengu uurimist. Samuti on üleriigiliselt koolivalmiduse hindamiseks liiga vähe ühtlustatud taseme ja meetodikaga materjale. Koolieelsed lasteasutused vajavad lapse arengu hindamiseks meetodilisi käsiraamatuid ning lapsega arenguvestluse läbiviimiseks täienduskoolitusi. Rohkem tähelepanu tuleb pöörata laste erivajaduste, sh andekuse väljaselgitamisele arenguanalüüsi käigus ning lastevanemate nõustamisele.

Koostöö lastevanematega ja koolikohustuse edasilükkamise võimaldamine

85%-s lasteasutustest oli koostöö lastevanematega eesmärgistatud ja põhimõtted määratletud. Lastevanemate informeerimiseks lasteasutuse õppe- ja päevakavast kasutati mitmeid erinevaid võimalusi: koosolekuid, stende, ühisüritusi, individuaalseid vestlusi. Riikliku järelevalve läbiviimise käigus täheldati, et sisehindamise korrast lähtudes selgitati lasteasutustes välja lastevanemate ootused ja rahulolu õppe- ja kasvatustegevusega. Lastevanemaid teavitati koolikohustuse edasilükkamise võimalusest rühma koosolekul või individuaalsetes vestlustes logopeedi või eripedagoogiga.

15%-s lasteasutustest ei lähtunud õppekavas sätestatud koostööpõhimõtetest. Lastevanematega suhtlemisel kasutati ühekülgeid infovahetamise viise, lastevanemate ja hoolekogu koosolekute kohta puudusid protokollid, otsused ei olnud dokumenteeritud. Lastevanematele ei olnud tutvustatud õppeaasta alguses õppe- ja kasvatuskorralduse põhimõtteid, lasteasutuse õppekava, koolieelikute rühma tegevuskavasid ega olnud nõustatud koolikohustuse edasilükkamise võimaldamise küsimustes, mis on „Koolieelse lasteasutuse seaduse“ § 18 lõike 1, mille kohaselt on vanematel õigus nõuda vajalike tingimuste loomist laste mitmekülgeks arenguks ja kasvamiseks, tutvuda lasteasutuse õppe- ja päevakavaga ja saada teavet lasteasutuse töökorralduse kohta, täitmata jätmise.

Lasteasutuste õpetajad nõustasid teeninduspiirkonnas alaliselt elavate lasteasutuses mittekäivate laste vanemaid nende soovil õppe- ja kasvatusküsimustes. Informatsioon laste lahtiolekuaegade kohta oli kättesaadav kohaliku omavalitsuse või lasteasutuse veebilehel. Teeninduspiirkonna lastele ja lastevanematele korraldati lahtiste uste päevi ning erinevaid kultuuriüritusi. Lasteaias töötavad erispetsialistid ja õpetajad nõustasid kokkuleppel kohaliku omavalitsusega lasteasutuse teeninduspiirkonna lastevanemaid ning lapsi.

Kokkuvõte

- 88% koolieelikute õpetajate kvalifikatsioon vastas kehtestatud nõuetele. Õpetajate koguarvust 8% olid asunud omandama kvalifikatsiooninõuetele vastavat kõrgharidust või läbima täienduskoolitust.
- Riikliku järelevalve tulemustest järeldub, et pedagoog-metoodiku ametijärguga õpetajaid oli kontrollitud koolieelsetes lasteasutustes vaid üks, mille üheks põhjuseks võib olla, et koolieelsetes lasteasutustes ei ole piisavalt läbi mõtestatud pedagoogide motiveerimine ja tunnustamine.
- Pedagoog-metoodikute vähesus võib pärssida heade kogemuste levikut.
- 90%-s kontrollitud koolieelsetest lasteasutustest oli õppe- ja kasvatusgevuse läbiviimisel lähtunud tegevuskavadest, milles arvestati rühma eripäruga. 10%-s lasteasutustest täheldati, et pedagoogid ei arvestanud rühma tegevuskavade koostamisel piisavalt eelmise õppeaasta õppe- ja kasvatusgevuse ning laste arengu analüüsidega ning 5%-s

kontrollitud lasteasutustest ei kajastunud õppe- ja kasvatustöö päevikutes sissekanded läbiviidud õppe- ja kasvatustegevuste, kõneuuringute ning tervise kohta. Lasteaiaõpetajad vajavad planeerimis- ja dokumenteerimisalaseid täienduskoolitusi.

- 87%-s lasteasutustest võimaldati logopeedilist abi kõneravi vajavatele koolieelikutele. Võrreldes 2005/2006. õa tulemustega on näitaja paranenud 26% võrra. Kohalike omavalitsuste tasandil võimaldati erivajadustega lastele ja lastevanematele erispetsialistide – logopeedi, psühholoogi, psühhiaatri, eripedagoogi ja sotsiaalpedagoogi nõustamisteenust. Kuid siiski 13%-s kontrollitud lasteasutustest ei võimaldatud kõneravi vajavatele lastele logopeedilist teenust, seetõttu võivad neil lastel tekkida raskused koolis õppimisel.
- 90%-s lasteasutustest olid määratletud laste arengu ja koolivalmiduse hindamise põhimõtted ning korralduslikud alused lasteasutuse õppekavas. Laste kõne arengu hindamiseks puudusid lasteasutustes riiklikult ühtlustatud kriteeriumid ja erinevad koolivalmiduse hindamise testid. Lasteasutused vajavad metoodilisi materjale lapse arengu hindamiseks.

Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest

Riiklikku järelevalvet üksikküsimustes viidi läbi neljas eralasteasutuses. Eralasteasutuste puhul jälgiti, kuidas on tagatud lasteasutuses juhtimise ja õppe-kasvatustegevuse õiguspärasus ning vastavus lasteasutuse pidaja poolt esitatud koolitusloa taotluse dokumentidele. Riikliku järelevalve käigus tehti eralasteasutustele ettekirjutused, mis puudutasid pedagoogide kvalifikatsiooni vastavust haridus- ja teadusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ §-s 18 kehtestatud nõuetele; eralasteaia nõukogu tegevust vastavalt „Erakooliseaduse“ § 21 lõikele 3; eralasteaia põhikirja vastavust „Erakooliseaduse“ § 6 lõikele 1, „Koolieelse lasteasutuse seaduse“ § 7 lõikele 1¹; lastevanemate ja eralasteasutuse lepingute kooskõlla viimist „Erakooliseaduse“ §-s 17 kehtestatuga; asutuse asjaajamiskorra väljatöötamist ja asutuse tegevuse dokumenteerimist lähtudes „Erakooliseaduse“ §-st 18¹; eralasteaia õppekava vastavusse viimist Vabariigi Valitsuse 15.10.1999 määrusega nr 315 kinnitatud „Alushariduse raamõppekava“ nõuetega, arengukava koostamist lähtudes „Erakooliseaduse“ §-s 7 kehtestatuga.

Eralasteasutuste juhatajatele tehti järgmised ettekirjutused:

- tagada pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” §-s 18 kehtestatud nõuetele;
- koostada eralasteasutuse sisehindamise kord vastavalt „Koolieelse lasteasutuse seaduse” § 24² lõikele 2;
- esitada nõukogule kord kuue kuu jooksul ülevaade eralasteasutuse õppetegevusest, majanduslikust seisundist ja õppemaksudest laekunud raha kasutamisest lähtudes „Erakooliseaduse” § 20 lõikest 3;
- koostada rühma nädalakavad lähtudes Vabariigi Valitsuse 15.10.1999 määrusega nr 315 kinnitatud „Alushariduse raamõppekava” punktist 29;
- kajastada õppe- ja kasvatustegevuse päevikutes andmeid laste kõneuuringu läbiviimise kohta logopeedi poolt lähtuvalt haridusministri 18.04.2001 määruse nr 15 „Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord” § 5 lõikest 4.

ÜLEVAADE JÄRELEVALVE LÄBIVIIMISEST ÜLDHARIDUSES

Merike Olt, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert
Ulvi Soomlais, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert

Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest

2007/2008. õa-l oli üldhariduse riikliku temaatilise järelevalve prioriteediks õpilaste õpijõudluse toetamiseks ja väljalangevuse ennetamiseks rakendatavate meetmete mõjususe hindamine. Prioriteet lähtus Lissaboni strateegia eesmärgist: vähendada varast koolist väljalangevust, ja üldhariduse strateegilisest eesmärgist: õppijatele on loodud võimalused individuaalsust arvestavaks võimetekohaseks õppeks (Lissaboni strateegia; „Eesti üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007 – 2013“ alaeesmärk 1.2).

Prioriteet lähtus ka eelmiste õppeaastate riikliku järelevalve tulemuste analüüsides, millest selgus, et põhikooliastmes on olnud aastaid probleemiks õpilaste suur väljalangevus ja ebapiisav õpijõudlus. Õpilaste väljalangevuse ja ebapiisava õpijõudluse ennetamiseks on vaja varakult hinnata õpilaste võimeid ja märgata erivajadusi ning rakendada õigeaegselt vajalikke tugimeetmeid.

Samuti tulenes prioriteet Riigikontrolli 2002. ja 2007. a auditite tulemustest ning Haridus- ja Teadusministeeriumile tehtud ettepanekutest.

Riikliku järelevalve käigus koguti informatsiooni, kuidas koolid kasutavad seadusandlikult loodud võimalusi õpilaste toetamiseks ja erinevate tugimeetmete, nt logopeediline abi, parandusõpe, individuaalne õppekava, kasvatusraskustega õpilaste klassid, pikapäevarühmad, õpilaskodu, koduõpe, rakendamiseks.

Järelevalvet teostati valimi alusel 63 üldhariduskoolis (edaspidi *valimi kool*), mis moodustas 10% üldhariduskoolide üldarvust (tabel 1).

Tabel 1. Temaatilise riikliku järelevalve käigus kontrollitud koolide arv

Maakond	Lasteaed-alkool, alkool	Põhikool	Gümnaasium	Kokku
Harju	1	5	9	15
Hiiu		1		1
Ida-Viru		3	2	5
Jõgeva	1	1	1	3
Järva		2		2
Lääne	1	1	1	3
Lääne-Viru		3	1	4
Põlva	1	1	1	3
Pärnu		4	1	5
Rapla	1	1	1	3
Saare		2	1	3
Tartu	1	3	2	6
Valga		1	1	2
Viljandi		3	2	5
Võru		2	1	3
KOKKU	6	33	24	63

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Vastavalt haridus- ja teadusministri 10.08.2005 määruse nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmise klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord“ § 8 lõikele 5 pidi kõikides koolides alates 01.09.2005 õpilasele, kelle veerandihinne oli „puudulik“ või „nõrk“ (edaspidi *mitterahuldav hinne*), kellele oli antud samaväärne sõnaline hinnang või oli jäetud hinne välja panemata, koostama selles õppeaines individuaalse õppekava või määrama vastavalt kooli õppekavas sätestatule mõne muu tugisüsteemi, nt logopeediline abi, parandusõpe, et aidata omandada nõutavaid teadmisi ja oskusi. Saamaks ülevaadet, kuid võrd rakendatavad tugimeetmed vähendavad õpilaste arvu, kellel oli veerandi- või aastahinnete seas mitterahuldavaid, selgitati järelevalve käigus välja 2005/2006. ja 2006/2007. õa kõikide klasside nende õpilaste üldarvud, kellel oli mitterahuldavaid veerandi- ja aastahindeid (tabel 2). Tabelist on näha, et peale määruse jõustumist ei vähenenud mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õpilaste hulk valimi koolides, vaid üldiselt suurenes kõikides klassides veerandist veerandisse. Tähelepanu väärib fakt, et 2006/2007. õa neljandal õppeveerandil oli mitterahuldavate veerandihinnetega õpilaste koguarv valimi koolides kolm korda suurem kui õppeaasta lõpus (joonis 1). Sellest tulenevalt tekib küsimus, millest oli selline järsk langus tingitud. Kas oli selleks väga tõhus täiendav õppetöö või võib

järeldada, et õpilaste kokkuvõtvates hinnetes ei kajastu ainult omandatud teadmised ja oskused, vaid hinne on mõjutatud ka muudest teguritest.

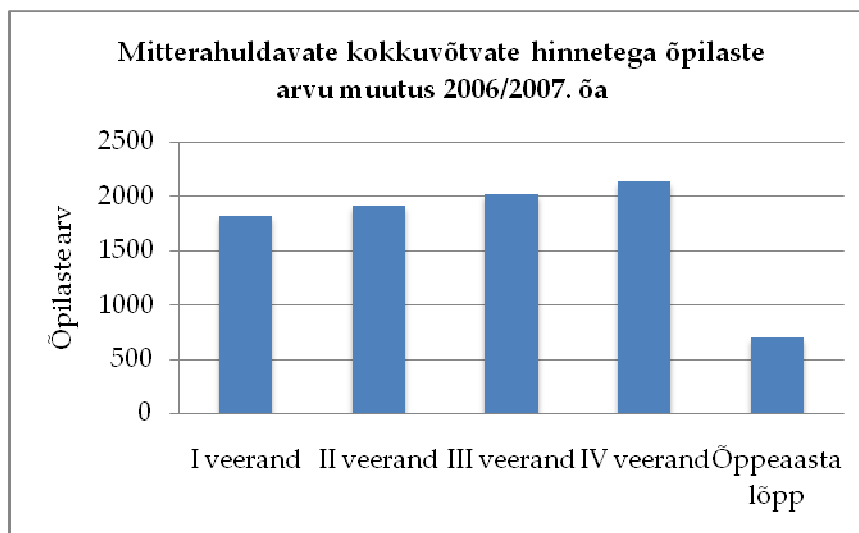
Kõige enam oli mitterahuldavaid veerandihindeid III kooliastme õpilastel, moodustades 72% kõikidest mitterahuldavate hinnetega hinnatud valimi koolide õpilastest. I kooliastme õpilaste osakaal oli vaid 3% ja II kooliastme õpilaste osakaal ligikaudu 25%.

Tabel 2. Mitterahuldavate kokkuvõtvate hinnetega õpilasi valimi koolides

Klass	I veerand		II veerand		III veerand		IV veerand		Õppeaasta lõpp	
	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007
I	6	2	7	9	11	7	16	5	13	7
II	17	12	18	18	20	23	26	31	12	14
III	32	22	25	26	38	43	34	43	13	14
IV	68	69	82	69	90	65	95	83	32	19
V	100	124	128	151	141	147	178	175	41	46
VI	240	220	261	238	319	276	343	266	113	73
VII	390	381	393	381	412	411	452	430	165	142
VIII	435	468	478	500	533	509	606	555	222	188
IX	385	519	456	523	497	541	587	549	176	196
KOKKU	1673	1817	1848	1915	2061	2022	2337	2137	787	699

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Mitterahuldavaid aastahindeid oli mõlemal õppeaastal ligikaudu 5%-l valimi koolide õpilastest.

Joonis 1. Mitterahuldavate kokkuvõtvate hinnetega õpilaste arvu muutus 2006/2007. õa-l

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

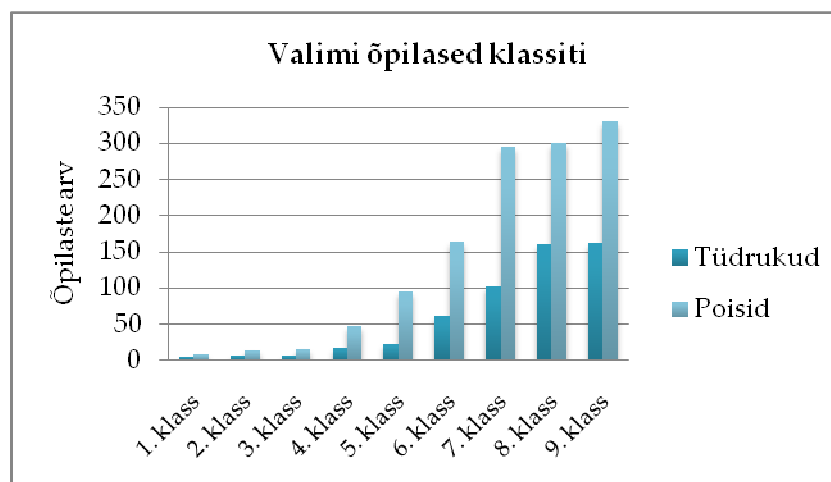
Temaatilise järelevalve käigus vaadeldi valimi koolides kolme õpilaste gruppi (edaspidi *valimi õpilased*):

- 2005/2006. õa-I klassikursust kordama jäänud õpilased (edaspidi *klassikursuse kordajad*).
- 2005/2006. õa-I mitterahuldavate aastahinnetega järgmisse klassi üleviidud õpilased (edaspidi *mitterahuldavate hinnetega üleviidud õpilased*).
- 2006/2007. õa I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õpilased (edaspidi *I veerandil mitterahuldavate veerandihinnetega õpilased*).

Temaatilise riikliku järelevalve käigus koguti valimi õpilaste kohta järgmist informatsiooni:

- Õpilaste koolist lahkumine õppeaasta jooksul ja selle põhjus.
- Õpilaste mitterahuldavad õpitulemused õppeveerandite lõikes aineti.
- Mitterahuldavate õpitulemuste põhjused.
- Õpilastele õppeaasta jooksul rakendatud tugimeetmed ja nende mõjus.
- Õpilaste õppeaasta tulemuste alusel õppenõukogu poolt üleviimise kohta tehtud otsus.

2006/2007. õa 10. septembri seisuga kuulus valimi koolidest õpilaste valimisse kokku 1801 õpilast, kellest riikliku järelevalve andmetel 183 õpilast (10% valimi õpilastest) olid klassikursuse kordajad ja 302 õpilast (17% valimi õpilastest) olid mitterahuldavate hinnetega üle viidud õpilased ning 1316 õpilast (73% valimi õpilastest) I veerandil mitterahuldavate veerandihinnetega õpilased. Enamuse valimi 1801 õpilasest moodustasid III kooliastme õpilased, keda oli valimis 1331 (74%), II kooliastme õpilasi oli valimis 23% ja I kooliastme õpilasi 3% (joonis 2). Poiste osakaal valimis tervikuna oli 70%, enamuse klasside lõikes oli poisse kaks korda rohkem kui tüdrukuid.

Joonis 2. Valimi õpilased klassiti

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Klassikursuse kordajate õpitulemused, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjus

Grupi valimisse kuulus kokku 183 õpilast, õpilasi oli kõikidest klassidest:

I kooliastmes 21 (12%) õpilast (6 tüdrukut ja 15 poissi), II kooliastmes 37 (20%) õpilast (5 tüdrukut ja 32 poissi). Kõige enam oli grupis III kooliastme õpilasi – 125 (46 tüdrukut ja 79 poissi), kes moodustasid 68% klassikursuse kordajatest. Positiivsena võib välja tuua, et viies algkoolis, kaheksas põhikoolis ja neljas gümnaasiumis ei olnud 2006/2007. õa-l ühtegi klassikursuse kordajat.

Mitterahuldavate õpitulemuste peamiseks põhjusteks olid 56%-l klassikursuse kordajate grupi õpilastel õpiraskused¹, 42%-l sotsiaalsed probleemid² ja koolikohustuse mittetäitmine³ ning 21%-l käitumisprobleemid⁴. Ühe õpilase puhul võis olla nimetatud enam kui üks põhjus ja keskmiselt oli igal grupi õpilasel nimetatud kuni kaks põhjust.

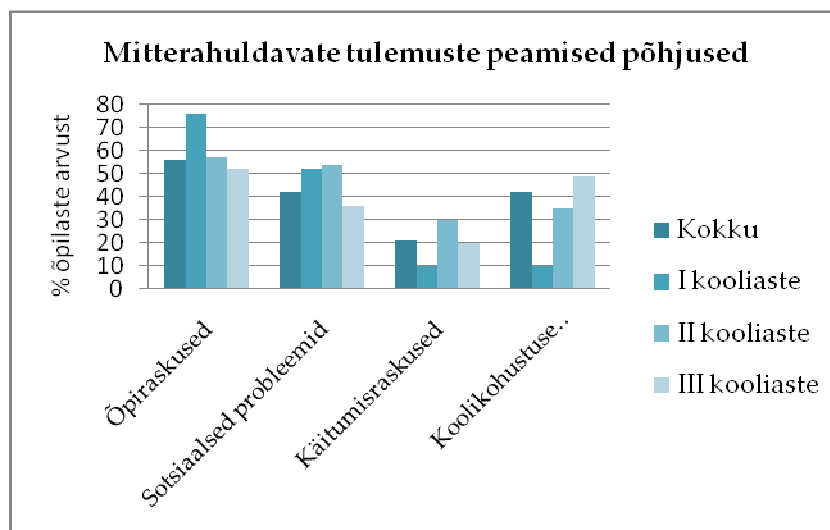
Kooliastmeti oli märgata olulisi erisusi (joonis 3). Grupi I kooliastme õpilastel olid valdavateks põhjusteks õpiraskused ja enam kui pooltel õpilastel ka sotsiaalsed probleemid. II kooliastmes oli märgata lisaks õpiraskustele ja sotsiaalsetele probleemidele ka olulist käitumisprobleemide ning koolikohustuse mittetäitmise kasvu. III kooliastme õpilaste mitterahuldavad õpitulemused olid tingitud klassist klassi süvenenud õpiraskustest, mõjutatud ka kaasnevatest käitumisprobleemidest, mis omakorda tingisid koolikohustuse mittetäitmise ~50% III kooliastme klassikursuse kordajatest.

¹ *õpiraskused avalduvad suulise ja kirjaliku kõne, arutlus- ja meenusoskuste, teabe struktureerimise ja arutamisoskuste valdkonnas*

² *sotsiaalsed probleemid ei tulene õpilasest, vaid on tingitud perede majanduslikest ja sotsiaalsetest toimetulekuraskustest või muudest väliskeskonna mõjudest*

³ *koolikohustuse mittetäitjaks loeti õpilane, kes oli õppetöölt puudunud enam kui 20% tundidest ühe õppeveerandi jooksul*

⁴ *käitumisraskused on õpilase sedavõrd erinev koolikäitumine, et see avaldab negatiivset mõju õpiedukusele, sh nii ainealastele, sotsiaalsetele kui ka õpilase eriomastele oskustele*

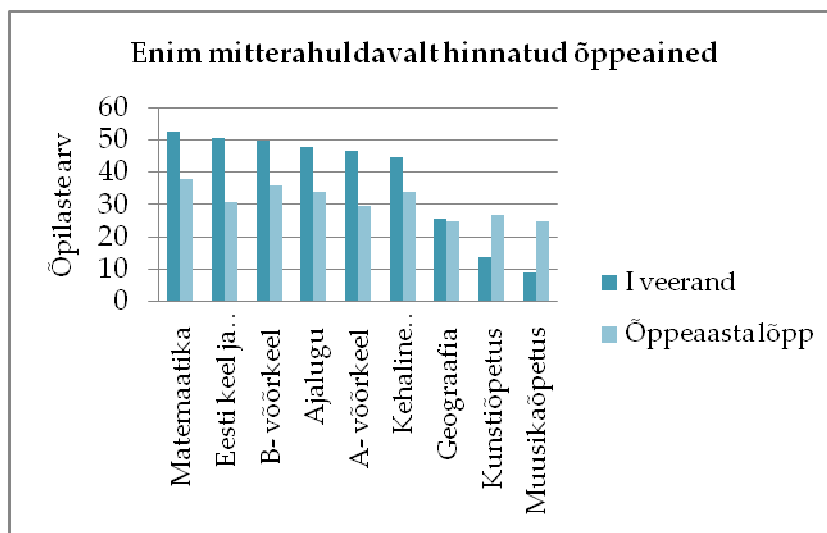

Joonis 3. Mitterahuldavate tulemuste peamised põhjused

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Klassikursuse kordajate grupi õpilastest 50 (28%) lõpetas 2006/2007. õa I õppeveerandi vähemalt rahuldavate hinnetega kõikides õppeainetes. Mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud 133 (72%) klassikursust kordavast õpilasest oli 53-l (40%) mitterahuldavaid veerandihindeid matemaatikas ning 51-l (38%) eesti keeles ja kirjanduses. Mitterahuldavate veerandihinnete koguhulgalt järgnes B-võõrkeel (50 õpilasel, 37%). Kuigi B-võõrkeele õppimist alustatakse kuuendast klassist, oli 25%-l selle klassi õpilastest I õppeveerandil nimetatud õppeaines mitterahuldavaid veerandihindeid. Samuti oli suur mitterahuldavate hinnete hulk ajaloo (48 õpilasel, 36%), mille õppimist alustatakse 5. klassis. Ajaloos oli klassikursuse kordajate grupi 5. ja 6. klassi õpilastest 30%-l mitterahuldavad veerandihinded. A-võõrkeeles oli mitterahuldavaid veerandihindeid 47-l õpilasel (35%) (joonis 4). Üllatavalt paljudel õpilastel oli mitterahuldav veerandihinne ka kehalises kasvatuses.

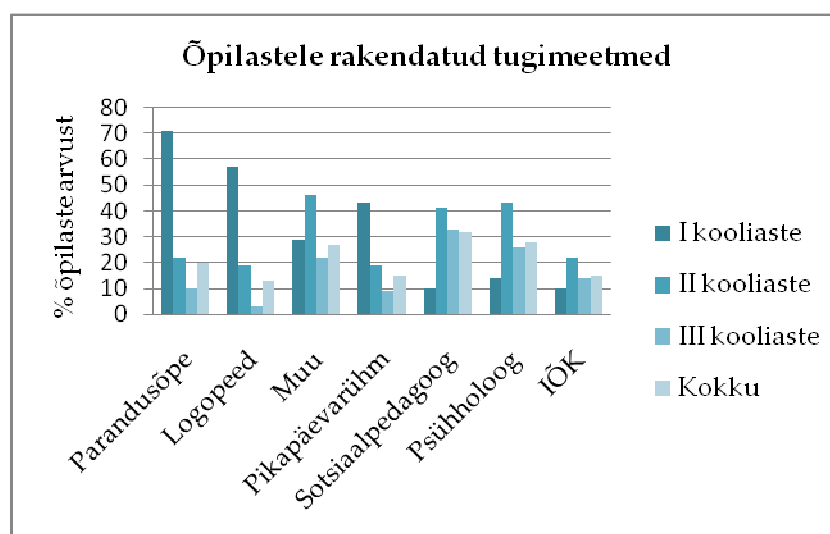
Õppeaasta lõpus oli märgata mõningast õpitulemuste paranemist, mitterahuldavaid aastahindeid ei olnud nimetatud grupist 71 õpilasel (39%). Siiski jäid õppeaasta lõpus klassikursuse kordajate grupi õpilastel enim mitterahuldavate aastahinnetega hinnatud õppeaineteks matemaatika 30%-l, B-võõrkeel 28%-l, kehaline kasvatus 27%-l ja ajalugu 27%-l ning eesti keel ja kirjandus 24%-l õpilastest.

Joonis 4. Enim mitterahuldavalt hinnatud õppeained

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Klassikursust kordavad õpilased kuuluvad selgelt nn “riskigruppi”, seetõttu on väga oluline nende toimetuleku igakülgne toetamine ja võimalike probleemide ennetamine. Järelevalve läbiviijate andmetel oli erinevaid ennetavaid meetmeid rakendatud 54%-le klassikursuse kordajatest. 2006/2007. õa I õppeveerandil rakendati sotsiaalpedagoogi või sotsiaaltöötaja nõustamist 52%-le, psühholoogilist nõustamist 28%-le, parandusõpet 20%-le ning individuaalset õppekava (edaspidi IÕK) ja pikapäevavärgi 15%-le klassikursuse kordajate grupi õpilastest. Suure osa (27%) klassikursuse kordajate õppe toetamiseks rakendati muid eelnevas loetelus nimetatavaid meetmeid nagu vestlust klassijuhatajaga, konsultatsiooni, järelevastamist, õpiabi jm (joonis 5).

Joonis 5. Õpilastele rakendatud tugimeetmed

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Õppeaasta jooksul lahkus koolist 26% klassikursuse kordajate grupi õpilastest. Klassikursuse kordajatest viidi 2006/2007. õa-l õppeperioodi lõpus aastahinnete alusel 39% üle järgmisse klassi, 19% õpilastest viidi järgmisse klassi üle peale täiendava õppetöö sooritamist ning 16% klassikursuse kordajatest jäeti veelkord klassikursust kordama.

Seega võib tegelikult vaid 39% klassikursuse kordajate puhul nimetada rakendatud meetmeid mõjusaks. Kuna järelevalve käigus koguti informatsiooni iga üksiku õpilase kohta, oli võimalik eraldi analüüsida ka põhikooli lõpuklasside õpilaste tulemuslikkust. Klassikursuse kordajate grupis oli 9. klassi õpilasi 35, kellest 26% lahkus koolist õppeaasta jooksul erinevatel põhjustel. Kooli lõpetas 46%, kordama jäeti 25% ja 2 õpilast kustutati nimekirjast seoses 17-aastaseks saamisega. Koolist lahkunud 9. klassi õpilaste õpingute jätkamise kohta informatsiooni ei kogutud, suure tõenäosusega võib nimetatud õpilased lugeda koolist väljalangenuks.

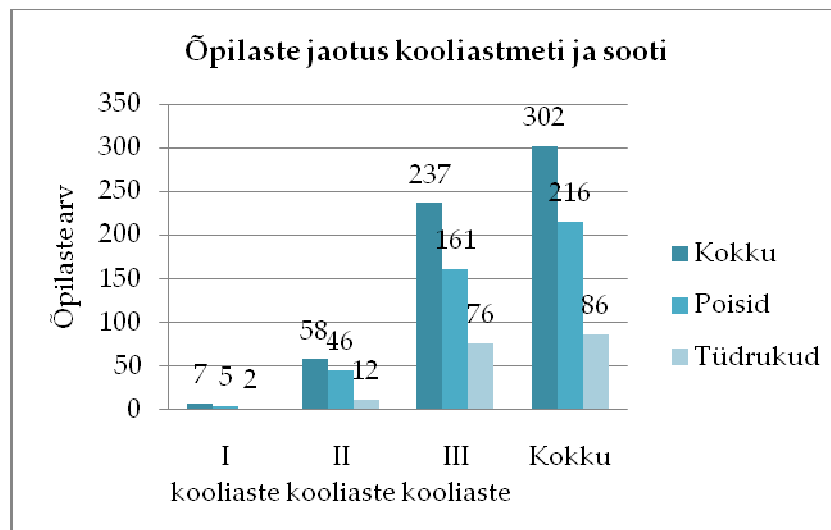
Klassikursuse kordajate grupi järelevalve tulemuste kokkuvõte

- Grupi 183 õpilasest moodustasid poisid 69% ja tüdrukud 31%. Kõige enam oli grupis III kooliastme õpilasi (68%).
- Grupi õpilaste mitterahuldavate õpitulemuste peamisteks põhjusteks olid I ja II kooliastme õpilastel õpiraskused ja sotsiaalsed probleemid, III kooliastmes lisandus koolikohustuse mittetäitmine.
- Klassikursuse kordajate grupi õpilastest olid I veerandil edukad vaid 28%.
- Enim mitterahuldavaid kokkuvõtvaid hindeid oli grupi õpilastel matemaatikas, enam kui 25%-l õpilastest oli mitterahuldavalt hinnatud mitu õppeainet.
- Ennetavaid meetmeid oli rakendatud vaid 54%-le klassikursuse kordajatest.
- Õpilaste toetamiseks rakendati koolides peamiselt sotsiaalpedagoogi või psühholoogi nõustamist ning parandusõpet.
- Grupi õpilastest 26% lahkus koolist õppeperioodi jooksul.
- Õppeperioodi lõpus viidi järgmisse klassi üle 39% grupi õpilastest.
- Õppeaasta lõpuks moodustasid järgmisse klassi üleviidud õpilased ja põhikooli lõpetajad 58% klassikursuse kordajate grupi üldarvust.

Mitterahuldavate hinnetega üleviidud õpilased, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjus

Grupi valimisse kuulus kokku 302 õpilast, kes jagunesid kooliastmeti järgmiselt (joonis 6): I kooliastmes 7 (2%) õpilast (2 tüdrukut ja 5 poissi), II kooliastmes 58 (19%) õpilast (12 tüdrukut ja 46 poissi). Kõige enam oli grupis III kooliastme õpilasi 237 (79%), nendest 76 tüdrukut ja 161 poissi.

Positiivsena võib välja tuua, et 7 algkoolis, 8 põhikoolis ja 1 gümnaasiumis ei õppinud 2006/2007. õa-l ühtegi mitterahuldavate aastahinnetega järgmisse klassi üle viidud õpilast.

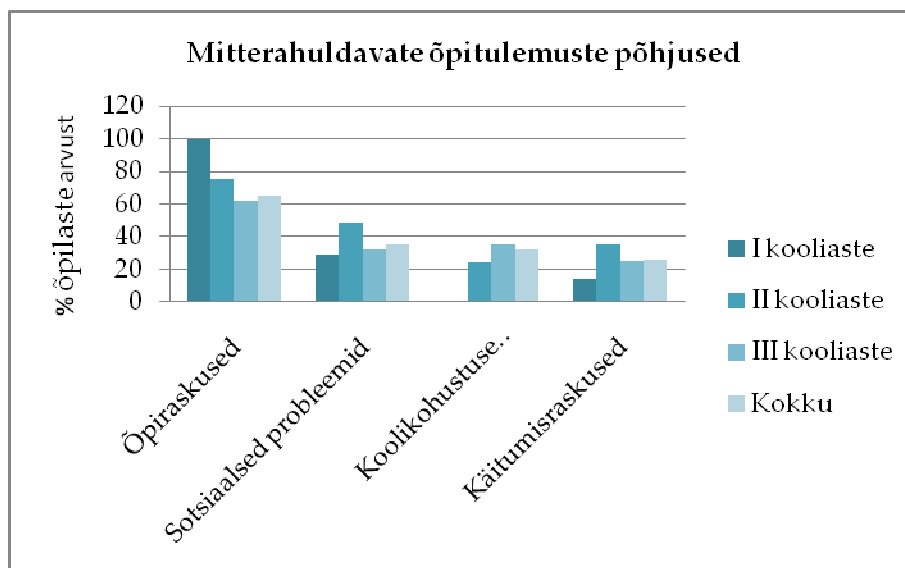

Joonis 6. Õpilaste jaotus kooliastmeti ja sooti

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Õpilaste mitterahuldavate õpitulemuste põhjustena oli kõige enam nimetatud õpiraskusi (65% grupi õpilastel), järgnesid sotsiaalsed probleemid (35%), koolikohustuse mittetäitmine (32%) ja käitumisraskused (26%), kusjuures ühele õpilasele võis olla nimetatud rohkem kui üks põhjus.

Jooniselt 7 on näha, et kõikides kooliastmetes olid õpilaste mitterahuldavate õpitulemuste peamiseks põhjusteks õpiraskused. Mida vanemasse kooliastmesse, seda olulisemaks põhjuseks muutus koolikohustuse mittetäitmine.

Joonis 7. Mitterahuldavate õpitulemuste põhjused

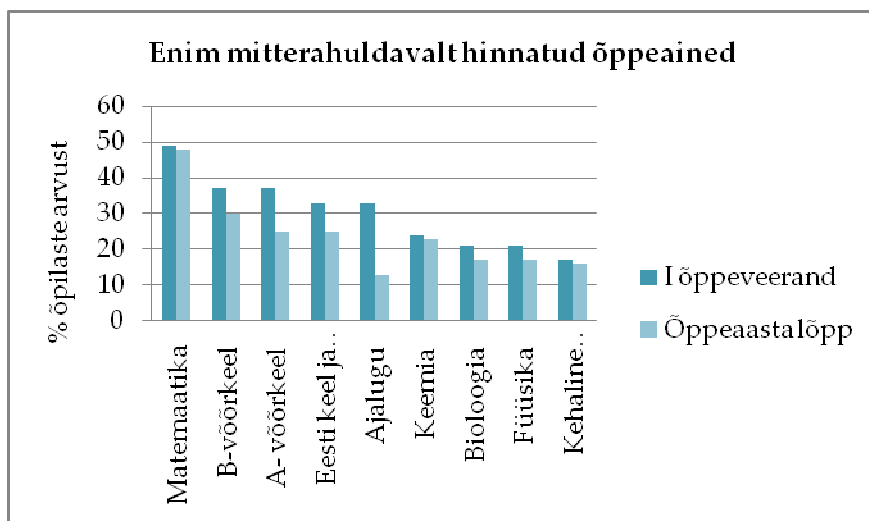
Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Kuna nimetatud grupi õpilased olid järgmisse klassi üle viidud mitterahuldavate aastahinnetega, siis kontrolliti järelevalve käigus, kuidas nendele õpilastele rakendati tugimeetmeid juba õppeaasta algusest. Järelevalve käigus kogutud andmete põhjal saab väita, et 80,5%-le selle grupi valimisse kuulunud õpilastest rakendasid koolid ennetavaid tugimeetmeid, nt vestlus õpilasega ja/või lapsevanemaga, parandusõpe, konsultatsioonid, logopeediline abi.

Ennetavaid tugimeetmeid ei rakendatud 7,6%-le õpilastest ning vastav info puudus 11,9% õpilaste kohta. Kuigi suuremale osale õpilastest rakendati tugimeetmeid, siis vaid 35 õpilast (11,7%) antud grupist lõpetasid I õppeveerandi 2006/2007. õa-l ilma ühegi mitterahuldava veerandihindeta.

Õppeaineti oli kõige enam mitterahuldavaid hindeid matemaatikas (147 õpilasel grupist, 49%), B-võõrkeeles ja A-võõrkeeles (mõlemas 110 õpilasel, 37%). Suhteliselt võrdselt oli antud grupi õpilastel mitterahuldavaid veerandihindeid I veerandil eesti keeles ja kirjanduses ning ajaloos, vastavalt 99 ja 97 õpilasel (ca 33%) (joonis 8).

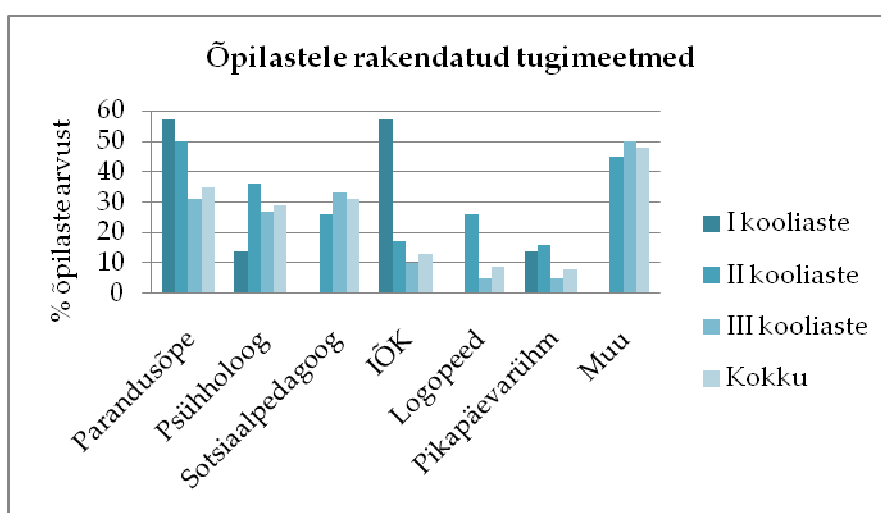
Antud grupi 8. ja 9. klassi õpilastest oli I õppeveerandil 2006/2007. õa-l saanud mitterahuldava veerandihinde keemias 42%, siinjuures tuleb märkida, et keemia õppimine algab alles 8. klassis.

Joonis 8. Enim mitterahuldavalt hinnatud õppeained

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Järelevalve käigus kontrolliti, kas ja milliseid tugimeetmeid rakendati nendele nimetatud grupis olnud õpilastele, kellel I õppeveerandil oli tunnistusel mitterahuldavaid veerandihindeid. Nimetatud grupi õpilastele 2006/2007. õa II õppeveerandil rakendatud tugimeetmeid kajastab joonis 9 (ühele õpilasele võis olla rakendatud rohkem kui üks meede). Kõige enam rakendati koolides ainekonsultatsioone, vestlusi jm, mis sellel joonisel kajastuvad muu all. Jooniselt 9 on näha, et ligikaudu 30%-le grupi õpilastest rakendati parandusõpet, sotsiaalpedagoogi või psühholoogi teenust. Samas rakendati individuaalset õppekava vaid 38 (13%) ja logopeedi teenust 28 õpilasele (9%). Järelevalve tulemustest selgus, et ligikaudu 7%-le grupi õpilastest ühtegi tugimeedet ei rakendatud.

Joonis 9. Rakendatud tugimeetmed

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Järelevalve tulemustest selgus, et üldjuhul koolid eelnevalt määratud tugimeetmetes õppeaasta jooksul muudatusi ei tee. See tähendab, et kui I õppeveerandi järel määratakse õpilasele teatud tugimeetmed, siis nende mõjusust õppeaasta jooksul ei hinnata ja seetõttu üldjuhul ei tehta ka rakendatud meetmetes muudatusi.

Vaadates mitterahuldavaid aastahindeid õppeaineti, ilmnes, et ca 48% grupi õpilastest said matemaatikas aastahindeks mitterahuldava (joonis 8). Antud suhtarv on sarnane I õppeveerandi tulemusega, mis näitab, et õppeaasta jooksul selle grupi õpilastel õpitulemuste paranemist ei olnud. Suhteliselt sarnased olid I õppeveerandi ja aasta tulemused ka keemias ja kehalises kasvatuses. Oluliselt vähem mitterahuldavaid aastahindeid võrreldes I õppeveerandi hinnetega oli ajaloo.

Õppeperioodi lõpus oli vaid 38 õpilasel (14,8%) 256-st kõikides õppeainetes vähemalt rahuldavad hinded (õppeperioodi jooksul oli 46 õpilast lahkunud), 218 õpilasele (85,2%) määrati kas täiendav õppetöö või jäeti klassikursust kordama. Lõppotsusena viidi järgmisse klassi üle (sh lõpetas põhikooli) 174 õpilast (57,6%), klassikursust jäi kordama 77 (25,5%) õpilast, 5 õpilase kohta otsus puudus. Sealjuures järgmisse klassi üle viidud (sh põhikooli lõpetanud) 174 õpilasest 38,5%-l oli aastahinnetes mitterahuldavaid hindeid. Eelpoolöeldust saab järeldada, et kui üle poole õpilastest jäävad täiendavale õppetööle või klassikursust kordama, siis ei ole rakendatavad tugimeetmed väga efektiivsed.

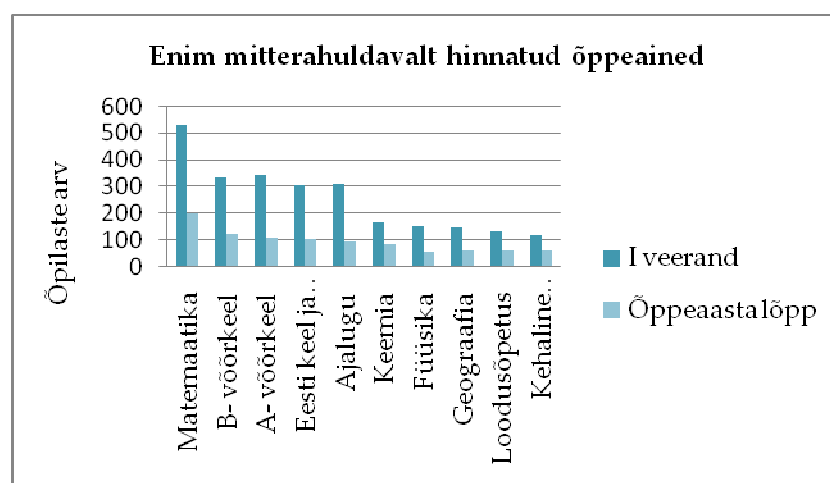
Mitterahuldavate hinnetega üleviidud õpilaste grupi järelevalve tulemuste kokkuvõte

- Kõige enam oli mitterahuldavate hinnetega üle viidud 302 õpilase seas III kooliastme õpilasi (78%), nimetatud grupis oli 71,5% poisse ja 28,5% tüdrukuid.
- Kõige enam peeti õpiedutuse põhjuseks õpiraskusi, seejärel sotsiaalseid probleeme, koolikohustuse mittetäitmist ja käitumisraskusi.
- Õpilaste toetamiseks rakendati järgmisi tugimeetmeid: sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi abi, parandusõpe, vestlused, ainekonsultatsioonid jm. Suhteliselt vähestele õpilastele rakendati IÕK-d (12,3%).
- 2006/2007. õa I õppeveerandi lõpetas vähemalt rahuldavate hinnetega vaid 11,7% valimis olnud õpilastest, õppeperioodi lõpus oli vastav protsent 14,8.

- Õppeainetest osutusid kõige raskemateks matemaatika, A- ja B-võõrkeel, eesti keel ja kirjandus, ajalugu ning keemia.
- Õppeaasta lõpus viidi järgmisse klassi või lõpetas põhikooli 302 õpilasest 174 (57,6%), klassikursust jäi kordama 77 õpilast (25,5%), ülejäänud lahkusid koolist.

2006/2007. õa I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega õpilaste õpitulemused, mitterahuldavate õpitulemuste põhjused, rakendatud tugimeetmed ning nende mõjus

Grupi valimisse kuulus kõikide klasside õpilasi: I kooliastmes 29 õpilast (9 tüdrukut ja 20 poissi), II kooliastmes 318 õpilast (83 tüdrukut ja 235 poissi). Kõige enam oli grupis III kooliastme õpilasi, kes moodustasid 74% I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õpilastest. Poisid moodustasid enam kui 2/3 grupi õpilaste üldarvust. Positiivsena võib välja tuua, et neljas algkoolis ei olnud I õppeveerandil ühtegi mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õpilast. Grupis tervikuna oli I õppeveerandil 529 õpilasel (40%) mitterahuldavaid veerandihindeid matemaatikas (joonis 10). A-võõrkeeles, B-võõrkeeles, ajaloos ning eesti keeles ja kirjanduses oli mitterahuldavaid veerandihindeid rohkem kui 300 õpilasel (ca 25%). Kuna valimi õpilastest moodustasid poisid 69%, oli poistel ka kõikides eelpool nimetatud õppeainetes mitterahuldavaid veerandihindeid rohkem kui tüdrukutel. Eriti teravalt erines tüdrukute ja poiste mitterahuldavate hinnete hulk eesti keeles ja kirjanduses, kus poistel oli ~5 korda rohkem mitterahuldavaid veerandihindeid kui sama grupi tüdrukutel.

Joonis 10. Enim mitterahuldavalt hinnatud õppeained

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õppeainete osakaal oli kooliastmeti erinev.

Grupi I kooliastme 29 õpilasest oli mitterahuldavaid veerandihindeid eesti keeles ja kirjanduses 20-l (69% I kooliastme õpilastest), matemaatikas 14-l (48%) ning loodusõpetuses 7-l (24%). Eraldi väärrib väljatoomist antud grupi 3. klassi õpilaste A-võõrkeele tulemus I õppeveerandil. 16 õpilasest 6-l oli A-võõrkeel hinnatud mitterahuldavalt. Samas sätestab põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava võõrkeele ainekava, et õppimise algetapil on olulised sõnalised positiivsed hinnangud ja hinnatakse ainult positiivseid tulemusi.

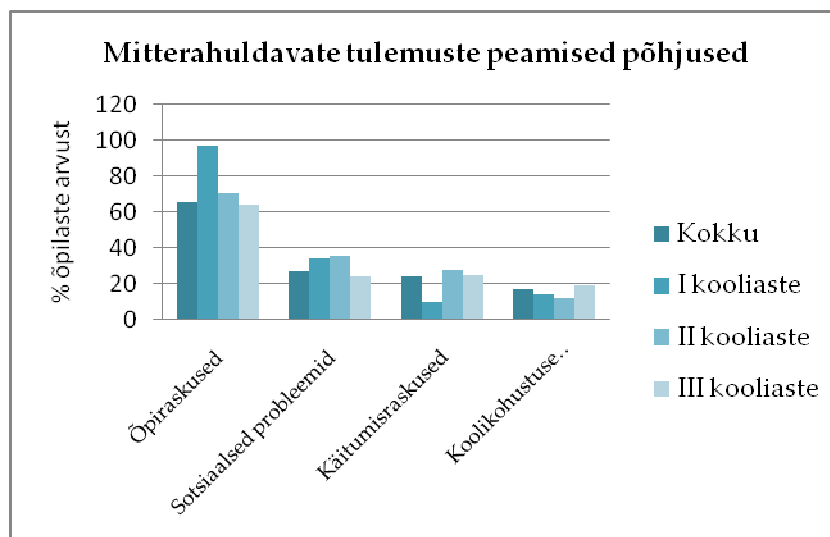
II kooliastme õpilastele valmistas enim raskusi matemaatika (43%-le grupi kooliastme õpilastest), A-võõrkeel (42%), eesti keel ja kirjandus (26%), loodusõpetus ja ajalugu (22%) ning lisandus B-võõrkeel.

III kooliastmes oli enim mitterahuldavaid veerandihindeid matemaatikas (39%-l grupi kooliastme õpilastest), B-võõrkeeles (31%), ajaloos (26%), eesti keeles ja kirjanduses (21%) ning A-võõrkeeles (21%). Keemia ja füüsika, mis lisanduvad õppekavva 8. klassist, valmistas raskusi ligikaudu 23%-le selle grupi 8. – 9. klassi õpilasele.

Järelevalve läbiviijate poolt toodi grupi õpilaste mitterahuldavate tulemuste peamiste põhjustena välja 66%-l õpiraskused, 27%-l sotsiaalsed probleemid, 26%-l käitumisraskused ja 17%-l koolikohustuse mittetäitmine. Grupi poistel nimetati käitumisprobleeme õpiraskuste põhjustena neli korda sagedamini kui tüdrukutel. Õpilasel võis olla nimetatud rohkem kui üks põhjus.

I ja II kooliastmes domineerisid õpiraskused ja sotsiaalsed probleemid, alates II kooliastmest lisandusid ka käitumisprobleemid, mida nimetati 7 korda enam poiste kui tüdrukute mitterahuldavate tulemuste põhjusena. III kooliastmes olid peamisteks põhjusteks õpiraskuste järel käitumisprobleemid, sotsiaalsed probleemid ja lisandus koolikohustuse mittetäitmine (joonis 11).

Koolikohustuse mittetäitmine oli mitterahuldavate õpitulemuste põhjusena nimetatud 17% valimis olnud õpilastest.

Joonis 11. Mitterahuldavate tulemuste peamised põhjused

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

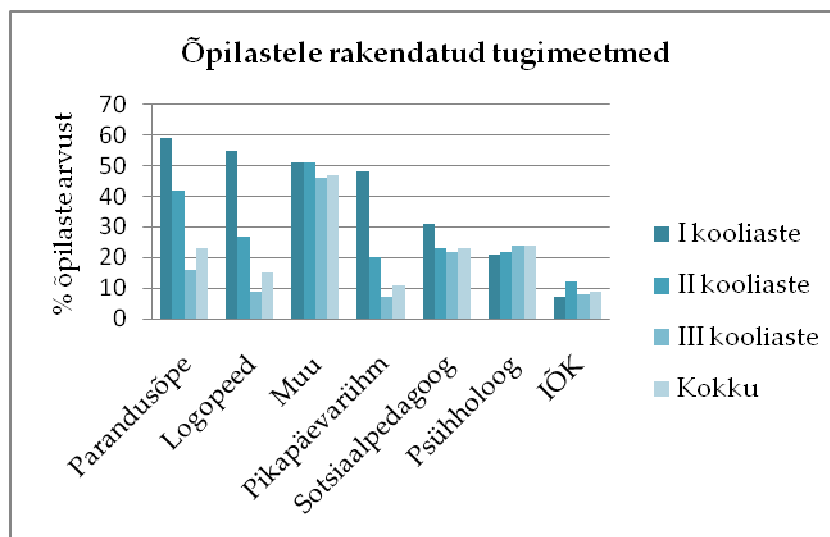
I õppeveerandil mitterahuldavate õppeainete veerandihinnetega õpilaste toetamiseks rakendati koolides psühholoogilist nõustamist 24%, parandusõpet 23%, sotsiaalpedagoogi või sotsiaaltöötaja nõustamist 23% õpilaste puhul (joonis 12).

Kõige enam – 47% nimetati aga õpilaste toetamiseks rakendatavaid muid (etteantud loendis nimetamata) meetmeid nagu konsultatsioonid, järelevastamine, klassijuhataja nõustamine jm. Õpilasele võidi samaaegselt rakendada rohkem kui ühte nimetatud meetmetest.

I kooliastme õpilastele rakendati kõige enam parandusõpet, logopeedilist abi, muid meetmeid ning pikapäevarühma.

II kooliastmes nimetati kõige enam kasutatavaks muid meetmeid, seejärel parandusõpet, logopeedi ja psühholoogi ning sotsiaalpedagoogi nõustamist.

III kooliastmes rakendati valdavalt (46%-le õpilastest) muid meetmeid, 24%-le õpilastest psühholoogilist nõustamist, 22%-le sotsiaalpedagoogi ja 16%-le parandusõpet.

Joonis 12. Õpilastele rakendatud tugimeetmed

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Järelevalve läbiviijate ja koolide hinnangul avaldasid rakendatud meetmed I õppeveerandil mõju 52% grupi õpilaste õpitulemustele, 29% õpilaste puhul ei olnud mõju märgata ja 19% õpilaste puhul olid järelevalve läbiviijad jätnud mõju hindamata. Sooti olulist erinevust meetmete mõjususe osas ei olnud, tüdrukute puhul oli mõjususe 55% ja poistel 51%.

Õppeaasta lõpus oli grupi õpilastel endiselt enim mitterahuldavaid aastahindeid matemaatikas, B-võõrkeeles, A-võõrkeeles, eesti keeles ja kirjanduses ning ajalooos.

I kooliastmes domineerisid eesti keel ja matemaatika, mis jäid õppeaasta lõpus mitterahuldavalt hinnatuks 34%-l õpilastest. A-võõrkeeles oli õppeaasta lõpus mitterahuldavaid hindeid 25%-l õpilastest.

II kooliastmes oli enim mitterahuldavaid aastahindeid matemaatikas 13%, A-võõrkeeles 11%, eesti keeles ja kirjanduses 9%, loodusõpetuses 8% ning B-võõrkeeles 7%.

III kooliastmes domineeris jällegi matemaatika 15%, järgnesid keemia 13%, B-võõrkeel 11%, ajalugu 8% ja A-võõrkeel 7% ning eesti keel ja kirjandus 7%.

Õppeaasta jooksul lahkus koolist 148 grupi valimisse kuulunud õpilast, kes moodustasid 11% grupi õpilaste koguarvust. Aastahinnete alusel viidi õppeperioodi lõpus järgmisse klassi üle 1. – 8. kl õpilastest 53%, 41% jäeti täiendavale õppetööle ja 6% klassikursust kordama. Täiendavale õppetööle jäetud õpilastest sooritas selle edukalt 80%.

Grupis oli 338 põhikooli lõpuklassi õpilast, kellest õppeaasta jooksul lahkus 5%, neist 5 lahkus seoses 17-aastaseks saamisega. Õppeaasta lõpuni koolis õppinud 322-st 9. klassi

õpilasest jäeti täiendavale õppetööle 88, kellest 1/4 ei sooritanud täiendavat õppetööd ning jäeti klassikursust kordama. Kooli lõpetas 89% õppeaasta algul valimisse arvatud 9. klasside õpilastest. Kogu grupi õpilastest lõpetas klassi või põhikooli 92%.

I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega õpilaste grupi järelevalve tulemuste kokkuvõte

- I veerandil mitterahuldavate veerandihinnetega 1316 õpilasest 69% olid poisid ja 31% tüdrukud. III kooliastme õpilased moodustasid 74% grupi õpilaste üldarvust.
- Mitterahuldavate õpitulemuste peamisteks põhjusteks olid I ja II kooliastme õpilastel õpiraskused ning sotsiaalsed probleemid, III kooliastmes lisandus eelpool nimetatule ka koolikohustuse mittetäitmine.
- 40%-l grupi õpilastest olid mitterahuldavad veerandihinned matemaatikas ja ~25%-l võõrkeeltes, ajaloos ning eesti keeles ja kirjanduses.
- Kooliastmeti lisanduvad õppeained suurendasid oluliselt mitterahuldavate kokkuvõtivate hinnete hulka.
- 24% grupi õpilaste toetamiseks rakendati koolides peamiselt sotsiaalpedagoogi või psühholoogi nõustamist ning parandusõpet.
- Õppeaasta lõpus viidi järgmisse klassi üle või lõpetas põhikooli 92% grupi õpilastest.
- Kogu grupi õpilastest 11% lahkus koolist õppeaasta jooksul.
- 9. klassi õpilastest jõudis põhikooli lõpetamiseni 89%.

Kokkuvõte

- Teemaatilise järelevalve käigus vaadeldi valimi koolides 2005/2006. õa-l klassikursust kordama jäänud õpilasi, 2005/2006. õa-l mitterahuldavate aastahinnetega järgmisse klassi üleviidud õpilasi ning 2006/2007. õa I õppeveerandil mitterahuldavate veerandihinnetega hinnatud õpilasi.
- Kogu valimi 1801 õpilasest 70% olid poisid, juba I kooliastmes oli valimis poisse kaks korda rohkem kui tüdrukuid. 74% valimi õpilastest õppis III kooliastmes.
- Peamisteks mitterahuldavate hinnete põhjusteks olid õpiraskused, mille osakaal püsis kõrge kõikides kooliastmetes. Õpilaste õpitulemusi mõjutasid oluliselt ka sotsiaalsed probleemid ning III kooliastmes koolikohustuse mittetäitmine. Eeltoodust võib järeldada, et

koolikohustuse mittetäitmine võib olla põhjustatud klassist klassi suurenevast õppemahust, õpiraskustest ja sotsiaalsetest probleemidest.

- Suuremale osale valimi õpilastest rakendati vähemalt ühte tugimeedet. Positiivselt saab märkida, et koolides rakendatakse sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi abi ning nõustamist õpilaste toetamiseks. Nimetatud meetmed peaksid vähendama sotsiaalsete probleemide ja käitumiskeskuste mõju õpilaste mitterahuldavatele õpitulemustele. Parandusõpet rakendati ligikaudu 25%-le ja IÕK-d vaid 10%-le valimi õpilastest. Väga paljudele õpilastele rakendati tugimeetmena ainekonsultatsioone, õpiabi, vestlusi jm.
- Emakeel ja võõrkeeled on enim mitterahuldavalt hinnatud õppeained, samas on logopeedi teenust osutatud ainult 11%-le valimi õpilastest.
- Õppeainetest valmistasid valimi õpilastele kõige enam raskusi matemaatika ja B-võõrkeel, järgnesid A-võõrkeel, eesti keel ja kirjandus ning ajalugu. Nendes õppeainetes oli enim mitterahuldavaid nii veerandihinnete kui ka aastahinnete seas. Märkimisväärne on, et B-võõrkeeles, mille õppimist alustatakse alles 6. klassis, oli mitterahuldava aastahindtega õpilaste arv suurem kui A-võõrkeeles. Suhteliselt suur mitterahuldavate aastahinnete arv ajaloos ning loodusainetes võib olla põhjustatud vajakajäämistest I kooliastme eesti keele ja matemaatika baasteadmistes ning -oskustes.
- Kooliastmeti lisanduvad õppeained (võõrkeeled, ajalugu, loodusained) suurendasid oluliselt mitterahuldavate veerandihinnete hulka.
- Alates 01.09.2005 peab kool igale õpilasele, kellel on mitterahuldav veerandihinne mistahes õppeaines, rakendama tugimeetmeid, et aidata omandada nõutavaid teadmisi ja oskusi. Vaatamata sellele suurenes 2005/2006. ja 2006/2007. õa-l veerandist veerandisse nende õpilaste arv, kellel oli tunnistusel mitterahuldav veerandihinne. Samas mitterahuldavaid aastahindeid oli ca kolm korda vähem võrreldes IV veerandi mitterahuldavate hinnetega. Mitterahuldavate kokkuvõtivate hinnete suur kõikumine õppeaasta jooksul ja poiste suur osakaal mitterahuldavalt hinnatud õpilaste seas, viitab vajadusele hindamisprotsessile koolis senisest enam tähelepanu pöörata, seda enam, et rahvusvahelised uuringud näitavad, et tütarlaste ja poiste teadmistes ning oskustes on erisused väikesed või puuduvad üldse.
- 2006/2007. õppeperioodi lõpus jäi valimi 1801 õpilasest ligikaudu 1/3 täiendavale õppetööle. Lõppotsusena viidi järgmise klassi üle või lõpetas põhikooli 2/3 valimi õpilastest (sh ka mitterahuldavate aasta-või eksamihinnetega), 1/6 jäi klassikursust kordama ning 1/6

lahkus koolist. Koolist lahkujate seas oli ka õpilasi, kes arvati õpilaste nimekirjast välja seoses 17-aastaseks saamisega.

- Järelevalve tulemustest võib järeldada, et klassikursuse kordamine ei ole üldiselt tulemuslik, sest ca 20% selle grupi õpilastest ei lõpetanud klassi/põhikooli. Eriti vähetulemuslik oli klassikursuse kordamine 9. klassis, mille õpilastest 26% lahkus õppeaasta jooksul ja 25% jäeti veelkord klassikursust kordama.

- Järelevalve tulemustest selgus, et mitterahuldavate hinnetega üleviidud õpilaste seas tekkis suur grupp õpilasi, kes lõpetasid klassi mitterahuldavate hinnetega (39%) või jäid klassikursust kordama (26%). Halvemal juhul lahkusid nad koolist enne õppeperioodi lõppu seoses 17-aastaseks saamisega klassi või kooli lõpetamata. Vältimaks sellise olukorra kujunemist, tuleb koolides erilise tähelepanu alla võtta õpilased, kes on esmakordselt mitterahuldavate hinnetega järgmisse klassi üle viidud.

- Järelevalve tulemustest selgus, et suurele osale klassikursuse kordajatest ja mitterahuldavatega üleviidud õpilastest ei olnud rakendatud ennetavaid tugimeetmeid, kuigi need õpilased kuulusid selgelt nn “riskigruppi” juba õppeaasta algusest.

- Järelevalve tulemustest selgus, et üldjuhul õpilasele määratud ja rakendatud tugimeetmeid õppeperioodi jooksul ei muudeta ega analüüsita nende sobivust ja tulemuslikkust.

- Järelevalve tulemustest võib järeldada, et ainuüksi tugimeetmete rakendamisest õpitulemused ei parane. Ülimalt oluline on, et õpetajad arvestaks õpilase individuaalsusega ja kasutaks tunnis õpilasest lähtuvaid õpetamismeetodeid. Üldjuhul tugimeetmed igaüks eraldi tulemust ei anna, kui ei toimu õpetajate, spetsialistide ja lastevanemate head koostööd.

- Koolides tuleb rohkem tähelepanu pöörata poiste õpetamisele ja õppimisele.

Õpetajakoolituses ja täienduskoolituses tuleb keskenduda õpilase individuaalsust arvestavale õpetamisele.

Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest

Merike Olt, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert

Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakond viis 2007/2008. õppeaastal läbi riikliku järelevalve kolmes eraüldhariduskoolis, et kontrollida koolitusloa taotlemiseks esitatud dokumentide ja koolide reaalse õppe- ja kasvatustöö vastavust. Järelevalve viidi läbi

Tartu Rahvusvahelises Koolis, Kohtla-Järve Humanitaarses Eragümnaasiumis ja Hilariuse Koolis. Riikliku järelevalve tulemusel selgus, et koolide õppe- ja kasvatustegevus üldjuhul vastas koolitusloa taotlemiseks esitatud dokumentidele ja õigusaktides kehtestatud nõuetele. Puudusi esines koolide põhikirjades, õppenõukogu tegevuse dokumenteerimisel ning õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide pidamisel ja täitmisel, samuti esines puudujääke kooli juhtorganite (õppenõukogu ja kooli nõukogu) tegevuses. Puudusi esines ka Eesti Hariduse Infosüsteemi õppurite alamregistri täitmisel ning teabe avalikustamises kooli veebilehel.

Üksikküsimuses viisid Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna ametnikud läbi teenistusliku järelevalve Puiatu Erikoolis ja riikliku järelevalve Eurogümnaasiumis. Puiatu Erikoolis teostati järelevalvet kooli tegevuse üle Õiguskantsleri ettepanekute ja soovitude täitmisel. Selgus, et kooli direktor oli õiguskantsleri poolt tehtud ettepanekud osaliselt täitnud. Järelevalve käigus tuvastati puudusi kooli sisekorraeskirjas, õpilastele rakendatavate mõjutusvahendite kohaldamise korras ning eraldusruumi kasutamises. Samuti oli puudusi kooli õppekavas ja tunnijaotusplaanis ning õppenõukogu tegevuses.

Eurogümnaasiumis teostati järelevalvet õpilaste gümnaasiumisse vastuvõtmise, õppetöö korraldamise ja individuaalsete õppekavade rakendamise ning õpilaste järgmisse klassi üleviimise, koolist lahkumise ja gümnaasiumi lõpetamise üle. Järelevalve käigus tuvastati puudusi õpilaste arvestuses, õpilaste andmete kajastumises Eesti Hariduse Infosüsteemis ja õpilaste liikumise kohta koostatud direktori käskkirjades ning õppetöö dokumenteerimises. Lapsevanema taotluse alusel teostati järelevalvet Hugo Treffneri Gümnaasiumi õppenõukogu otsuse üle.

Eespool nimetatud riikliku järelevalve õienditega saab lähemalt tutvuda Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel aadressil <http://www.hm.ee/index.php?044666>.

ÜLEVAADE JÄRELEVALVE LÄBIVIIMISEST KUTSEHARIDUSES

Liia Vilu, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna ekspert

Ülevaade temaatilise järelevalve läbiviimisest

Seisuga 01.09.2007 oli Eestis 47 kutseõppeasutust, neist omandivormi järgi 32 riigikooli, sh 31 Haridus- ja Teadusministeeriumi (edaspidi *HTM*) ja üks Kaitseministeeriumi haldusalas, 3 munitsipaalkutseõppeasutust ning 12 erakutsekooli. 2007/2008. õppeaastal olid kutsehariduses temaatilise järelevalve prioriteetideks riiklikult tagatud vahendite (koolilõuna ja sõidukulu) kasutamine õpilaste toetamiseks ja õppeasutuses rakendatavad meetmed õpilaste väljalangevuse vähendamiseks.

Tabelis 1 on esitatud andmed kontrollitud kutseõppeasutuste, nende omandivormi, järelevalve teostaja ja järelevalve liigi kohta.

Tabel 1. Kutseõppeasutustes teostatud järelevalve

Jrk nr	Kutseõppeasutus	Omandivorm	Järelevalve teostaja	Järelevalve liik
1.	Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	riigi hallatav	Harju Maavalitsus (edaspidi MV)	riiklik, temaatiline
2.	Tallinna Ehituskool	riigi hallatav	Harju MV	riiklik, temaatiline
3.	Tallinna Kopli Ametikool	munitsipaalkool	Harju MV	riiklik, temaatiline
4.	Luuu Metsanduskool	riigi hallatav	Jõgeva MV	riiklik, temaatiline
5.	Haapsalu Kutsehariduskeskus	riigi hallatav	Lääne MV	riiklik, temaatiline
6.	Rakvere Ametikool	riigi hallatav	Lääne-Viru MV	riiklik, temaatiline
7.	Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakool	riigi hallatav	Rapla MV	riiklik, temaatiline
8.	H. Elleri nim Tartu Muusikakool	riigi hallatav	Tartu MV	riiklik, temaatiline
9.	Tartu Kunstikool	riigi hallatav	Tartu MV	riiklik, temaatiline
10.	Olustvere Teenindus- ja Maa- majanduskool	riigi hallatav	Viljandi MV	riiklik, temaatiline
11.	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	eraomand	HTM	riiklik, üksikküsimus
12.	Tallinna Erateeninduskool	eraomand	HTM	riiklik, üksikküsimus
13.	Informaatika ja Arvutustehnika Kool	eraomand	HTM	riiklik, üksikküsimus
14.	Rakenduskunsti Erakool	eraomand	HTM	riiklik, üksikküsimus
15.	Eesti Kosmeetikute ja Juuksurite Erakool Diariss	eraomand	HTM	riiklik, üksikküsimus

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Riiklikult tagatud vahendite (koolilõuna ja sõidukulu) kasutamine õpilase toetamisel

Koolilõuna kasutamise tingimused ja kord õppeperioodil ning praktika ajal

Riigi kutseõppeasutustes (edaspidi *koolid*) kutsekeskhariduse, põhihariduse baasil kutseõppe ning põhihariduse nõudeta kutseõppe õppekavadel õppivatele õpilastele riigieelarvest eraldatavat koolilõuna toetust reguleerib haridus- ja teadusministri 31.08.2006 määrus nr 27 „Koolilõuna toetuse kasutamise tingimused ja kord riigi kutseõppeasutuses“.

Määrusest tulenevalt kehtestab kooli direktor vajadusel toitlustamise korra koolis, määrates toetuse õpilaseni jõudmise viisi. Riikliku järelevalve käigus selgus, et koolisisene kord oli välja töötatud ja kinnitatud direktori käskkirjaga 10-st valimi koolist 9-s. Õppeperioodil ei olnud võimaldatud õpilastele ettenähtud koolilõunatoetust ühes koolis. Seal ei olnud koolilõuna toetuse saajate hulka arvestatud kutsekeskhariduse õppekavadel õppijaid, mis oli eelnimetatud määruse § 1 täitmata jätmine. Kooli direktorile tehti vastav ettekirjutus.

Koolilõuna kasutamine praktika ajal oli koolisiselt reguleeritud kas eraldi dokumendiga või õppekorralduseeskirja lisaga. Tulenevalt määrusega kehtestatud koolilõuna kasutamise korrast olid koolid kandnud ettenähtud toetussumma õpilaste arveldusarvetele vastavalt õpilase poolt esitatud kirjalikule avaldusele ning direktori käskkirjale. Välisriigis toimunud rahvusvahelise praktika korral oli näiteks kunsti õppesuunaga koolides makstud finantsvahendite olemasolul koolis kehtiva korra alusel suuremat toetust.

Koolilõuna toetuse maksumus, maksumusest järelejäävate vahendite kasutamine

Koolilõuna arvestuslikku maksumust reguleerib Vabariigi Valitsuse 31.08.2006 määrus nr 193 „Koolilõuna arvestuslik maksumus ühe õpilase kohta ning koolilõuna toetuse jaotamise kord kutseõppeasutuses“. Riigieelarvest on koolidele eraldatud raha koolitoiduks kindla normatiivi alusel vastavalt kehtestatud arvestuslikule maksumusele. Lisaks koolilõuna toetusele said koolid alates 2007. aasta sügisest PRIA vahendusel ka koolipiima toetust.

Riigipoolse toetuse maht ühe õpilase kohta koolilõuna toetuseks oli valimi koolides kokku 8 017 658,00 krooni, millest koolid kasutasid ära 5 331 080,00 krooni. Õpilaste koolilõuna toetuse üldjäägiks oli 2,7 miljonit krooni. Õpilaste avalduste põhjal koolilõuna toetusest

loobujaid ei olnud. Tegelikult ilmnes olukordi, kus näiteks ühes maakonna koolis perioodil 01.09.2006 – 31.12.2006 ei kasutanud regulaarselt koolilõuna toetust 259 õpilast. Tekkinud koolilõunatoetuse suurema ülejäägi põhjuseks nimetati näiteks õpilaste haiguspäevi, õppetöös mitteosalemist, õpilaste teistsuguseid toitumisharjumusi, rahulolematust menüüga, soovimatust söögivahetundides järjekorras seista.

Järelejääva toetuse suurema jäägi korral oli enamus koole kandnud jäägi üle järgmisesse kalendriaastasse 3% ulatuses või tagastanud riigile tulenevalt rahandusministri 02.01.2006 määruse nr 1 „Riigieelarve kassalise teenindamise eeskiri“ § 21 p 3 sätestatust. Nii olid koolid tagastanud riigile kokku 1 896 860,00 krooni, neist 30%-s koolidest 300 000 – 850 000 krooni.

Võrreldes koolilõuna toetuse maksumust ühe õpilase kohta, selgus, et erinevusi toidupäeva maksumuses esines nii piirkonniti kui kooliti. Erinevused sõltusid peamiselt sellest, kas toitlustusteenust osteti sisse või oli koolil oma söökla. Oma koolisöökla puhul (kolm maakonna kooli) kujunes toidupäeva hind vajaminevate toiduainete kuludest. Koolides, kus teenuse osutajaks oli eratoitlustusfirma, oli sõlmitud kooli ning omavalitsuse vahel toitlustajaga leping. Toidupäeva maksumus erines ühe õpilase kohta koolisöökla ning eratoitlustusfirma vahel olulisel määral. Järelevalve läbiviimisel selgus, et õpilaste toitlustamise keskmiseks toidupäeva maksumuseks 2006/2007. õppeaastal oli 15 – 18 krooni. Riiklik järelevalve ei tuvastanud, et koolilõunaks eraldatud raha oleks kasutatud muuks otstarbeks.

Aruandlussüsteemi toimimine

Toidupäevade arvestuse pidamisel kasutasid koolid erinevaid võimalusi: kassasüsteem, magnetkaart, õppeosakonna poolt koostatud graafik, talongisüsteem. Toidutalongide kasutamise korral olid koolid kasutamata jäänud toetuse arvelt suurendanud toidutalongi rahalist väärtust. Koolilõuna toetuse arvestuse ja aruandluse eest oli vastutav direktori käskkirjaga määratud isik. Kokkuvõtted koostati enamasti 1 – 2 korda kuus. Kvartali lõpus tegi kooli raamatupidaja toitlustaja poolt esitatud arvete alusel koolilõunatoetuse kasutamise arvestuse. Järelevalve läbiviimisel selgus, et pooltes koolides puudus piisav ülevaade

koolilõuna kasutamise üle. Koolidel on olemas täiendavaid reserve koolilõuna toetuse paremaks kasutamiseks eelkõige sihikindla selgitustöö tõhustamisega õpilaste hulgas.

Õpilaste sõidukulu iga-aastane hüvitamine

Õpilaste sõidukulu iga-aastast hüvitamist reguleerib Vabariigi Valitsuse 31.12.1997 määrus nr 267 „Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise ulatus ja kord“. Järelevalve eesmärgiks oli selgitada välja, kas kõigile sõidusoodustuse õigust omavatele kutseõppeasutuste õpilastele on tagatud sõidusoodustused ettenähtud mahus.

Järelevalve läbiviimisel selgus, et koolidele oli eraldatud riigieelarvest 2006/2007. õa-l sõidukulude hüvitamise toetust 3 320 137,00 krooni. Koolide tegelik vajadus oli 4 427 813,00 krooni. Koolijuhtide selgituste kohaselt on raske ette prognoosida sõidukulude tegelikke vajadusi, mistõttu on täheldatav nii defitsiidi kui ülejäägi võimalikkus. Defitsiidi puhul peeti põhjuseks ühistranspordi sõidupiletite hindade muutumist, sõidukulu ülejäägi põhjuseks näiteks ühistranspordivõrgu hõrenemist, bussi- ja/või rongiliikluse halba korraldust või selle puudumist, isikliku transpordi kasutamist, sõidukordade ebaregulaarset kasutamist, sõidukulu aruannete mittetähtaegset esitamist, koolist puudumist.

Sõidumaksumuste kompenseerimine põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavatele õpilastele

Kontrollimisel selgus, et 10-st koolist 8-s on õppeasutusesiseselt välja töötatud ja direktori käskkirjaga kinnitatud sõitude hüvitamise koolisisesed eeskirjad.

Koolides kehtestatud eeskirjade kohaselt võimaldati sõidusoodustuste kompensatsiooniks ettenähtud vahendite arvel sõidusoodustusi kommertsliinil või kompenseeriti sõidud põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavatele õpilastele tingimusel, mis olid kooskõlas Vabariigi Valitsuse 31.12.1997 määruse nr 267 „Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise ulatus ja kord“ punkti 11 alapunktides 1 ja 2 kehtestatuga. Vastavad koolisisesed eeskirjad olid fikseeritud kas eraldi dokumendina, õppekorralduseeskirja lisana või avalikustatud kooli veebilehel.

Tabelis 2 on esitatud andmed kontrollitud kutseõppeasutuste sõidumaksumuste kompenseerimise kohta põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavatele õpilastele 2006/2007. õppeaastal.

Tabel 2. Sõidumaksumuse kompenseerimine põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavatele õpilastele

Kutseõppeasutuse nimetus	Õpilaste keskmine arv esimese kuupäeva seisuga	Iga päev õppeasutusse ja alalisse elukohta sõitvate õpilaste arv	Sõidumaksumuse tegelik hüvitamine		Ühiselamus või üürikorteris elavate õpilaste keskmine arv	Sõidumaksumuse tegelik hüvitamine	
			Õpilaste keskmine arv	%		Õpilaste keskmine arv	%
Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	793	116	47	41	6	3	50
Tallinna Kopli Ametikool	372	372	6	2	2	2	100
Tallinna Ehituskool	676	256	92	36	98	28	29
H. Elleri nim Tartu Muusikakool	21	2	2	100	11	8	73
Tartu Kunstikool	82	3	2	67	25	19	76
Rakvere Ametikool	933	403	213	53	176	77	44
Luu Metsanduskool	116	11	11	100	105	36	35
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	258	96	47	49	162	60	37
Haapsalu Kutsehariduskeskus	492	196	5	3	259	72	28
Kehtna Majandus- ja Teeninduskool	383	20	20	100	159	68	43
KOKKU	4126	1475	445	31	1003	373	38

Allikas: 2007/2008. õppeaasta riikliku järelevalve õiendid

Tabelist 2 nähtub, et perioodil september 2006 kuni juuni 2007 oli sõidumaksumuste kompenseerimine õigustatud iga päev õppeasutusse ja alalisse elukohta keskmiselt 1475 põhihariduse baasil õppivale õpilasele. Sõidukulude tegelikku hüvitamist oli taotlenud keskmiselt 445 õpilast (31%). Vastavalt kehtivale korrale oli 70%-s koolidest õppetöö perioodil võimaldatud põhihariduse baasil õppivatele õpilastele, kes sõitsid iga päev õppeasutusse ja tagasi elukohta, sõidu maksumuse kompenseerimine arvestusega üks edasi-tagasi sõit päevas kuni 40 sõidukilomeetri ulatuses sõidupiletite alusel 100%.

Praktika, kuidas hüvitist kompenseeritakse, kooliti erines. Näiteks ühes koolis oli võimaldatud kompenseerida sõidud alalisse elukohta ja tagasi õppeasutusse ka keskhariduse baasil õppivatele õpilastele, mis on Vabariigi Valitsuse 31.12.1997 määruse nr 267 „Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise ulatuse kord“ punkti 11 alapunktide 1 ja 2

rikkumine, kuna vastavad riigieelarvelised vahendid on ette nähtud ainult põhihariduse baasil õppivatele õpilastele.

Ühes koolis oli kehtestatud kord, kus sõidukulude kompenseerimise aluseks oli võetud õppetööst osavõtt, näiteks 6 – 8 põhjuseta puudumise korral kompenseeriti sõidupiletid 50% ulatuses, millega oli piiratud õpilaste õigust saada sõidusoodustust ja mis oli seetõttu vastuolus Vabariigi Valitsuse 31.12.1997 määruses nr 267 „Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise ulatuse kord“ sätestatuga, mille kohaselt on õigustatud saama sõidusoodustusi iga päev õppeasutusse ja alalisse elukohta sõitvad õpilased.

Kui ilmnes, et kalendriaasta lõpuks oli koolil ette näha tekkivat õpilaste sõidukulu hüvitamise ülejääki, võimaldati mõnes koolis ka üle 40 km kaugusel elavatele õpilastele sõiduhüvituse toetust, seda 50% ulatuses piletihinnast. Suuremate jääkvahendite korral olid koolid sõidukulu toetuseks ettenähtud summad osaliselt tagastanud riigile ning osaliselt kandnud üle järgmisse eelarveaastasse.

Ühiselamus või üürikorteris elavate põhihariduse baasil õppivatest õpilastest oli tegelikku sõidukulu hüvitust taotlenud 373 ehk 38% seda õigust omavatest õpilastest. Üldjuhul kompenseeriti õppeasutusse ja tagasi alalisse elukohta sõidu maksumus kuni kaks korda kuus 100%. Sarnaselt toimiti ka riiklikel pühadel ning koolivaheajale minekul.

Järelevalve käigus tuvastati juhtum, kus kool oli võimaldanud alalisse elukohta ja tagasi kooli sõidu maksumuse kompenseerimist kuni neli korda kuus kõigile soovijatele, mis on Vabariigi Valitsuse 31.12.1997 määruse nr 267 „Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise ulatus ja kord“ punkti 11 alapunkti 1 eiramine. Kool põhjendas seda sõidusoodustuste kompensatsiooniks ettenähtud rahaliste vahendite piisava olemasoluga.

Aruandlussüsteem

Kõikides koolides olid direktori käskkirjaga kinnitatud õpilaste, kellel on õigus saada kompensatsiooni, nimekirjad. Õpilastele sõidusoodustuste maksmise eeskiri vaadati üle iga õppeaasta alguses.

Puudusi esines aruandedokumentide nõuetekohasel täitmisel, näiteks puudusid õpilaste avaldused ning sõidupiletid, aruannetes olid mahakriipsutamised ning ülekirjutamised. Sõidusoodustusteks eraldatud vahendite kasutamist oli analüüsitud 40% valimi koolides, näiteks oli pöördutud bussisõidu graafiku muutmiseks või paremaks korraldamiseks maakonna ühistranspordikeskuse poole, igal õppeaastal vaadati üle vedajaga sõlmitud lepingud.

Õppeasutuses rakendatavad meetmed õpilaste väljalangevuse vähendamiseks

Õppetöö korraldus ja dokumentatsioon

Erivajadustega õpilaste kutseõppeasutuses õppimist reguleerib haridus- ja teadusministri 30.08.2006 määrus nr 25 „Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Järelevalve eesmärgiks oli selgitada välja, kas kõigile õpilastele on tagatud võimetekohased õppimisvõimalused, arvestades nende erivajadusi, ning milliseid meetmeid on koolid rakendanud õpilaste väljalangevuse vähendamiseks.

Õppekorraldust reguleeritakse koolides õppekorralduseeskirjaga. Kontrollimisel selgus, et üldjuhul oli koolides välja töötatud erivajadustega õpilaste toetamiseks tugisüsteemi(de) ning -teenuste rakendamise põhimõtted, kuid oli ka koole, kus õppekorralduseeskirjas olid määratlemata individuaalsete õppekavade koostamise alused ja sellega seotud õppetöö korraldus.

Mitmes koolis oli kehtestamata kooli asjaajamiskord, mis on Vabariigi Valitsuse 26.02.2001 määruse nr 80 „Asjaajamiskorra ühtsed alused“ täitmata jätmise. Õppenõukogu ja kooli nõukogu koosolekute protokollide vormistus ning otsused ei vastanud üldkehtivatele nõuetele, nt puudusid protokollide numbrid, määramata olid vastuvõetud otsuste täitmise eest vastutajad ning täitmise tähtajad. Samuti ei sisaldanud õppeaasta aruanded põhjalikke õppe-kasvatustöö analüüse, veel vähem oli käsitletud erivajadustega õpilaste õpitulemuslikkust, õpetajate ettevalmistust tööks erivajadustega õpilastega ning tugiisikutepoolse nõustamise mõjusust.

Erivajadustega õpilaste väljaselgitamine

Järelevalve käigus koguti informatsiooni vastuvõtukomisjoni tegevuse kohta seoses erivajadustega õpilaste väljaselgitamise ning rühma määramisega. Õpilaste vastuvõtukomisjoni töö käigus on võimalik selgitada välja erivajadusega õpilased nii dokumentatsiooni kui suulise vestluse kaudu. Koolijuhtide arvates on praktika näidanud, et enamasti selguvad erivajadustega õpilased õppeprotsessi käigus. Kuigi õpilastel on kooli astumisel vastuvõtukomisjonis võimalik märkida ankeedis ka oma erivajadus, seda üldjuhul ei tehta.

Praktiline õppegruppidesse komplekteerimine on toimunud kooli nõukogu otsusega õppenõukogu ettepanekul ning riikliku koolitustellimuse alusel. Üldjuhul on erivajadusega õppijad, sh valdavalt lihtsustatud õppekava ning toimetuleku õppekava alusel põhihariduse omandanud õpilased, integreeritud tavarühmadesse.

Seisuga 15.10.2007 õppis valimi koolides kokku 3719 õpilast, neist oli Eesti Hariduse Infosüsteemi (edaspidi *EHIS*) kantud andmed 26 erivajadusega õppuri kohta. Järelevalve läbiviimisel selgitati välja, et tegelikult oli koolides erivajadustega õpilasi 44. Ühes õppeasutuses olid *EHIS*esse kantud andmed 16 erivajadusega õpilase kohta, kooli dokumentatsioonis kajastusid andmed 66 erivajadusega õpilase kohta. Järelevalve läbiviijad selgitasid välja, et tegelikult oli koolis erivajadustega õpilasi 27. Puudusi esines nii kooli dokumentatsiooni vormistamisel kui andmete *EHIS*esse kandmisel.

Õppekavad erivajadustega õpilastele

Järelevalve käigus selgitati välja, kas erivajadustega õppijatele olid koostatud individuaalsed õppekavad, kus arvestatakse õppija erivajadusi ning rehabilitatsiooniplaanis esitatud soovitusi.

Selgus, et kõikides koolides olid erivajadustega õpilastele koostatud põhiõppekavast lähtuvalt eraldi õppekavad, seda eelkõige üld- ja erialainete ainekavade osas. Õppekavade koostamisel lähtuti põhiliselt kooli õppekavast ning kutse- või erialadele kehtestatud

kutsekvalifikatsiooni nõuetest. Individuaalseid õppekavasid oli koostatud peamiselt kunsti õppesuunaga koolides. Rehabilitatsiooniplaan puudus ühel puudega õpilasel.

Järelevalve läbiviimisel selgus, et pooltes koolides oli käsitletud mõistet „erivajadusega õpilane“ erinevalt. Määruse tähenduses mõistetakse erivajadusega isikuna õppijat, kelle eriline andekus, õpi- või käitumisraskus, terviserike, puue või pikemaajaline õppetööst eemalviibimine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi kooli õppekavast tulenevas õppesisus, vastava erialarühmaga koos õppimiseks rühma töökavas või õpikeskkonnas (õppevorm, õpiruumid, õppevahendid, meetodid, suhtluskeel, spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad jne).

Tugisüsteemide ja -teenuste rakendamine, meetmete kavandamine õpilaste väljalangevuse vähendamiseks

Järelevalve läbiviimisel selgus, et koolides oli leitud vähe võimalusi tugipersonali ametikohtade loomiseks, et tagada vajadusel iga õpilase probleemidega tegelemine ja sobivate lahenduste leidmine. Lähtudes õpilase erivajadusest rakendati koolides põhiliselt psühholoogi, sotsiaalpedagoogi, sotsiaaltöötaja ja abiõpetaja abi. Enamasti olid tugiteenused õpilastele kättesaadavad kooliväliste spetsialistide kaudu, nt viipekeele tõlk, eripedagoog. Kooliarsti teenus oli tagatud vaid mõnes koolis, üldjuhul kasutati linna või maakonna perearstikeskuse teenuseid. Mitmel juhul on järelevalve läbiviijad rõhutanud, et omavalitsus ja kool on otsinud puuduvaid spetsialiste, kuid tööle pole õnnestunud neid saada.

Võrreldes eelnevate aastatega olid koolid mitmekesistanud erinevate meetmete rakendamist õpilaste väljalangevuse vähendamiseks ja ennetamiseks. Rakendati järgmisi meetmeid: õpilasega arenguestluse läbiviimine tugiteenuse vajaduse väljaselgitamiseks, järeleaitamistunnid ning konsultatsioonid, mida rakendati juhul, kui õpiabi vajati üksikutes õppeainetes, õppimine e-keskkonna vahendusel, kui õpilane oli mõjuvatel põhjustel sunnitud pikemaajaliselt koolist eemal viibima, täiendav keeleõpe muukeelsest keskkonnast pärit õpilastele, järjekindel õppetööst puudumiste kontroll, kirjalikud kokkulepped õppeõlglastega, mitmekesise huvitegevuse rakendamine, tagasisideküsitluste korraldamine õpilastele, õpilaskodu korra tugevdamine, tagamaks õpilaste õppetööst osavõtt, kohtumiste

korraldamine kooli vilistlastega, koostöö tugevdamine koolisiseste ning -väliste sidusrühmadega, sh kohaliku omavalitsusega. Järelevalve läbiviijate hinnangul ei ole koolid piisavalt analüüsinud tugisüsteemide tulemuslikkust ning rakendatud meetmete mõjusust.

Pedagoogide ettevalmistus tööks erivajadustega õpilastega

Täienduskoolituse tulemuslikkuse eelduseks on nii täienduskoolituse pikemaajaline planeerimine kooli arengukavas kui ka iga õppeaasta tegevusplaanis koostatud konkreetnes koolitusplaanis. Järelevalve tulemusel selgus, et mitte kõik pedagoogid ei olnud omandanud ettevalmistust tööks erivajadustega õpilastega.

Eripedagoogikaalaseid koolitusi 1 ainepunkt (40 tundi) ja rohkem oli viimase 5 aasta jooksul läbinud 475 kutseõpetajast 41 (9%), mis on tagasihoidlik näitaja õpetajate koolituse raamnõuete täitmiseks. Koolipoolseks põhjenduseks oli, et erivajadustega õpilasi koolis ei ole ja/või on vähe eelarvelisi vahendeid. Järelevalve läbiviijate hinnangul on pedagoogide suunamine eripedagoogikaalasele täienduskoolitusele olnud juhusliku iseloomuga ning pole lähtunud kooli eesmärkidest, sisehindamise tulemustest ega töötajate vastavusest ametikoha nõuetele.

Võrreldes pedagoogilise personali täienduskoolituste läbimise kohta olevaid andmeid koolis esitatuga ning EHISe alamregistrisse kantuga, selgub, et EHISe registrisse kantud andmed pole olnud osaliselt korrektsed ega ole kooskõlas tegelikkusega. Näiteks tuvastati fakt, kus EHISe registrisse olid kantud andmed 84 pedagoogi kohta, kuid tegelikult töötas koolis 107 pedagoogi, mis on Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määruse nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus“ § 6 lg 1 ja 2 täitmata jätmine.

Õpingute katkestamine õppekavade lõikes 2003. a sügisel vastuvõetud õpilaste osas põhikoolijärgses õppegruppides

2003. a sügisel vastuvõetud õpilaste osas analüüsiti õpilaste väljalangevust nelja põhinäitaja alusel: katkestajate % alustajatest nominaalaja jooksul, edasijõudmatuse tõttu katkestajate % nominaalaja jooksul, õppetööle mitteilmunud õpilaste % õppeaasta keskel nominaalaja jooksul ning muudel põhjustel katkestajate %.

Järelevalve läbiviijad selgitasid välja, et valimi koolides katkestasid õpingud õppekava nominaalaja jooksul 1402 õpilasest 605 ehk 43%. Järelevalve läbiviijad ja koolide juhid töid peamise põhjustena välja edasijõudmatuse üldainetes, eriti reaalinetes, ning õppetööle mitteilmumise. Ebapiisavaks peeti ka kutseasuunitlusalast tööd ning karjäärinõustamist üldhariduskoolis.

Järjest suurem osa õpilasi jättis kooli pooleli muudel põhjustel, milleks oli tööle asumine, seda eriti pärast ettevõttepraktika sooritamist, mis oli täheldatav nii ehituse kui koka erialadel, teise kooli õppima asumine, majanduslikud ja perekondlikud põhjused, eriala sobimatus, lahkumine omal soovil. Nimetati ka elukohavahetust, keelebarjääri, ebaõpilaslikku käitumist, siirdumist akadeemilisele puhkusele ning vanglakaristuse kandmist.

Järelevalve tulemustest selgus, et õpingute katkestajate protsent nominaalaja jooksul on võrdlemisi suur järgmistel erialadel: metallitöö, kinnisvarahooldaja, üldehitus, lukksepp, puit- ja kiviehituse restauraator, kokk, käsitöömeister ning rõivaõmblemine.

Vaatamata täiendatud meetmete rakendamisele koolides ei ole märgata õpilaste väljalangevuse tendentsi langust. Arenguruumi on nii kooli tasandil – suurema tähelepanu pööramine igale õppurile individuaalselt ja rakendatavate tugiteenuste mõjususe analüüsimine, kui tugivõrgustiku tasandil – uute koostöövõimaluste leidmine ning rakendamine.

Kokkuvõte

- Õpilastele oli võimaldatud ettenähtud koolilõunatoetust. Kuna koolilõuna ülejäägid olid koolide lõikes võrdlemisi suured, peaksid koolid täpsemalt analüüsima ning planeerima koolilõunatoetuse kasutamist.
- Pooltes koolides puudus piisav ülevaade koolilõuna kasutamise üle. Koolides on olemas täiendavaid reserve koolilõuna toetuse paremaks kasutamiseks.

- Õpilaste sõidukulu iga-aastase hüvitamise toetuste andmiseks olid koolid koostanud ja direktori käskkirjaga kehtestatud vastavad eeskirjad. Sõidukulude hüvitamisel esines eksimusi tulenevalt seadusandluse mittetäitmisest.
- Õppekorralduseeskirjades olid määratlemata individuaalsete õppekavade koostamise alused ja sellega seotud õppetöö korraldus.
- Seisuga 15.10.2007 õppis valimi koolides 3719 õpilast, neist erivajadusega õpilasi oli 44 (2%). Järelevalve läbiviijate hinnangul ei ole koolid piisavalt analüüsinud tugisüsteemide tulemuslikkust ning rakendatud meetmete mõjusust.
- Pedagoogide ettevalmistus tööks erivajadustega õpilastega ei ole olnud piisav. Eripedagoogikaalaseid koolitusi 1 ainepunkt või rohkemas mahus viimase 5 aasta jooksul oli läbinud 475 pedagoogist vaid 44 (9%).
- Koolid olid esitanud EHISse registritesse nii erivajadustega õppijate kui täienduskoolituse läbinud pedagoogide kohta puudulikke või ebaõigeid andmeid.
- Vajadused tugisüsteemide järele on senirakendatust suuremad, eriti erivajadustega õpilaste abistamisel ning nõustamisel. Õppimis- ja käitumishäiretega noorte arvu suurenemine toob kaasa vajaduse rakendada tugiteenuseid ning erialaspetsialiste.
- 2003. a sügisel vastuvõetud õpilaste osas on põhikoolijärgsetes õppegruppides katkestanud õpingud nominaalaja jooksul 605 õpilast ehk 43%.
- Suurel määral on õpingute katkestajaid edasijõudmatuse tõttu, seda nii üld- kui erialaainetes, mis viitab asjaolule, et õppeasutustes ei selgitata õigeaegselt välja hariduslike erivajadustega õpilasi ega rakendata neile piisavalt tugimeetmeid.

Ülevaade üksikküsimustes läbi viidud järelevalvest

Riiklikku järelevalvet üksikküsimustes viidi läbi 5 erakutseõppeasutuses (edaspidi *erakool*). Järelevalve eesmärkidest lähtuvalt kontrolliti neljas erakoolis järgmisi valdkondi: õppetöö ja dokumentatsioon, pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele ja andmete võrdlus EHISesse kantud andmetega, õpilaste ja erakooli pidaja vahelised lepingud, praktikadokumendid, õppekeskkond. Ühes erakoolis kontrolliti õpilaste arvestust, sh andmeid riikliku koolitustellimuse (edaspidi *RKT*) õppekohtadel õppivate õppurite kohta ning võrreldi andmeid EHISesse kantud andmetega.

Õppetöö ja dokumentatsioon

Kontrollimisel selgus, et kohustuslikku dokumentatsiooni ei täideta korrektselt. Mitme erakooli põhikirjad vajasisid korrigeerimist, kuna õigekeelsus ei olnud kooskõlas eesti kirjakeele normiga. Dokumentatsiooni vormistamise ja säilitamise kohta koostatav asjaajamisjuhend ei olnud muutunud normiks 50%-s erakoolidest. Puudusi esines nii õppekui kooli nõukogu koosolekute protokollide täitmisel. Protokollide otsustes puudusid täitmise tähtajad ning vastutajad. Samas ei olnud kontrollitud eelnevalt vastuvõetud otsuste täitmist, mistõttu koolides ei omatud ülevaadet otsuste täitmisest.

Õppetöö päevikute täitmise juhendit ei järgitud üheski erakoolis. Valdavaks puuduseks oli, et õppetöö päevikutesse olid sisse kandmata iseseisva töö tundide mahud, õppesisu lühikirjeldus, hindelise arvestuse puhul puudus märged „HA“, päevikud olid kooli direktori allkirjaga kinnitamata, mis on haridus- ja teadusministri 18.05.2005 määruse nr 16 „Kutseõppeasutuses peetavate õppetegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu, nende vormid ja täitmise kord“ § 11 täitmata jätmise. Ühel juhtumil kasutati õppetöö päevikute pidamise asemel registraatorite vahele köidetavaid lehti, mis on vastuolus eelnimetatud määruse § 11 lg 1 sätestatuga.

Arengukava

Kõigis erakoolides oli koostatud arengukava aastateks 2007 – 2010, mis oli heaks kiidetud kooli nõukogus ning kinnitatud kooli pidaja poolt. Arengukavades ei olnud püstitatud õppeasutuse tegevuse põhieesmärke, millest kooli juhtkondadel tuleks erakooli juhtimisel ning jätkusuutliku arengu tagamisel lähtuda. 75%-s erakoolidest olid tegevuskavad enamuses täitmata või oldi ajakavast maas. Samuti ei olnud koolides arvestatud arengukava tegevuskava koostamisel kooli tugevuste ning parendusvaldkondadega. Tegevuskava täitmist ei olnud analüüsitud.

Õppekava täitmine

Järelevalve tulemusel selgus, et pooltes erakoolides ei olnud õppekava täidetud täies mahus. Näiteks oli jäänud ühes erakoolis õppeaasta jooksul andmata eesti keele 320 tunnist 100 tundi, samuti suur arv tunde arvutiõpetuses. Kõige problemaatilisem oli õppekava täitmine kehalises kasvatuses, kus tunnid olid enamjaolt läbi viimata. Põhjusena nimetati kehalise

kasvatuse tundide läbiviimiseks vastavate ruumide puudumist. Kehalise kasvatuse tundide läbiviimiseks muid võimalusi erakoolides otsitud ei ole.

Kontrollides valikuliselt õppekava täitmist õppetöö päevikute põhjal, selgus, et õppetööst osavõtt oli aineti erinev. Tähelepanuväärne oli õpilaste suur puudumiste arv õppetundidest, mis ei veena, et õppekavas ettenähtud õpioskused saavad tegelikult ja sisuliselt ka omandatud. Oli juhtum, kus koolis oli viidud osa õppeaineid, mis eelnevatel õppeaastatel oli jäänud õpetamata, üle järgmisse õppeaastasse. Koolijuhi selgituse kohaselt oli ülekandmine tingitud aine- ja erialatundide ärajäämisest. Samuti selgus, et hiljem erakooli õppima asunud õpilaste puhul ei olnud mõnes erakoolis koostatud ega rakendatud individuaalset õppekava, mis on haridus- ja teadusministri 30.08.2006 määruse nr 25 „Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“ täitmata jätmine.

Õppekorralduseeskiri

75%-s kontrollitud erakoolidest ei olnud õppekorralduseeskirjad, mis on kooli õppetegevust ja õppetegevusealaseid suhteid reguleerivaks põhidokumendiks, kooskõlas õigusaktidega. Määratlemata olid uute õppijate vastuvõtu tingimused, individuaalse õppekava koostamise alused ja sellega seotud õppetöö korraldus, praktika korralduse alused ning õppija praktikadokumendid, õppetööst osavõtu arvestuse alused ja õpetaja staatus, tema õigused ning kohustused, mis on haridus- ja teadusministri 18.05.2005 määruse nr 16 „Kutseõppeasutuses peetavate õppetegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu, nende vormid ja täitmise kord“ § 7 eiramine.

Pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele ja andmete võrdlus Eesti Hariduse Infosüsteemi andmetega

Järelevalve tulemustest selgus, et 4 erakoolis oli kutseõpetajatest 70% neid, kelle kvalifikatsioon vastas nõuetele. Kutseõpetajatel, kelle kvalifikatsioon ei vastanud nõuetele, puudus kas pedagoogiline kõrgharidus õpetatavas ainevaldkonnas või oli läbimata 320-tunnine pedagoogika kursus.

Kontrollides koolides esitatud ning EHISe registrisse kantud andmeid pedagoogide kohta, ilmnes, et 75%-s erakoolidest ei olnud pedagoogide andmed korrektselt EHISe õpetajate alamregistrisse kantud, mis on Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määruse nr 265 „Eesti

Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus“ § 17 täitmata jätmise. Põhilisteks puudusteks olid kannete puudumised õpetajate kohta: EHISe registrist kustutamata õpetajad, lapsehoolduspuhkusel viibiva pedagoogi kohta vastava märke puudumine või isikukaardil puuduv kirje, et õpetaja õpetab nimetatud koolis vastavat õppeainet. Koolijuhtide põhjenduseks oli, et andmesisestajad vahetuvad tihti, mistõttu esineb andmete sisestamisel ebakompetentsust või ebatäpsusi. Kontrollides erakoolide direktori ning direktori asetäitja kvalifikatsiooninõuetele vastavust haridusministri 26.08.2002 määruses nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ sätestatule, selgus, et kehtestatud nõuetele ei vastanud 4 erakooli juhust 2 koolijuhi kvalifikatsioon.

Kontrollides pedagoogilise personali täienduskoolituse plaane, selgus, et koolitusplaane ei olnud koostatud üheski erakoolis. Põhiliselt osalesid kutseõpetajad väga spetsiifilistel erialakoolitustel, pedagoogilisi teadmisi omandati vaid koolisisel teabepäeval mõnes erakoolis. Võib järeldada, et erakoolide juhid ega kooli pidajad ei olnud piisavalt tähtsustanud pedagoogilise personali täienduskoolitustel osalemise vajalikkust.

Õpilaste ja erakooli pidaja vahelised lepingud

Kõikides erakoolides olid sõlmitud lepingud õpilase ja erakooli pidaja vahel. Tulenevalt „Erakooliseaduse“ §-st 17, mis sätestab nõuded õpilase ja erakooli pidaja vahelisele lepingule, selgus, et kontrollitud koolides nõuetekohaseid lepinguid sõlmitud ei olnud. Lepingutes olid määratlemata õppemaksu arvestamise alused ja kord, õppemaksu arvestamise meetod, erakooli kohustused õpilase suhtes, kui erakooli tegevus lõpetatakse. Mõni erakool oli kooli nõukogu otsusega kehtestanud õppemaksu tõstmise üks kord õppeaasta jooksul, mis on vastuolus „Erakooliseaduse“ § 22 lõikega 6, mille kohaselt määrab õppemaksu suuruse erakooli pidaja ning seda ei muudeta õppeaasta jooksul.

Õppepraktika korraldus ning praktikadokumendid

Töökeskkonnas toimuv praktika puudus 50%-s kontrollitud erakoolidest. Kontrollides kolmepoolseid praktikalepinguid (kool – õpilane – ettevõtte/asutus), selgus, et mõningate õpilastega olid lepingud sõlmimata. Samas oli osadel õpilastel võimaldatud viibida praktikal ka kooli pidaja firmas. Ühel juhul tuvastati, et koolis oli registreeritud 48 kolmepoolset praktikalepingut, millest 43 lepingus puudusid andmed praktika toimumise kohta, aadressi

ning ettevõttepoolse praktikajuhendaja kohta. Samas olid praktikalepingutes määratlemata ka kooli õigused ja vaidluste lahendamise kord, mis on „Kutseõppeasutuse seaduse“ § 17 täitmata jätmise.

Üldjuhul sooritati õppepraktika erakooli õppesalongi(de)s, mis oli hästi korraldatud – kõikidel praktikantidel oli oma töökoht ja töövahendid, millega tagati õppepraktika juhendaja vastutus ning õppekava täitmine õppijate juhendamiseks lähtuvalt õppekeskkonnapõhise õppe spetsiifikast. Puudusi esines aga praktikadokumentide aruandluses – aruanded olid üldsõnalised, koosnesid üksnes kirjeldustest ning tehtud töö mahust. Enamasti ei olnud praktika juhendaja õpilase tegevusi kinnitanud.

Õpilaste arvestus, sh riikliku koolitustellimuse õppekohtadel õppivad õppurid ning andmete võrdlus EHISE andmetega

Õpilaste arvestuse, sh riikliku koolitustellimuse õppekohtadel õppivate õppurite osas teostati eraldi järelevalvet ühes erakoolis. Võrreldes õppurite nimekirju koolis esitatuga ning EHISE alamregistrisse kantuga, selgus, et seisuga 10.01.2008 oli koolil EHISE õpilaste alamregistrist välja arvamata 8 õpilast. Samas selgus, et kool oli täitnud riigi poolt finantseeritavad koolituskohad, tõendavaks dokumendiks olid erakoolis sisse seatud õpilaste toimikud.

Ülevaade koolide õpikeskkonnast

Kontrollitud erakoolide (v.a ühe) õppebaasid võimaldavad heal tasemel läbi viia kutse- ja erialast õpet. Eriti paistsid silma juuksuri- ja iluteeninduse valdkonnaga tegelevad koolid. Õppetöö läbiviimiseks oli piisavalt õpperuume, sh olid olemas õppekeskkonnas toimuva praktika sooritamiseks vastavad õppesalongid ning töökojad. Koolide pidajad olid teinud suuri investeeringuid ruumide sisustusse ning aparatuuride muretsemisse. Kõikide erakoolide õppehooned olid renoveeritud.

Kokkuvõte

- Erakoolides ei ole kohustusliku dokumentatsiooni täitmine korrektne.
- Kooli arengukavad on koostatud, kuid püstitamata on põhieesmärgid. Kavandatud tegevuskavad on enamuses täitmata või ollakse ajakavast maas.

- Erakoolide õppekavad ei ole täidetud täies mahus, kuna üld- ja erialaseid õppeaineid on antud ajalises nihkes. Samuti on osades erakoolides läbi viimata kehalise kasvatuse tunnid.
- Õpilaste ja erakooli pidaja vahelised lepingud ei vasta kõikides erakoolides „Erakooliseaduse“ § 17 lg 1 sätestatule. Lepingud vajavad korrigeerimist ja täiendamist.
- Kõikide pedagoogide andmed ei ole korrektselt kantud EHISe alamregistrisse.
- Tähelepanu nõuab õpetajate täienduskoolituse planeerimine ja läbiviimine.
- Õppepraktika töökeskkonnas on pooltes erakoolides läbi viimata. Vajakajäämisi esines kolmepoolsete praktikalepingute sõlmimisel. Aruandlus praktika kohta oli puudulik.
- Heal tasemel oli korraldatud kõikides erakoolides praktika läbiviimine õppekeskkonnas.

ÜLEVAADE VÄLISHINDAMISEST KÕRGHARIDUSES

Tiina Laidvee, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert

Kristiina Vainomäe, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna ekspert

Uute õppekavade registreerimine ja koolituslubade väljastamine

Kõrgharidusõppe õppekavade registreerimine ja koolituslubade väljastamine toimub alates 01.11.2007 Eesti Hariduse Infosüsteemi (edaspidi *EHIS*) õppekavade ja koolituslubade alamregistri kaudu. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määruse nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus“ § 41¹ lõikele 1 ja § 42² lõigetele 1 ning 2 peavad õppeasutused esitama andmed õppekavade ja koolituslubade alamregistrisse elektrooniliselt. Õppekavade registreerimine ja koolituslubade väljastamine toimub lähtuvalt „Ülikooliseaduses“, „Rakenduskõrgkooli seaduses“ ning Vabariigi Valitsuse 13.08.2002 määruses nr 258 „Kõrgharidusstandard“ õppekavadele ja õppejõududele esitatud nõuetest. Erakoolid esitavad koolitusloa taotlemisel „Erakooliseaduse“ § 5 lõikes 5 nimetatud dokumendid ja andmed ning ülejäänud õppeasutused peavad esitama koos õppekava terviktekstiga andmed õppejõudude kvalifikatsiooni ja koormuste kohta. Õppekava registreerimisel ja koolitusloa taotluse esitamisel lisatakse EHISse registrisse kõikide ettenähtud dokumentide terviktekstid ning muud kooli poolt oluliseks peetavad lisamaterjalid.

2007/2008. õppeaastal taotleti avalik-õiguslike ülikoolide, riigirakenduskõrgkoolide ja riigikutseõppeasutuste poolt 32 õppekava registreerimist. Menetluses oli üks õppekava riigikutseõppeasutusest, kolm õppekava riigirakenduskõrgkoolidest ning 28 õppekava avalik-õiguslikest ülikoolidest. Riigirakenduskõrgkoolidest taotleti ühel juhul magistriõppe õppekava avamist, mis menetlusnõuete mittetäitmise tõttu võeti õppeasutuse poolt menetlusest tagasi. Kolmel juhul taotleti õppe avamist rakenduskõrgharidusõppe õppekaval, millest ühel korral registreeriti õppekava Haridus- ja Teadusministeeriumis ning kahe õppekava puhul ei olnud ministeerium nõus õppekava avamist toetama seoses ekspertiisikomisjoni negatiivse hinnanguga ning hinnates tööturu vajadust ja üldist olukorda

kõrgharidusmaastikul. Arvestades kahanevat õppurite arvu, mis eeldab pigem õppekavade liitmist kui juurdeloomist, soovitas Haridus- ja Teadusministeerium mõnedel juhtudel õppekavasid avada täienduskoolituse õppekavadena või spetsialiseerumisena sobival rakenduskõrgharidusõppe õppekaval.

2007/2008. õppeaastal taotlesid 9 õppeasutust 18 koolitusluba, neist ühe õppeasutuse koolitusloa taotlus võeti menetlusest tagasi. Koolitusluba väljastati 11 õppekavale. Neist neljale õppekavale väljastati koolitusluba kõrvaltingimustega, ülejäänud õppekavadele väljastati koolitusluba õppekava nominaalajaks. Kuuel juhtumil keeldus ministeerium õppekavale koolitusloa andmisest seoses mittevastavusega Vabariigi Valitsuse 13.08.2002 määruses nr 258 „Kõrgharidusstandard“ kehtestatud nõuetele.

Akrediteerimine

Ülikoolide ja rakenduslike kõrgkoolide sisulist akrediteerimist teostab vastavalt „Ülikooliseadusele“ Vabariigi Valitsuse määrusega moodustatud Kõrghariduse Hindamise Nõukogu (edaspidi *KHN*), kes kaasab hindamisprotsessi väliseksperte.

Akrediteerimine on tegevus, mille käigus antakse hinnang ning võetakse vastu otsus ülikooli ning tema õppekavade vastavuse kohta seaduse ja standarditega kehtestatud nõuetele. Positiivse akrediteerimisotsuse kehtivusaeg on seitse aastat. Tingimisi akrediteerimisotsus on samuti positiivne otsus ja selle kehtivusaeg on kolm aastat. Akrediteerimist korraldab Eesti Kõrghariduse Akrediteerimiskeskus (edaspidi *EKAK*).

EKAK korraldas 2007. aastal Eesti kõrgkoolide õppekavade hindamiseks 25 visiiti, kus osalesid rahvusvahelised eksperdid. Visiitide tulemusena andsid ekspertkomisjonid hinnangu 142 õppekavale ja ühele institutsioonile. KHN otsuste tulemusena said 119 õppekava täisakrediteeringu ja 23 õppekava said akrediteeritud tingimisi.

2007. a külastasid ekspertkomisjonid 16 kõrgharidust andvat õppeasutust, lisaks nende kolledžeid. Kokku osales 2007. a meie õppekavade akrediteerimisel 97 väliseksperti. Riigiti jagunesid eksperdid järgmiselt:

- 1) 33 eksperti – Soome;
- 2) 17 eksperti – Suurbritannia;
- 3) 14 eksperti – Läti;
- 4) 8 eksperti – Rootsi;
- 5) 5 eksperti – Ungari;
- 6) 4 eksperti – Taani;
- 7) 3 eksperti – Holland, Belgia, Norra;
- 8) 2 eksperti – Saksamaa, Iirimaa;
- 9) 1 ekspert – Austria, Island, Kanada.

Kokku on aastatel 1997 – 2007 akrediteeritud 1207 õppekava, osa neist kaks või enam korda. Täisakrediteeringu on saanud 919 õppekava, tingimisi 249 ning mitteakrediteeritud on 39 õppekava.

Riikliku järelevalve läbiviimine

2007/2008. õppeaastal teostati riiklikku järelevalvet ühes eraülikoolis, ühes rakenduskõrgkoolis ning ühes avalik-õiguslikus ülikoolis. Mitmes eraülikoolis kontrolliti ka pidajale esitatud kapitalinõude täitmist ja lõpudokumentide vormistamise vastavust õigusaktidele.

Järelevalve läbiviimise põhieesmärgiks oli kontrollida õppetegevuse vastavust õigusaktides sätestatule. Lisaks põhieesmärgile kontrolliti:

- Välisüliõpilaste tasemeõppesse immatrikuleerimise õiguspärasust ja nende kvalifikatsiooni vastavust „Ülikooliseaduse“ § 27 lõikes 3 ja § 28 lõikes 3 kehtestatud nõuetele.
- Erakoolide pidajatele kehtestatud kapitalinõude täitmist.
- Õppeteenuse osutamise lepingute vastavust „Erakooliseadusele“, nende korrektset vormistamist.
- Plagiaadi esinemise võimalust lõputöodes.
- Lõputööde vormistamise korda ja lõputööde juhendamist.
- Kõrgkoolide kodulehekülgedel esitatud informatsiooni õigsust.
- Kõrgkoolide poolt Eesti Hariduse Infosüsteemi esitatud andmete õigsust.

Õppekorraldus

Tutvudes ühe rakenduskõrgkooli õppekorralduseeskirjaga, selgus, et seal esineb „Rakenduskõrgkooli seadusega” vastuolus olevat teksti. Kuna vastavalt „Rakenduskõrgkooli seaduse” § 32 lõikele 11 võis rakenduskõrgkoolis toimuda diplomiõpe kuni 01.01.2007, tuli kehtivast õppekorralduseeskirjast eemaldada vana õppevormi käsitlevad punktid.

Põhikiri ja arengukava

Mitmes kontrollitud kõrgkooli põhikirjas leidis eksitavat informatsiooni. Põhikirjas märgitud haridusastmed ei olnud kooskõlas tegeliku olukorraga. Arengukavades puudusid „Erakooliseaduses” ette nähtud andmed rahaliste vahendite olemasolu või nende saamise allika kohta ning viited riskide hindamisele ja nende vältimise võimalustele.

Lõputööd, nende vormistamine ja juhendamine, õppejõudude vastavus kvalifikatsioonile

Kodaniku avaldusest tulenevalt tutvuti riikliku järelevalve käigus kõrgkoolis kaitstud lõputöödega. Selgus, et plagiaadi kahtlusega lõputööde puhul oli pigem tegemist puuduliku lõputöö vormistamisega, kus esines viitesüsteemi ebakorrektsust. Plagiaadikahtlus kinnitust ei leidnud. Vastavalt bakalaureuse- ja magistritööde koostamise ja kaitsmise eeskirjale peab magistritöö juhendaja omama teaduskraadi, bakalaureusetöö juhendajaks võib olla ka oma eriala tunnustatud spetsialist või loovisik. Järelevalve käigus kontrolliti lõputöid bakalaureuse ja magistri tasemel. Kõikide kontrollitud tööde puhul vastas juhendaja kvalifikatsioon esitatud nõuetele.

Üliõpilastega sõlmitud õppeteenuse osutamise lepingud

Riikliku järelevalve käigus tutvuti õppeteenuse osutamise lepingutega, mis olid sõlmitud aastatel 2005 – 2007. Lepingud olid sõlmitud üheks õppeaastaks, ei olnud fikseeritud õppekava nominaalkestust. „Erakooliseaduse” § 17 lõike 4 punkti 2 kohaselt märgitakse erakooli pidaja ja üliõpilase vahel sõlmitud lepingus õppetöö maht ja kestus. Lepingust ja selle lisadest ei selgunud õppekava maht kokku ei aastate ega ainepunktide lõikes.

Ühes kõrgkoolis ei olnud õppeteenuse osutamise lepingud kooskõlas õigusaktidega. Lepingust tulenevalt oli kõrgkoolil õigus lõpetada leping enne tähtaega üliõpilase akadeemilise edasijõudmatuse tõttu, kui õpingute ainepunktide summa on väiksem kui 75% (esimesel aastal väiksem kui 50%) õppekavas kehtestatud normatiivist (arvestuslikust mahust). Nimetatud punkt lepingus oli üliõpilase õigusi kitsendav ning seda põhjusel, et vastavalt „Rakenduskõrgkooli seaduse” § 18 lõikele 4 viib rakenduskõrgkool täiskoormusega õppe nõudeid mittetäitva üliõpilase üle osakoormusega õppesse üliõpilast rakenduskõrgkoolist välja arvamata. Kõrgkooli õppekorralduse eeskirja kohaselt võivad üliõpilased taotleda õppevormi vahetamist, seega täiskoormusega õppe nõudeid mittetäitval üliõpilasel on õigus vahetada täiskoormusega õppevorm osakoormusega õppevormi vastu. Kõrgkooli kohustati lepingud viima kooskõlla õigusaktides sätestatuga.

Eksternõpe

Vastavalt „Rakenduskõrgkooli seaduse” § 18 lõikele 6 on eksternõppes õppimine õppuri iseseisev tegevus, mille käigus on õppuril võimalus lepingu alusel kasutada rakenduskõrgkoolis osutatavaid õppekavajärgseid õppeteenuseid õppuri poolt tellitud mahus ja struktuuris. Järelevalve läbiviimisel selgus, et ühes õppeasutuses olid üliõpilastega sõlmitud lepingud, millega kohustati eksternõppes õppijaid regulaarselt osa võtma loengutest. Nimetatud lepingud ei olnud kooskõlas seadusega. Riikliku järelevalve käigus juhtiti ühes koolis juhtkonna tähelepanu ka eksternide ebatavaliselt suurele osakaalule õppurite koguarvus. Antud õppevormi valimise põhjenduseks toodi märgatavalt madalam õppeteenustasu võrreldes päevase ja õhtuse õppega.

Diplomid ja akadeemilised õiendid

Juhtumipõhiselt kontrolliti 2007/2008. õa-l mitmete erakoolide lõpudokumente. Eksimusi ja probleeme esines just seoses erakoolide akadeemiliste õiendite ja diplomite vormistamisega. Sageli oli dokumentidele märgitud ekslikku ning üleliigset, mittevajalikku informatsiooni. Kõrgkoolidel tuli tühistada valesti vormistatud lõpudokumendid ja väljastada õppureile korrektsed kõrgharidust tõendavad diplomid.

Kooli koduleht internetis

Vastavalt „Avaliku teabe seadusele“ peab kõrgkoolide kodulehekülgedel esitatud info olema tõene. HTM jälgib pidevalt kõrgkoolide kodulehekülgi. Mitmel juhul on selgunud, et seal toodud info on eksitav ja mõned dokumendid, näiteks põhikiri ja arengukava, on olnud aegunud.

Andmete esitamine Eesti Hariduse Infosüsteemi

Kontrollides koolide andmeid EHISes, selgus, et ühes kõrgkoolis olid andmed kooli pidaja kohta eksitavad. Kooli pidaja oli vahetunud, kuid EHISes oli nimetatud muutus kajastamata. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määruse nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ja põhimäärus“ § 6 lõikele 2 on registrisse puudulike või ebaõigete andmete tahtmatul või tahtlikul esitamisel ja nende avastamisel andmete esitaja kohustatud esitama parandused viie tööpäeva jooksul.

Välistudengite immatrikuleerimine

Vastavalt „Ülikooliseaduse“ § 27 lõikele 3 on bakalaureuseõppe alustamise tingimuseks keskharidus või sellele vastav välisriigi kvalifikatsioon. „Ülikooliseaduse“ § 28 lõike 3 järgi on magistriõppe alustamise tingimus bakalaureusekraad, rakenduskõrghariduse õppekava alusel omandatud kõrgharidus või nendele vastav kvalifikatsioon.

Järelevalve käigus kontrolliti 35 välistudengi immatrikuleerimise õigsust. Eksperdina kaasas HTM Eesti ENIC/NARIC Keskust, kust saadud hinnangute kohaselt võimaldasid kõrgkooli poolt esitatud magistriõppes õppivate tudengite eelnevat haridust tõendavad dokumendid juurdepääsu magistriõppele.

Bakalaureuseõppesse juurdepääsu omamise hindamiseks saatis kool ENIC/NARIC Keskusele hindamiseks 23 tudengi lõpudokumendid. ENIC/NARIC Keskuse hinnangul omasid kooli poolt Keskusele bakalaureuseõppesse juurdepääsu dokumente esitanud 23 tudengist 9 tudengit. Riikliku järelevalve tulemusel otsustati võimaldada õpingute jätkamine bakalaureusetasemel neile üliõpilastele, kellel on kehtiv keskharidus ja kelle dokumendid olid Eesti ENIC/NARIC Keskuses kontrollitud. Arvestades võrdse kohtlemise,

proportsionaalsuse ja õiguspärase ootuse põhimõtteid loeti bakalaureuseõppes õppiva 14 tudengi eelnev kvalifikatsioon kõrgharidusele juurdepääsu võimaldavaks ja kooskõlas olevaks „Ülikooliseaduse“ §-s 27 sätestatuga.

Kõrgkoolil, kus teostati riiklikku järelevalvet välistudengite immatrikuleerimise õigsuse osas, tuleb kõikide bakalaureuse- ja magistriõppe õppekavadele 2008/2009. õa-l vastuvõetavad välisriikidest pärit õppurite eelnevat haridust tõendavad dokumendid esitada kontrollimiseks HTMi välishindamisosakonda.

Kokkuvõte

2007/2008. õppeaastal kõrgkoolides läbi viidud järelevalve põhjal võib teha mitmeid järeldusi:

- Erakooli pidaja ja üliõpilaste vahel sõlmitud lepingud ei vastanud kõikidele „Erakooliseaduse“ § 17 lõikes 4 kehtestatud nõuetele, kahjustades seeläbi eelkõige üliõpilaste huvisid.
- Leidus kõrgkoole, kust väljastatud lõpudokumentid ei vastanud õigusaktidega kehtestatud nõuetele. Kõrgkoolidel tuleb lõpudokumentide vormistamisel lähtuda õigusaktidest.
- Kõrgkoolide tähelepanu juhiti sellele, et bakalaureuse- ja magistriõppe lõputööde juhendajaid tuleb täiendavalt informeerida kirjalike tööde vormistamise nõuetest. Vajadusel tuleb võimaldada õppejõududele sellekohast täienduskoolitust.
- Kõrgkoolide kodulehtedel sisalduv informatsioon vajab regulaarset ülevaatamist ja täiendamist õppeasutuste poolt.
- EHISe andmete õigsuse eest vastutab andmete esitaja ning kooli juhtkond peab tagama sisestatud andmete kooskõla Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määrusega nr 265 „Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ja põhimäärus“.

ÜLEVAADE INSPEKTEERIMISEST EUROOPA KOOLIS

Ulvi Soomlais, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert, Euroopa Kooli noorema kooliastme¹⁰ inspektor

Kristi Mere, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna peaekspert, Euroopa Kooli vanema kooliastme¹¹ inspektor

Euroopa Koolide (edaspidi *EK*) süsteemi kuulub kokku 14 kooli 7 erinevas riigis: Alicante (Hispaania), Bergen (Holland), Brüssel I, Brüssel II, Brüssel III, Brüssel IV, Mol/Geel (Belgia), Culham (Ühendkuningriik) Luksemburg I, Luksemburg II (Luksemburg), Karlsruhe, München, Frankfurt (Saksamaa), Varese (Itaalia).

Lähtuvalt EK põhikirja konventsioonist (artikkel 17) on inspektorite nõukogude ülesanne kindlustada koolides õppe kvaliteet ja tagada, et koolides viidaks selleks läbi inspekteerimisi. Inspektorite nõukogul on õigus esitada kuratooriumile (kõrgem nõukogu, kuhu kuuluvad kõikide ELi riikide esindajad) oma seisukohad ning vajaduse korral ettepanekud õppekavade muutmiseks ja õppetöö korraldamiseks.

Kvaliteedi kindlustamiseks on inspektoritel õigus lisaks üksikinspekteerimistele (iga inspektor on vastutav tema riigist lähetatud õpetajate inspekteerimise eest) läbi viia ka ühisinspekteerimisi. Ka konventsiooni artikkel 18 rõhutab ühisinspekteerimisi, et teha järelevalvet mõne aine õpetamise üle või mingi koolitöö muu aspekti üle, inspekteerimine peaks innustama õpetajate ja koolide enesehindamist. Inspekteerimise lõpparuanne esitatakse tavaliselt aasta pärast, mistõttu käesolev ülevaade sisaldab 2006/2007. õppeaasta inspekteerimise tulemusi.

Kehalise kasvatuse inspekteerimisest nooremas kooliastmes

Kehalise kasvatuse inspekteerimine viidi kõikides EK süsteemi koolides läbi 2006/2007. õppeaastal. Inspekteerimiseks koostati eraldi dokument, mis sisaldas infot inspekteerimise

¹⁰ Noorem kooliaste – 2-aastane eelkool (nursery cycle) ja algkooli 1. – 5. klass (primary cycle)

¹¹ Vanem kooliaste – keskkooli 1. – 7. klass (secondary cycle)

ettevalmistusest, kontrollist koolis kohapeal, kirjaliku raporti esitamisest ning järelinspekterimisest. Dokumendi lisas esitati kriteeriumid, mille alusel koolides inspekterimist läbi viidi. Inspekterimise käigus vaadeldi erinevaid valdkondi: juhtimine ja eestvedamine, planeerimine, ruumid ja vahendid, õpetamine ja õppimine, hindamine, hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine, üleminek ühest kooliastmest teise.

2006/2007. õppeaastal inspekteriti 13 kooli, millega oli seotud kokku 11 inspektorit. Sõltuvalt kooli suurusest külastas kooli 2 – 4-liikmeline töörühm. Inspekterimine koolis kestis 3 – 4 päeva, mille jooksul vaadeldi kehalise kasvatus tunde (vaadeldavate tundide arv sõltus kooli suurusest, keskmiselt külastati 70% nädala tundidest), tutvuti õpetajate pikema- ja lühemaajaliste aineplaanidega, tutvuti kehalise kasvatus tundide läbiviimiseks kasutatavate ruumide/spordiväljakute ja vahenditega, toimusid intervjuud asedirektori, kehalise kasvatus koordinaatori, õpetajate, õpilaste ja lastevanematega. Inspekterimise lõpus anti kooli juhtkonnale suuline tagasiside üldistest tähelepanekutest. Iga kool sai pärast inspekterimise lõppu raporti, kus kirjeldati peamisi tähelepanekuid ja anti soovitusi edaspidiseks arendustegevuseks. Kõikide koolide raportite alusel valmis koondraport kehalise kasvatus õpetamisest EKs, mis edastati kuratooriumile.

Üldiselt võib öelda, et kõikides koolides tähtsustatakse kehalist kasvatust kui õppeainet. EKs töötavad klassiõpetajad on liikmesriikide lähetatud ning koolijuhid saavad õpetajaid valida vaid juhul, kui nad ise on värbajad. Sellest tulenevalt varieerub õpetajate ettevalmistus kehalise kasvatus õpetamiseks väga suurtes piirides. Paljudes riikides ei ole kehaline kasvatus klassiõpetaja põhiettevalmistuses ja seetõttu võib juhtuda, et EKs töötaval klassiõpetajal ei ole vajalikke teadmisi ja oskusi selle õppeaine õpetamiseks. Mitmeski koolis kasutatakse praktikat, kus üks õpetaja annab kahes klassis kehalist kasvatust, teine õpetaja samades klassides muusikaõpetust. Kuid selline töökorraldus ei ole vahel võimalik, sest kõikidele liikmesriikide poolt lähetatud õpetajatele peab kool tagama täiskoormuse, mis nooremas kooliastmes on 25,5 astronoomilist tundi. Seetõttu on asedirektorid sageli olukorras, kus peavad andma kehalise kasvatus tunnid nendele õpetajatele, kellel selleks ettevalmistus puudub.

Peaaegu kõikides koolides on määratud kehalise kasvatuse koordinaatorid, kelle ülesandeks on enamasti tunniplaani koostamine, õppevahendite ja materjalide tellimine, täienduskoolituste korraldamine, võistluste ja spordipäevade organiseerimine. Koordinaatoriteks on kas kehalise kasvatuse õpetaja ettevalmistusega isik või klassiõpetaja, kelle põhikoolituses on olnud ka kehaline kasvatus. Enamasti on see kohustus arvestatud tööaja sisse ja selle tööülesande täitmiseks on ette nähtud 45 minutit nädala kohta. Pedagoogilised teemad, nt aine õpetamise metoodika, õpetajate juhendamine jms koordinaatorite tööülesannete hulka ei kuulu.

Õpetajate tunde külastavad ja nende tööd hindavad asedirektorid ja selle riigi inspektor, kes on õpetaja lähetanud. Kuna õpetajate üldarv koolis on suur, siis teevad asedirektorid tunnivaatlusi üldjuhul vaid siis, kui on tegemist õpetaja töölepingu pikendamisega või on olnud mingi kaebus. Ka inspektorid külastavad tunde individuaalselt üldjuhul samadel põhjustel.

Vastavalt kehalise kasvatuse ainekavale on kehalise kasvatuse tundide arv klassiti järgmine: 1. ja 2. klass 4 x 30 minutit (tavaliselt antakse kahe 60-minutilise tunnina) ning 3., 4. ja 5. klass 1 x 45 minutit. Reaalset aega tunniks jääb sageli veel vähemaks, sest palju aega kulub võimlase minekuks ja riiete vahetuseks. Kõikides koolides on juhtkond, õpetajad ja lapsevanemad seisukohal, et kehalise kasvatuse tunde on algklassi õpilaste jaoks liiga vähe. Mitmed koolid püüavad seda kompenseerida spordiringide ja muude sportlike tegevustega pärast koolitunde.

Võimalused kehalise kasvatuse tundide läbiviimiseks on kooliti küllalt erinevad. On üksikuid koole, kus sportimisvõimalused on väga head – heas korras võimlad koos tänapäevaste vahenditega, mitmed välisväljakud jne. Suurtes koolides on aga sageli ruumipuudus. On koole, kus võimlat tuleb jagada vanema kooliastmega, mis üldjuhul tähendab seda, et vanema kooliastme õpetajatel on võimla tunniplaani koostamisel eesõigus. Harvad pole juhtumid, kus võimlas on tunnis korraga kaks klassi. Üldiselt on kõikide koolide juhtkonnad väga hästi teadlikud oma kooli vajadustest võimlate ja spordiväljakute järele ja olemasolevate heakorrast. Olukorra parendamise teeb keerukaks asjaolu, et

koolihoonete ja nende korrashoiu eest vastutab kohalik omavalitsus, mille territooriumil kool asub.

Vaatamata sellele, et on olemas üldine dokument pika- ja lühiajaliste plaanide koostamiseks, on õpetajate koostatud plaanid oma ülesehituselt ja sisult väga erinevad. Enamasti sisaldavad need planeeritud tegevusi, väga harva aga eesmärke ja eeldatavaid õpitulemusi. Planeerimise ühtlustamine on valdkond, millega peavad tegelema kõik koolid.

Kehalise kasvatusena näeb ette järgmiste valdkondade õpetamist võrdses mahus: mängud, võimlemine, kergejõustik, tants ja liikumine ning orienteerumine (tegevused maastikul). Lisaks peavad kõik õpilased noorema kooliastme lõpuks oskama ujuda. Mitmel koolil oma ujulat ei ole, mitmel on väga väike ujula, kus saab õpetust korraldada vaid väikestele lastele (eelkool ning 1. ja 2. klass). Inspekterimise käigus selgus, et üldiselt õpetatakse kõiki ainekavas ettenähtud valdkondi, kuid domineerivad mängud ja vähem pööratakse tähelepanu võimlemisele, tantsule ning orienteerumisele.

Kõikides koolides korraldatakse õpilastele laagrit (nt metsalaager, merelaager, lumelaager), nendes organiseeritud tegevused on seotud ka kehalise kasvatusena ja on heaks võimaluseks mitmekesistada õpet ning organiseerida erinevaid tegevusi maastikul, mis on üks ainekava osa.

Üldiselt varieerus kehalise kasvatusena tundide kvaliteet palju nii kooliti kui ka ühe kooli erinevate keeleseksioonide vahel. Inspekterimise käigus võis näha väga häid tunde, kus tunni algul õpetaja selgitas, mida tunnis õpitakse, tunnil oli selge ülesehitus, tegevused olid õpilastele eakohased, nende sooritamise oli õpilastele piisavalt pingutust nõudev, õpetaja andis õpilastele pidevalt tagasisidet nende soorituste kohta. Kuid kahjuks oli ka tunde, kus domineerisid mängud, mis polnud õpilastele eakohased (liiga kerged, ei pakkunud pingutust) või olid tundi planeeritud tegevused, kus õpilased pidid tegevusetult ootama oma harjutuse sooritamise võimalust.

Kehalise kasvatusena tundides on oluline pöörata tähelepanu turvalisusele. Esmane turvalisus tagatakse õige riietuse ja jalanõudega. Koolid on üldiselt teadlikud turvalisuse tähtsusest ja enamikus koolides olid välja töötatud ka selged reeglid riietuse jms kohta kehalise kasvatusena

tunnis. Mitmes koolis oli siiski probleemiks, et õpilased ei kandud kehalise kasvatuse tunnis spetsiaalseid riideid ja jalanõusid ning vaadeldud tundides oli ka õpetajaid, kellel puudus kehalise kasvatuse tunniks sobiv riietus. Üksikutel juhtudel viidi läbi harjutusi, mis oleks võinud põhjustada vigastusi. Tuleb rõhutada, et kõikides tundides olid õpilased entusiastlikud ja aktiivsed, õhkkond tundides oli hea.

EKs saavad noorema kooliastme õpilased tunnistuse kaks korda aastas. Hindeid nooremas kooliastmes ei panda, iga õppeaine kohta on välja töötatud pädevused, mille saavutamist õpetaja hindab neljapallisel skaalal. Igapäevatoos lähtuvadki õpetajad õpilaste hindamisel tunnistusel fikseeritud pädevustest. Samas on osa õpetajaid ja ka lapsevanemaid arvamusel, et tunnistusel olev info on liiga üldine ega anna piisavalt tagasisidet õpilase oskuste, võimete ja arengu kohta.

Suurem osa hariduslike erivajadustega õpilastest võtsid kehalise kasvatuse tundidest osa koos klassiga, vajadusel koostati õpilastele individuaalne õppekava ja õpetajad kohandasid harjutusi vastavalt õpilaste individuaalsetele vajadustele. Üldiselt olid lapsevanemad kõikides koolides rahul sellega, kuidas hariduslike erivajadustega õpilasi toetatakse ja nende individuaalseid vajadusi arvestatakse.

Üleminek nooremast kooliastmest vanemasse on mõningate õpilaste jaoks probleem, sest nende mootorika ja põhioskused ei vasta vanema kooliastme kehalise kasvatuse õpetajate arvates tasemele, mis peaks olema noorema kooliastme lõpuks saavutatud. Mõnes koolis avaldasid ka lapsevanemad samasisulist rahuolematust. Osade õpilaste nõrk ettevalmistus võib olla põhjustatud faktist, et nooremas kooliastmes annavad sageli kehalist kasvatust selleks ette valmistamata õpetajad ja vanemas kooliastmes on vaid erialaõpetajad ning nende nõudmistes on suured erinevused. Õpetajate tihedam koostöö on üks valdkond, millega enamik koole peavad tegelema, et toetada õpilaste sujuvamat üleminekut nooremast kooliastmest vanemasse.

Inspekterimistulemused vanemas kooliastmes

2005. a sügisel otsustati vanema kooliastme inspektorite nõukogus, et hakatakse läbi viima ühisinspekterimisi, võttes arvesse varasemaid kogemusi ja inspekterimisalaseid kogemusi mujal maailmas ning koos noorema kooliastme inspektorite nõukoguga arendatakse edasi ühist inspekterimise raamdokumenti.

Algselt kuulusid töörühma inspektorid Hollandist (töörühma juht), Portugalist (ajalooõppe eest vastutav inspektor), Poolast (geograafiaõpe), Soomest (majandusõpe), Eestist ja Leedust. Tänapäevaks on vahetunud Soome inspektor Bulgaaria kolleegiga ja töörühmast on lahkunud Leedu inspektor.

Esimene, 2-päevane pilootühisinspekterimine viidi läbi 2006. a mais Brüssel II EKs ja kahe päeva jooksul püüti anda hinnang ajaloo ja geograafia õpetamisele ning õppimisele vanema kooliastme 4. ja 5. klassis (S4, S5, Eestis vastavalt 9. ja 10. klass).

Teine pilootühisinspekterimine viidi läbi 3-päevaseks 2006. a novembris Cullhami (Ühendkuningriik) EKs. Selles koolis lisandus õppeainetest veel majandusõpe klassides S4 ja S5.

Õppeainete valik tulenes sellest, et õppetöö ajaloo, geograafias ja majandusõppes toimub esimeses võõrkeeles (L2), seega esitab nii õpetajatele kui ka õpilastele kõrgendatud nõudmisi, samuti on need õppeained kõige enam poliitiliste muutuste tundlikud ja eeldavad õpetajatelt selles mõttes avaramat lähenemist oma aine õpetamisele. On oluline, et ühisinspekterimise töörühmas oleksid vastavate erialade spetsialistid, et inspekterimine oleks selgelt fokuseeritud ja piiratud.

Vaadeldavate õppeainete hulk on laienenud. Karlsruhe EKs (mai 2007) ja Luksemburgi I EKs (november 2007) lisandusid samad õppeained vanema kooliastme kahes viimasel klassis (S6 ja S7, Eestis 11. ja 12. klass), et uurida põhjalikumalt õpisaavutusi välishindamise pilgu läbi kooli lõpetamisel, võrrelduna õpitulemustega koolis. 2008. a inspekterimistel Moli (Belgia) EKs (aprill 2008) ja Bergeni (Holland) EKs (mai 2008) lisandus vaadeldavate õppeainete hulka veel inimeseõpetus vanema kooliastme klassides S1, S2 ja S3 (Eestis 6., 7. ja 8. klass), kuna inimeseõpetus on sissejuhatuseks ajaloo ja geograafia aineõpetusse ning klassides S1 ja S2 peaks õpe toimuma sektsiooni keeles. Väikestes koolides nagu Moli ja Bergeni EKs viimast

põhimõtet pole võimalik järgida ja on õpilasi, kes õpivad seda ainet tema jaoks esimeses või isegi teises võõrkeeles.

Pärast inspekteerimist Culhami EKs tekkis vajadus üle vaadata ka lõpphinnangute sõnastus ja seega muuta otsuseid Brüssel II EK suhtes, sest ilmsiks tulid kultuurilised erinevused mõistmaks hinnangut 'hea' (ingl k 'good'), mis paljudes kultuurides tähendab, et asjad on tõesti hästi, inglastele on selle tähendus 'võib rahule jääda'.

Dokumendid, millega inspektorid enne inspekteerimist tutvuvad, on ainekavad, vanema kooliastme õppekava, ainekoordinaatorite tööplaanid ja aruanded, aineõpetajate töökoosolekute protokollid, aineõpetajate koostöö 1. võõrkeeles (L2) õpetajatega, koostöö inimeseõpetuse, ajaloo ja geograafia õpetajate vahel, koostöö erinevate keeleseksioonide vahel, kooli õppeaasta tööplaan, töökavad vastavates õppeainetes, eksamite ühtlustamine aineseksioonide vahel, statistika õpilaste kohta, kellel pole omakeelset keeleseksiooni (SWALS = *students without a language section*) jt.

Pilootühisinspekteerimisel said osaleda õpetajad vabatahtlikkuse alusel, sellele vaatamata osalesid kõik aineõpetajad.

Väga oluline osa inspekteerimisel on tundide vaatlemisel, mitte andes hinnangut õpetajale, vaid õpetamisele ja õppimisele üldisemalt. Inspektorid vaatlesid tunde paari, mõningatel juhtudel ka kolme kaupa, et võrrelda ja ühtlustada tähelepanekuid. Hiljem oli võimalik tundide vaatlusi ka üksinda teha, järgides ühiseid tunnivaatluskriteeriume. Ühisinspekteerimised, milles õppepäeva jooksul kuulub põhiosa tundide vaatlemisele, on üles ehitatud kindla plaaniga:

- kohtumine kooli juhtkonnaga;
- kohtumised õpetajatega, tagasiside tunnivaatlustest;
- kohtumine erinevate keeleseksioonide õpilastega, vestlusteemaks inspekteeritavad õppeained;
- inspektorite tagasisidestamine üksteisele;
- kohtumine lastevanematega;

- tagasiside inspekteeritavate õppeainete õpetajatele dokumentidest ja tunnivaatlustest, kohtumistest õpilaste ja lastevanematega;
- tagasiside kooli juhtkonnale koolis kogetust.

Inspekteerimise jooksul koostatakse ka inspekteerimise raporti esimene variant. Kirjalikult esitatakse raport koolile paari kuu jooksul pärast inspekteerimist, et koolil oleks võimalus esitada lisateavet ja vajadusel vastuväiteid. Raporti üks osa on kindlasti soovitused koolile, aga samuti ka inspektorite nõukogule.

Õpetajad on oma aine asjatundjad, kuid on rida valdkondi, millele on koolide tähelepanu juhitud:

- Euroopa mõõde, mis peegeldaks Euroopa Liidu laienemist ning annaks õpilastele võimaluse tundma õppida ka hiljuti ELiga ühinenud riike, nende keeli, ajalugu, geograafiat, kultuuri ja majanduslikku arengut;
- õppemeetodite mitmekesistamine, õppetöö individualiseerimine;
- erinevate õpistrateegiatega ja -stiilide arvestamine;
- õpioskuste arendamine;
- erinevate hindamismeetodite rakendamine;
- ühise strateegia väljatöötamine kodutööde osas;
- õpilaste erineva keeleoskustasemega arvestamine;
- ainetevaheliste seoste loomine;
- kõikide õpilaste kaasamine tundides;
- tehnoloogiliste ressursside (k.a IT) laialdasem kasutamine;
- ühtses formaadis elektroonilise tööplaani koostamine ning plaani teostuse kajastamine (sh õpilaste edasijõudmise dokumenteerimine);
- hea kogemuse levitamine nii ühiselt koolis arutades kui ka Euroopa Kooli kodulehe Learning Gateway kaudu metoodika küsimustes, õppetöö diferentseerimise, enesehindamise jm teemal.

Tähelepanekud/soovitused inspektorite nõukogule:

- väga positiivne on, et ühisinspekteerimine tähendab rahvusvahelist töörühma, rahvusvahelist kogemust;

- koolijuhtide ja õpetajate arvates on oluline, et inspekteerimise raamdokumendis oleks Euroopa mõõde eriti selgelt rõhutatud ning see oleks inspektorite poolt lahti kirjutatud igas ainekavas;
- koolijuhtide ja õpetajate arvates on oluline, et paremini oleks lahti seletatud riigiti erinevad hindamissüsteemid;
- vajalik on õpitulemuste põhjalikum analüüs, eriti lõpueksamite tulemuste analüüs, et oleks võimalik paremini analüüsida õppekvaliteeti koolides. Selles osas ootavad inspektorid abi 2007. a sügisel keskbüroo juurde loodud eksamiosakonnalt;
- igas koolis on rõhutatud vajadust selle järele, et inspektorite abil saaks koostatud kõikide õppeainete jaoks kõikides keeltes terminoloogia- ja idioomide seletussõnastik;
- suurt puudust tunnevad koolid Euroopa kooli jaoks koostatud ajaloo- ja geograafiaõpikutest keeltes, milles neid aineid õpetatakse;
- väga tänulikud ollakse Eesti haridus- ja teadusministri poolt Euroopa Kooli süsteemi koolidele 2008. a kevadel kingitud inglise- ja saksa keelse Balti riikide ajalooõpiku eest;
- tõsist vajadust tuntakse õpetajate täienduskoolituse järele selleks, et õpetada ainet erineva keeleoskustasemega õpilastele;
- täpsustamist vajavad ainekoordinaatorite tööülesanded ja nende töö tasustamine.

2008/2009. õa-l on töörühmal kavas analüüsida seni inspekteerimisel kasutatud meetodeid ning inspekteerimise raamdokumenti ja selle lisas esitatud ühisinspekteerimiste kriteeriume. Samuti on kavas kaasata töörühma erinevate võõrkeelte inspektoreid ja uusi inspektoreid ning teha rohkem koostööd noorema kooliastme inspektoritega. Oluline on ühisinspekteerimiste temaatika hulka lisada ka õpiabi, hariduslike erivajadustega õpilaste ja ilma keeleseksioonita õpilaste temaatika. Töörühm plaanib käesoleval õppeaastal inspekteerida kolme Euroopa Kooli ja alustada ka järelinspekteerimisi.

SISEHINDAMISE NÕUSTAMISE KOKKUVÕTE

Marika Pettai, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse haridusasutuste sisehindamise nõustamise osakonna juhataja

Ülevaade nõustatud õppeasutustest 2007/2008. õppeaastal

Õppeasutuste sisehindamise nõustamise taotlemine toimub üks kord kolme õppeaasta jooksul. Järgnevas tabelis on ülevaade nõustatud õppeasutustest maakonniti eelmisel õppeaastal.

Tabel 1. Õppeasutuste arv liigiti ja maakonniti

Maakond	Lasteaed		Üldhariduskool		Kutseõppeasutus		KOKKU	
	Nõustatud	% üld-arvust	Nõustatud	% üld-arvust	Nõustatud	% üld-arvust	Nõustatud	% üld-arvust
Harju	6	2,93	11	7,69	3	16,67	20	5,46
Hiiu	0	0,00	1	14,29	0	0,00	1	6,67
Ida-Viru	0	0,00	2	4,08	1	25,00	3	2,65
Jõgeva	1	4,55	1	3,57	1	50,00	3	5,77
Järva	0	0,00	1	4,35	1	50,00	2	4,17
Lääne	0	0,00	1	3,57	1	100	2	4,26
Lääne-Viru	2	6,45	3	7,32	0	0,00	5	6,76
Põlva	1	5,88	1	4,17	1	100	3	7,14
Pärnu	0	0,00	2	3,77	0	0,00	2	2,02
Rapla	0	0,00	2	7,14	0	0,00	2	2,94
Saare	0	0,00	2	8,33	0	0,00	2	4,17
Tartu	1	1,64	6	10,91	0	0,00	7	5,83
Valga	0	0,00	1	4,35	0	0,00	1	2,22
Viljandi	0	0,00	2	5,41	0	0,00	2	2,56
Võru	1	5,00	3	11,54	0	0,00	4	8,16
KOKKU	12	1,91	39	6,62	8	17,39	59	4,67

Allikas: 2007/2008. õa õppeasutuse nõustamise aruanded

Kui nõunik veendub õppeasutuse nõustamise käigus, et sisehindamine toimib edukalt, on tal õigus järgmise sisehindamise nõustamise taotlemist pikendada kuni 6 õppeaastani. 60 nõustatud õppeasutusest sai järgmise taotluse esitamiseks ajapikendust kokku 8 asutust, mis on 13,34% nõustatud õppeasutuste üldarvust, kõige enam Harjumaalt.

Tabel 2. Ülevaade sisehindamise nõunike arvust, koolitusest ja töökoormusest

Koolitatud nõunike arv	Õppivate nõunike arv	Sisehindamise nõustamist läbi viinud nõunike arv	Nõunike arv nõustatud õppeasutuste kohta	Keskmine nõustatud õppeasutuste arv ühe nõuniku kohta
38	72	39	0,65	1,54

Allikas: 2007/2008. õa õppeasutuse nõustamise aruanded

Projekti „Koolikatsuja 2006+“ raames läbisid nõunike koolituse I rühmas 38 nõunikku. Õppekava täitnud nõunikud on läbi viinud praktilise õppeasutuse sisehindamise nõustamise. Nõunikuks õppimas oli veel 72 nõunikku, neist 37 projekti „Koolikatsuja 2006+“ raames II rühmas ning 35 nõunikku Tallinna Ülikooli Avatud Ülikooli täiendõppekeskuse projektivälises õpperühmas. Praktilise sisehindamise nõustamise viis läbi 39 nõunikku, 38 nõunikku I õpperühmast ning üks nõunik II õpperühmast, kes on haridusasutuste sisehindamise nõustamise osakonna koosseisuline nõunik. I rühma 38 nõunikust on 22 läbi viinud ühe, 16 nõunikku rohkem kui ühe nõustamise. Kõige enam nõustamisi – 4 – on teinud üks nõunik, tegemist on haridusasutuste sisehindamise nõustamise osakonna koosseisulise nõunikuga.

Üldhinnang nõustamisprotsessile

Nõunike tagasisideküsitluse tulemused

Peaaegu kõik õpingu lõpetanud olid rahul oma otsusega hakata nõunikuks, veidi üle poole vastanutest jäid rahule oma esimese nõustamisprotsessiga, uues rollis tunnetati suurt vastutust nii oma töö kvaliteedi (sõnad, käitumine, maine) kui ka õppeasutuse ees. Laiemalt tunnetati vastutust uue süsteemi käivitaja ja juurutajana, nõuniku maine kujundaja ja hoidjana ning pideva enesetäiendamise osas. Suur on nõunike ootus uuele nõustamispraktikale, jätkuvale koolitamisele ja ühistele kokkusaamistele. Nõunikud olid valdavalt üksmeelel, et põhitöö kõrvalt nõustamine kujunes ajamahukamaks, kui nad eeldasid, ning protsessile kulunud mõttetegevust oli ajaliselt raske mõõta.

Õppeasutuste tagasisideküsitluse tulemused

Õppeasutuste poolt said väga kõrged hinnangud koostöö nõuniku ja õppeasutuse vahel, nõuniku analüüsioskus, nõuniku ettevalmistustöö nõustamisprotsessis ja nõuniku

kompetentsid. Kompetentside pingereas said 6 palli skaalal keskmiselt üle 5 palli järgmised oskused: hea suhtleja ja kuulaja, suunas kaasa mõtlema, leidis seoseid, argumenteeris ja kommenteeris oma seisukohti, veenis tehtu õigsuses, esitas asjalikke soovitusi, andis veenvat tagasisidet, toetas läbi nõustamise. Alla 5 palli olid järgmised oskused - esitas parimat praktikat ja õpetas, kuidas toimida. Üldise rahuloluna võib märkida, et 83% õppeasutustest said oma esimesest nõustamisprotsessist positiivse kogemuse ja tunnetasid oma edasiarenemise vajalikkust.

Rahulolu puhul toodi välja järgnevat: äärmiselt vajalik kõrvalpilk; põhjendatud ettepanekud oluliste valdkondade arendustegevuseks; saadi tuge hindamisvälistes küsimustes (nt e-kool, nõuniku suhtlemine pidajaga, sisehindamise olemus); nõustamine õpetas tehtut analüüsima. 17% õppeasutustest olid nõustamisprotsessi tulemuslikkuses kahtleval seisukohal ja kasu nõustamisprotsessist peeti suhteliselt tagasihoidlikuks. Põhjuseks nähti oma rolli rohkem andja/selgitajana, kes peab nõustajale midagi tõestama ja selgeks tegema. Samuti olid õppeasutuste ootused kõrgemad nõustamistegevuse põhjalikkuse osas.

Kokkuvõte

Hindamiskriteeriumidest tulenevad järeldused

Eestvedamise ja juhtimise osas vajavad õppeasutuste juhid enam tuge eestvedamise rolli teadvustamisel ja eestvedamise seoste nägemisel teiste kriteeriumide ja nende tulemustega ning mõõdetavate eesmärkide seadmisel.

Personalijuhtimise osas vajab enam tähelepanu õppeasutuse personalipoliitika väljatöötamine, personali arendamise seostamine õppe- ja kasvatusprotsessiga ning personali enesehindamine, personaliga seotud tulemuste osas personali saavutuste ja täienduskoolituse seostamine õppeasutuse põhiprotsessi (õppe- ja kasvatusprotsess) tulemustega. Analüüsist tulenev peegeldas olukorda, kus pedagoogide koolituste maht kasvab, aga sisu kaugeneb õppe- ja kasvatusprotsessist ning personalina nähakse valdavalt ainult pedagooge.

Koostöös huvigruppidega vajab selgemat mõtestamist õppeasutuse huvigruppide määratlemine, koostöö eesmärgistamine, planeerimine, rakendamine ja koostöö mõjususe hindamine. Loetletud huvigruppide hulk on suur, nendega tehtav koostöö aga pigem juhuslik. Huvigruppidega seotud tulemuste osas on õppeasutuse huvist lähtuva koostöö ja selle mõju nägemine nõrk. Tagasihoidlikud tulemused avalikkussuhetes võivad viidata sellele, et ei teadvustata valdkonna mõju õppeasutuse arengule ja mainele.

Ressursside juhtimine oli raskesti hinnatav, sest õppeasutuste juhtide võimalused valdkonna juhtimiseks on väga erinevad. Juht peab küll vastutama, kuid eelarve tegelik juhtimine ja raamatupidamine on pidaja käes. Pikaajaliste plaanide koostamine on vahel sõltuv asutusevälistest teguritest – poliitika, koostöö pidajaga. Suur arenguvaldkond on info süsteemne kogumine ja haldamine ning selleks andmebaasi loomine. Õpikeskkonnana nähakse enamasti füüsilist keskkonda, vaimse keskkonna hindamise olulisust teadvustavad vähesed ja seetõttu puuduvad ka vastavad tulemused. Arvutitega varustatuse positiivse trendi tulemusi nähakse liialt vähe seoses teiste kriteeriumidega (õppe- ja kasvatusprotsess, personal, koostöö). Raamatukoguga seonduvat on käsitletud ministri 04.08.2006 määruse nr 23 "Kooli ja koolieelse lasteasutuse nõustamise tingimused ja kord sisehindamise küsimustes" ainult tulemuste osas, mistõttu pole õppeasutused ega nõunikud seda kirjeldanud 1 – 5 kriteeriumi all ega seostanud tulemusi teiste kriteeriumidega (õppe- ja kasvatustöö, personal, ressursid). Analüüs näitab, et säästliku majandamise ja keskkonnahoiu olulisust teadvustavad ning sellega tegelevad üksikud õppeasutused.

Õppe- ja kasvatusprotsessis vajab kõikidel juhtimise tasanditel oluliselt suuremat tähelepanu lapse/õpilase arengu hindamine ning sellega seotud tulemuste teadvustamine. Praegu nähakse õpilase arengu tulemusena valdavalt lõpu- ja riigieksami tulemusi ning koolieelses lasteasutuses 6 – 7-aastaste laste koolivalmidusega seotud tulemusi. Analüüs näitab, et õpijõudlusele tuleb läheneda laiemalt, sh hinnata rakendatud tugisüsteemi/panustatud ressursi mõju lapse/õpilase arengule. Õppeasutustel on ootus meetoodilise materjali osas, mis toetab lapse/õpilase arengu, sh isiksusliku arengu hindamist. Õppekava arendamine on veel vähe seotud sisehindamise, sh lapse/õpilase arengu hindamise, personali koolitamise, huvitegevuse ja tervisedendusliku töö tulemustega. Kasutatavate õppemeetodite valik on

õppeasutuste lõikes mitmekülgne, kuid ühe õppeasutuse kontekstis rakendatakse vaid üksikuid meetodeid. Vähene on seos õppeasutustes sõnastatud põhiväärtuste ning õppe- ja kasvatusprotsessi vahel.

Tulemused näitavad, et õpilaste õppetöös osalemise näitaja on võrreldav ainult õppeasutuse tasandil, sest riiklikul tasandil puudub ühtne kokkulepe õppetöös mitteosalemise fikseerimise ja põhjendamise osas.

Sisehindamise üldhinnangutest tulenevad järeldused

Õppeasutuste nõustamisprotsessi käivitamine on toimunud edukalt, seda näitab nii õppeasutuste kui nõunike positiivne tagasiside.

Võttes sisehindamise aluseks pideva parendamise tsükli (Demingi ring – PDCA), võib väita, et õppeasutustes toimub aktiivsem tegevuste rakendamine (D) ja kasutusele on võetud palju erinevaid hindamisvorme (C). Kuna tegutsemist ei toeta praegu veel asjakohased eesmärgid ja mõtestatud hindamine, siis on probleemsemad etapid planeerimine ja eesmärgistamine (P) ning tegevuste korrigeerimine lähtuvalt tulemustest (A).

Et sisehindamisel oleks enam mõju õppeasutuse arengule, tuleb senisest enam tähelepanu pöörata planeerimise kvaliteedile, eesmärgistamisele, strateegiliste dokumentide ühtlustamisele, kriteeriumide mõtestatud analüüsile ja omavahelisele seostamisele.

Õppeasutuse tegevuse arendamisel ja hindamisel on püütud rakendada õppiva organisatsiooni põhimõtteid, enam positiivseid näiteid oli õppimist soodustava kultuuri loomise, kõikide osalemist soodustava eestvedamise, meeskondliku õppimise, õppimise väärtustamise ning organisatsiooni toimimiskeskonna jälgimise kohta. Parendusettepanekutena toodi õppiva organisatsiooni tunnustest välja senisest enam suuremat personali teadlikkuse tõstmist, jagatud visiooni ja väärtuste läbiarutamist ning süsteemset mõtlemist.

Väga väike on õppeasutuste arv, kus sisehindamise keskne rõhuasetus on õppe- ja kasvatusprotsessi toetamisel, eesmärgid on asjakohased ning nähakse tegevuste – tulemuste seoseid. Probleemne valdkond on tegevuste mõtestamine, plaane tehakse formaalselt, kellegi jaoks.

Tulemuste osas vajavad õppeasutused enam toetust süsteemse andmebaasi loomisel, sest see on sisehindamise kontekstis tulemusteosa võtmetegur. Nõustamist on vaja tulemuste analüüsimisel, EHISe kohustuslike tegevusnäitajate mõtestamisel, tulemustest järelduste tegemisel ja parendustegevuste planeerimisel. Probleemseks valdkonnaks on tulemuste esitamine aruannetes – jooniste, graafikute, tabelite vormistamine ja esitamine ning trendide väljatoomine.

Üks sagedasemaid tagasisidestamise vorme on õppeasutustes küsitlused. Valukohaks on küsimustike kvaliteet ja ühtlustamine ning tulemustest järelduste tegemine. Toetust vajatakse küsitlustulemuste analüüsimisel. Lisaks küsitlustele tasub kaaluda muude hindamismeetodite kasutamist.

Praktiline nõustamine näitas, et õppeasutustel on oluliselt rohkem tulemusi, kui nad sisehindamise aruandes kajastasid, seal olid valdavalt esitatud EHISe kohustuslikud tegevusnäitajad. Arendusvaldkonnaks on iga õppeasutuse eripärast ja eesmärkidest lähtuvate võtmetulemuste määratlemine, sisehindamise tulemuste ja neist tehtud järelduste kasutamine arengu planeerimisel.

Soovitused, ettepanekud ja planeeritavad parendustegevused sisehindamise nõustamise paremaks rakendamiseks

Täiendus- ja tasemekoolituse arendusvaldkonnad:

- kaasaegse organisatsiooniteooria aluste tundmine;
- pideva parendamise tsükli (PDCA) põhjalikum käsitlemine läbi praktiliste tegevuste;
- eestvedamise mõtestamine, praktiliste oskuste arendamine;
- sisehindamise kriteeriumide põhjalikum avamine ja kriteeriumide omavaheliste seoste nägemine;

- õpetaja enesehindamine;
- inforessursside juhtimine – info haldamine, kogumine, analüüsimine ja andmete esitamine;
- lapse/õpilase arengu hindamise erinevate meetodite tutvustamine ja rakendamise toetamine;
- kaasaegsed õppe- ja kasvatusmeetodid ning nende rakendamine õppe- ja kasvatustöös.

Ettepanekud EHISE arendajale:

- tulemusnäitajate mõõdikute korrigeerimine ja näitajatele selgitava tähenduse andmine, tulemusnäitajate ülevaatamine.

Sisehindamise rakendamise ja nõustamise toetamiseks on osakonna tasandil planeeritud järgmised tegevused:

- analüütilise aruande tulemuste tutvustamine ja edastamine HTMi ja REKKi sisuosakondadele oma tegevuse korrigeerimiseks ja seadusandlike aktide toimivuse hindamiseks;
- sisehindamist toetavas kahes ESFi programmis osalemine ja nende rakendamine;
- sisehindamise teabepäevade korraldamine juhtidele, õppeasutuste meeskondadele, pidajatele;
- sisehindamisalaste artiklite avaldamine ajakirjanduses ja veebis;
- sisehindamisalase parima praktika kogumine ja levitamine;
- õpetaja enesehindamise soovitusliku vormi väljatöötamine;
- tagasiside kogumine õppeasutustelt ja nõunikelt ning selle analüüsimine;
- sisehindamise protsessi korrigeerimine;
- nõunike koostöövõrgustiku arendamine;
- nõunike kompetentsi arendamine erinevate tegevuste kaudu;
- nõunikele tugisikute jätkuv rakendamine.

ÕPITULEMUSTE VÄLISHINDAMINE 2007/2008. ÕPPE- AASTAL

6. klassi üleriigiline tasemetöö ajaloos 2008. aastal

Mare Oja, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ajaloo peaspetsialist

2008. aasta 6. klassi ajaloo tasemetöö eesmärgiks on põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava II kooliastme üldpädevuste ja ajaloo ainekavas esitatud eesmärkide ja õpitulemuste rakendumise kontrollimine. Tasemetöö võimaldab õpetajatel üleriigiliselt võrrelda õpilaste tulemusi. Õppeasutuse väliselt koostatud ülesannete alusel on näha, kas õpilane on õpitut sisuliselt mõistnud ja oskab vastata ka teise vaatenurga alt püstitatud küsimusele. Samuti aitab tasemetöö läbiviimine ühtlustada 6. klassi lõpuks õpilase teadmiste ja oskuste esitatud ootuste taset ning hindamist erinevates Eestimaa koolides.

Õpetajad on avaldanud arvamust, et tasemetööd võiks olla elektrooniliselt kättesaadavad teatud ajavahemiku jooksul. Nii saaksid koolid selle õpitulemuste kontrolli ja hindamise ühtlustamise eesmärgil sobival ajal läbi viia. Alati ei pea järgnema tasemetöö tulemuste analüüs üleriigiliselt, vaid kokkuvõtteid ja järeldusi saab teha iga õpetaja ise. Koolide ja aineõpetajate huvi iseloomustab tõik, et tasemetööd viiakse läbi ka koolides, mis Haridus- ja Teadusministeeriumi valimisse ei kuulu.

2008. aasta tasemetöö tulemuste võrdlemiseks saame kasutada 1998. ja 2004. aastal toimunud ajaloo tasemetööde kokkuvõtteid. Antud ülevaates on võrreldud 2008. ja 2004. aasta 6. klassi tasemetöö tulemusi.

Tasemetöö valimis oli 1541 õpilast (2004. aastal 1243), kellest sooritas töö hindele 3, 4 ja 5 90,1% (Tabel 1). Soorituse kvaliteet (hinded 4 ja 5) oli 54,4% (aastal 2004 47,4%). Keskmise punktisumma oli 41,1 punkti 60-st (2004. aastal 31,5 punkti). Seega on õpilaste keskmised

tulemused oluliselt kõrgemad. Sama tendents ilmneb ka põhikooli lõpueksami ja gümnaasiumi riigieksamitööde tulemustes.

Tabel 1. Tasemetööde valim

Õpilaste jaotus	Õpilaste arv	Keskmine punkti-summa	Keskmine sooritus-protsent	Miinumum	Maksimum	Edukus	Kvaliteet
Tüdrukud	790	41,72	69,5	7	60	92,5	56,6
Poisid	751	40,42	67,4	1	60	89,2	52,1
Eesti keel	1099	42,15	70,3	10	60	91,4	59,2
Vene keel	442	38,43	64	1	59	89,6	42,3
KOKKU	1541	41,08	68,5	1	60	90,91	54,38

Allikas: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus

Kui vaadata õpilaste tulemusi kooli asukohast lähtuvalt, ilmneb, et teistest kõrgem tulemus on teeninduspiirkonnata koolidel, mis on ootuspärane, sest tegemist on valitud õpilaskontingendiga. Samas on väga väikesed erinevused maakonnakeskuse (41,3 p), suurlinna (39,1 p), kus oli ka kõige rohkem tasemetöö sooritajaid, ja valla- ning väikelinnakoolide (40,9 p) vahel. Õpetuse tase erinevate piirkondade koolides on ühtlane. Samuti ei ole märkimisväärseid erinevusi kooli tüübist lähtuvalt.

Sooritus soo järgi on samuti ühtlane. 751 poisi keskmine tulemus oli 40,4 (2004. aastal 31,27) ja 790 tüdruku 41,7 punkti (2004. aastal 31,78). Erinevus tüdrukute kasuks oli 1,3 punkti.

Mõneti suurem erinevus – 3,8 punkti on õppekeele järgi. Eesti keeles töö sooritanute keskmine oli 42,2 punkti (2004. aastal 31,51 punkti) ja vene õppekeeles sooritanute keskmine 38,4 punkti (2004. aastal 31,44 punkti). Minimaalne tulemus – 1 punkt, kuulubki just vene õppekeeles töö sooritanud poisile. Tasemetöö edukus eesti õppekeelega koolides oli 91,4% (2004. aastal 86%), vene õppekeelega koolides 89,6% (2004. aastal 92%).

Tasemetöö keskmine tulemus on keskmisest oluliselt madalam parandusõppel olevatel õpilastel (41,6 – 31,9 punkti), individuaalse õppekava järgi õppivatel õpilastel (41,6 – 28,5 punkti) ja logopeedilist abi kasutavatel õpilastel (41,6 – 33,7 punkti).

Kõige paremini oskasid õpilased vastata ülesandele, kus tuli ühendada ajalooline isik tema tegevuse kirjeldusega. Samuti osati väga hästi erinevaid daatumeid, nii eKr kui ka pKr, ajajoonele kanda. Raskeks osutusid sõnaseletused, mis meie tänapäevases kõnepruugiski

kasutusel nagu lakooniline kõne, achilleuse kand, trooja hobune ja adriane lõng. Samuti oli keerukas küsimus valida etteantud kultuurivaldkondadest üks ja esitada kaks sellekohast näidet ning märkida maa või riik, kust see pärineb.

Kui vaadata ülesannete sooritust sooti, siis on tulemus üldiselt ühtlane. Suuremad erinevused poiste ja tüdrukute vastustes on mõiste ja piltide seletamises, lünkade täitmisel tekstis, küsimustele vastamises allikakatkendi alusel ja jutukese kirjutamisel tüdrukute kasuks, millest võib järeldada, et tüdrukutele sobib paremini selgitamine, jutustamine ja seoste loomine. Ainult kahe ülesande puhul, s.o aastaarvude kandmisel ajajoonele ja pildidel kujutatul äratundmisel olid paremad poisid. Minimaalne erinevus poiste kasuks oli ka kaardi tundmises ja märksõnade paigutamises sobiva riigi juurde.

Erineva õppekeelega koolide õpilaste vastustes edestasid vene õppekeelega koolide õpilased eesti õppekeelega koolide õpilasi keerukate väljendite tähenduste seletamisel (juba märgitud trooja hobune jms), ajalooliste isikute seostamisel kirjeldusega märksõnade sobitamisel riigiga ja kujutatul äratundmisel pildilt. Vahe oli siiski minimaalne. Mõnevõrra tugevamalt edestasid eesti õppekeelega koolide õpilased vene õppekeelega koolide õpilasi mõistete seletamisel, ajalooliste isikute iseloomustamisel, lünkteksti täitmisel, pildil kujutatul kirjeldamisel, allikaküsimustele vastamisel ja jutukese koostamisel. Seega – kõik selgitused, kirjeldused ja arutlusoskuse demonstreerimine jutukese abil on eesti õppekeelega koolide õpilastel tugevamad. Sama tendents ilmneb ka edaspidi – põhikooli lõpueksami ja ajaloo riigieksami tulemuste analüüsis. Arutluse kirjutamise tulemused on madalamad võrreldes teiste oskustega. Tulemused viitavad, et vene õppekeelega kooli ajalooõpetus on rohkem suunatud teadmiste omandamisele ning vähem tähelepanu pööratakse seoste loomisele ja järelduste tegemisele.

Tasemetöö tulemused annavad õpetajatele võimaluse võrrelda õpilaste sooritusi veerandihindegaga. Enamasti kipuvad tasemetöö hinded olema veerandihinnetest madalamad. Mõnel juhul ka kõrgemad. Tasemetöö kirjutamise ajal on õpilane teistsuguses olukorras kui tunnis – vastata tuleb pikemat ajaperioodi hõlmavatele küsimustele. Kuigi tasemetöö ülesannetes ei eeldata õpilastelt suutlikkust faktiteadmisi detailselt meenutada, ei ole seoste

loomine pikema perioodi jooksul mõnele õpilasele jõukohane. Samas on ta tundideks valmistudes korralik ja usin õppur ning näitab häid tulemusi lühema perioodi tundmisel. Kui tasemetöö tulemused on üldjoontes veerandihinnetega sarnased, saab õpetaja kinnitust oma hindamise objektiivsusele. Kui seos on negatiivne, tuleb mõelda, mis võiks seda põhjustada. Tasemetööde ühine hindamine ja analüüsimine erinevates koolides töötavate õpetajatega Eksamikeskuse infopäevadel aitab kaasa hindamise ühtlustamisele.

Seega annab tasemetöö võimaluse kontrollida õpilaste teadmisi ja oskusi õpetajatest komisjoni poolt koostatud ülesannete alusel, võrrelda veerandihindeid tasemetöö tulemustega, andes õpetajatele teavet hindamise objektiivsusest. Samuti on tasemetöö tulemuste alusel võimalik analüüsida õppekava jõukohasust ja õppekirjanduse sobivust ning koos õpetajatega arutada õppetegevuse ja hindamisega seotud küsimusi.

Riigieksamite tulemuste võrreldavaks muutmisest

Anti Teepere, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaspetsialist (analüütik-statistik)

Tänase seisuga on gümnaasiumi lõpetamise eelduseks ühtlustatud ülesannetega riigieksami sooritamine vähemalt kolmes õppeaines. Kirjandi sooritamine emakeeles on kohustuslik kõigile gümnaasiumi lõpetajatele. Teised eksamid võib aga abiturient valida ise 13 õppeaine hulgast.

Lisaväärtuseks riigieksami tulemusel on see, et seda saab kasutada ka kutseõppeasutusse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli sisseastumisel. Tõsi, nimetatud õppeasutused ei ole kohustatud sisseastumiskriteeriumitena kasutama ainult riigieksamitulemusi, vaid võivad korraldada lisaks täiendavaid sisseastumiskatseid või arvestadagi ainult viimaseid.

Peab tõdema, et riigieksamid on teinud läbi mitmeid muudatusi, nii sisulisi kui ka vormilisi. Näiteks aastal 2002 rakendunud uus põhikooli ja gümnaasiumi õppekava tõi kaasa muudatused eksamitööde sisus, samal ajal võeti kasutusele ka eksami 20-punktiline soorituskünnis. Muudatusi on olnud emakeele kirjandi hindamiskriteeriumites, suuremaid

ja väiksemaid muudatusi on läbi teinud ka mitmed teiste ainete riigieksamid. Samuti ei ole harvad juhused, kus edasi õppima suunduvad erinevatel aastatel riigieksameid sooritanud. Seega seisime küsimuse ees, kuidas tagada erinevate aastate riigieksamite võrreldavus.

Aastal 2008 toimus esimene katse luua riigieksamatulemustele võrdlusalus, mis võimaldaks erinevate aastate eksaminande sisseastumiskatsetel paremini aastati võrrelda. Aasta varem sõlmisid Haridus- ja Teadusministeerium ning Tartu Ülikool vastava koostöölepingu ja Tartu Ülikooli juurde moodustatud töörühm hakkas uurima võimalusi eksamatulemuste võrreldavuse tagamiseks. Töörühma kuulusid dots Olev Must ja Aire Raidvee Tartu Ülikoolist ning Anti Teepere Riiklikust Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusest. Töörühma tegevuse aruanne valmis 2008. aasta alguseks.

Kuna võrreldavuse loomine pidi olema ühtlasi ka tagasiulatuv, siis tuli võrrelda juba olemasolevaid toorpunktilisi tulemusi. Järgnevas on toodud lühiülevaade sellest, milleni töörühm jõudis ning millised meetodid tagasiulatava võrreldavuse loomiseks ning eksamisüsteemi edasiseks arendamiseks välja pakkus.

Tagasiulatava võrreldavuse loomiseks katsetati seniste punktijaotuste peal erinevaid teisendusi, nt erinevaid normaliseerimisalgoritme, sh Van der Waerden ja Blom, tavalist lineaarteisendust ainult hinnete keskmise võrdsustamisega, aga ka hinnete hajuvusnäitajate võrdsustamisega keskväärtusele 50 ning standardhälbele 16,67. Aruande lisadena on toodud tulemused, mis saadi 2007. a eksamite punktijaotuseid kasutades. Kuna riigieksami senised punktijaotused on olnud tugeva asümmeetriaga pärast 20-punktise soorituskünnise loomist aastal 2002, siis universaalset standardiseerimisalgoritmi leida ei õnnestunud. Pärast punktiskoori statistilist töötlemist (mingi teisendusalgorithmi rakendamist) nihkus mõnes aines maksimumtulemus 100 pallist veelgi kõrgemale või mõnes teises aines muutusid madalamad tulemused negatiivseteks. Sellised teisendused ei tööta korralikult ka väikeste eksaminandide arvuga eksamite korral (näiteks prantsuse keele eksam).

Lõpptulemusena fikseeris töörühm aruandes ühe lahendusena, mida saab rakendada jaotuspõhiselt, protsentiiltulemuse e protsentiilastaku.

Protsentiilastakut saab arvutada valemiga (1), kus cf_i on tulemusest i nõrgemate või võrdsete tulemuste arv, N eksaminandide arv antud aines ja antud aastal ning P on vaadeldava tulemuse protsentiilastak.

$$P = \frac{cf_i}{N} \times 100 \quad (1)$$

Selline teisendus näitab ära, mitu protsenti kõikidest eksaminandidest sai vaadeldava tulemusega võrdse või sellest madalama tulemuse. Sellise teisenduse positiivseks küljeks on selle lihtsus ja arusaadavus. Näide: tulemus 85 protsentiilskaalal ütleb, et antud tulemus on samaväärne või tugevam võrreldes 85%-ga kogu vaatlusalasest jaotusest ning 15% on sellest tugevamad.

Tuleb märkida, et protsentiilastak kannab endas järjestusinformatsiooni ning see ei vasta küsimusele, kas konkreetsel õppeaastal oli eksamitöö lihtsam või olid hoopis eksaminandid võimekamad. Samuti ei asenda protsentiilastak toortulemust, vaid annab toortulemusele juurde lisainformatsiooni. Aruandes ei piirduta ainult jaotuspõhiste teisenduste käsitlemisega, vaid seal on tehtud rohkelt viiteid ja ettepanekuid ka eksamikorralduse edasisteks arendusteks, kasutades kaasaegseid testiteooria vahendeid. Seega selle aruande kohaselt peaks praegusel kujul kasutusele võetud protsentiilastak olema abiks riigieksamite võrreldavuse tagamisel/loomisel, kuid riigieksamite jätkumisel peaks sügavam sisuline võrreldavus olema saavutatud kogu eksamineerimissüsteemi (alates eksamitööde koostamisest kuni hindamiseni) ülesehituse rajamisega kaasaegse testiteooria vahenditele. Reaalselt rakendus protsentiilastak aastal 2008, kuid Riiklikus Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuses toimunud täiendavate arutelude tulemusena otsustati reaalselt kasutama hakata teisenduse (1) modifikatsiooni (2).

$$P = \frac{cf_i}{N + 1} \times 100, \quad (2)$$

kus c_i on vaadeldava tulemusega võrdsete või sellest madalamate tulemuste hulk ning N on eksaminandide arv antud aines ning antud aastal. Teisendus (2) töötab sarnaselt teisendusega (1), kuid arvestab paremini eksamitega, kus eksaminandide arv ei ole nii suur. Nimelt, teisendus (2) teisendab esialgse jaotuse keskkoha ehk mediaani 50-ks. Suurte eksaminandide arvuga eksamite korral nende teisenduste tulemused praktiliselt ei erine.

Kahjuks ei saa protsentiilastak-tulemust kasutada riigieksamitunnistusel, vaid seda saab pärast apellatsiooniperioodi käigus tehtud muudatuste sisseviimise lõppu eksamikeskuse kodulehelt vaadata. Eksamikeskuse kodulehel on toodud kõikide õppeainete protsentiilastakute vastavustabelid läbi kõikide eksamiaastate. Tabelis 2 on toodud näide ühe õppeaine protsentiilastakute vastavustabeli katkest.

Tabel 2. Väljavõte protsentiilastakute vastavustabelist

Toortulemus	Protsentiilastakud aastati										
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
...
64	76	75	72	80	64	40	50	41	37	36	49
65	77	76	73	81	66	41	57	41	38	37	50
66	78	77	75	81	68	42	58	42	40	39	53
67	78	79	76	82	69	43	60	43	42	40	54
68	79	80	76	83	71	45	62	44	43	42	56
69	80	80	78	84	72	46	63	46	46	44	57
70	81	81	79	84	72	47	64	47	47	46	58
71	81	83	80	85	74	49	65	48	49	47	60
72	82	84	81	86	75	50	66	50	50	50	62
...

Allikas: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus

Tabelist nähtub, et näiteks 2003., 2005., 2006. ja 2007. aasta toortulemuse 72 punkti võib võrdseks lugeda toortulemusega 64 aastal 2004 ning tulemusega 65 aastal 2008, sest need vastavad protsentiilastakule 50 (tabelis paksu ja kursiivis kirjastiiliga). Aastatel 1998 – 2001 puudus riigieksamitulemusel 20-punktnine soorituskünnis, mis seletab asjaolu, miks pole protsentiilastak 50 esindatud vasakpoolsemates veergudes.

Eksamikeskuse kodulehelt on alla laetav ka vastav andmefail, kus protsentiilastakud on esitatud sajandiku täpsusega. See andmefail on mõeldud eelkõige institutsioonidele, mis hakkavad protsentiilastakuid sisseastumisinforosüsteemides rakendama.

Kasutatud kirjandus

1. Haridusministri 24.12.2001 määrus nr 75 "Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused ja kord".

2. Protsentiilastakute vastavustabelid riigieksamite tulemustele.

[WWW] <http://www.ekk.edu.ee/kiirelt-leitav/statistika/protsentiilastakute-vastavustabelid-riigieksamite-tulemustele> (13.10.2008)

3. Must, O., Raidvee, A., Teepere, A. Riigieksamitulemuste võrreldavuse loomine. [WWW] <http://www.ut.ee/curriculum/381172> (13.10.2008)

KOKKUVÕTE UURINGUST PISA 2006

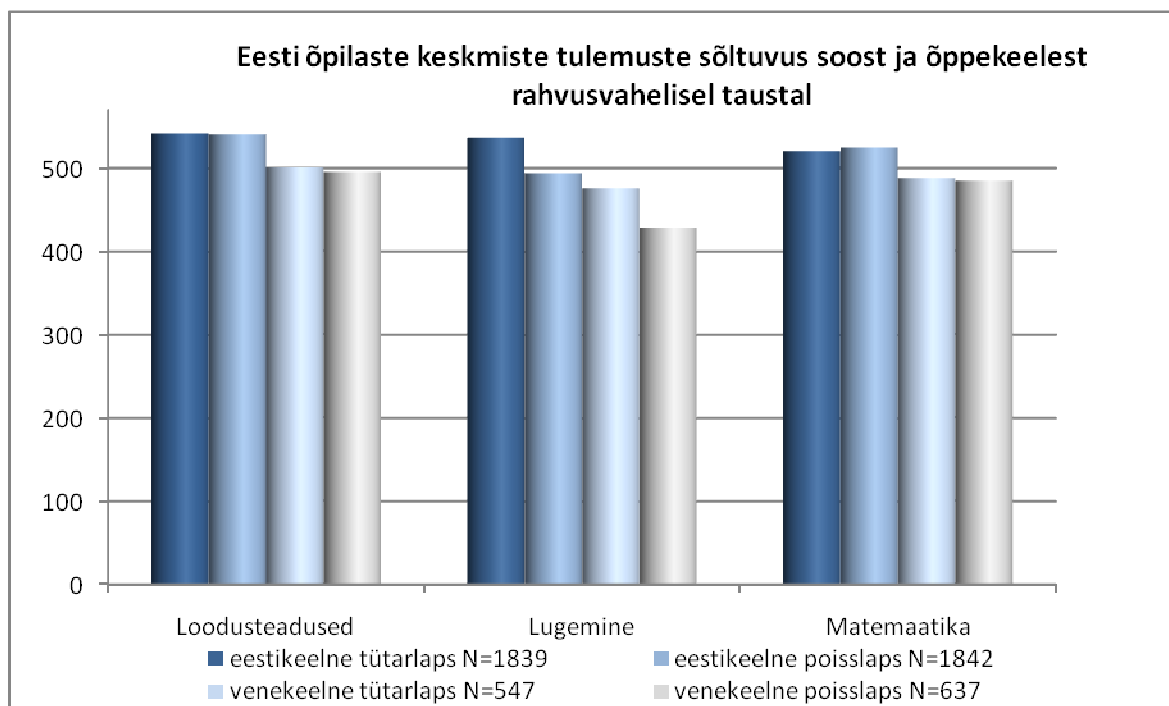
Imbi Henno, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaspetsialist, PISA 2006 koordinaator

Haridustestide eesmärk on hinnata teatud arvu õpilaste teadmisi ja oskusi ning üldistada tulemusi kõigile õpilastele. Võrdlusuuringus PISA 2006 osales 57 riigi (30 OECD riiki ja 27 partnerriiki) 400 000 õpilast, kes esindasid vanuses 15 aastat kolm kuud kuni 16 aastat kaks kuud 32 miljonit õpilast.

Eestit esindas 4865 õpilast, kellest 2386 olid tüdrukud ja 2479 poisid ning vene õppekeelega koolis õppis 24,3%. Kui esimeses PISA uuringus 2000. aastal oli rõhuasetus funktsionaalsel lugemisoskusel ja 2003. aastal matemaatilisel kirjaoskusel, siis 2006. aasta uuring keskendus loodusteaduste- ja tehnoloogiaalasele kirjaoskusele (edaspidi *loodusteaduslik kirjaoskus*).

Õpilaste poolt täidetud testi ja taustaküsimustikuga koguti teavet õpilase, tema perekonna, õpiharjumuste, pühendumise, õpimotivatsiooni ja koolikorralduse kohta. Koolijuhid täitsid kooli puudutava taustaküsimustiku, mis sisaldas nii demograafilisi küsimusi kui ka kooli õppekeskkonna kvaliteedi hindamist. Seetõttu võimaldavad PISA uuringu tulemused vastata ka küsimusele, missugused on haridussüsteemide erinevuste tagajärjed, millised tegurid seostuvad kõige järjekindlamalt ja mõõdetavamalt sooritustega, mil määral on need vastastikusel seoses sotsiaalse taustaga.

Keskmete tulemuste järgi paigutusid Eesti õpilased loodusteaduste üldskaalal Soome, Hongkongi (Hiina), Kanada ja Taiwani (Hiina) järel viiendale kohale, lugemises kolmeteistkümnendale ja matemaatikas neljateistkümnendale kohale. Tulemuste statistiline analüüs näitas, et Eestis on tüdrukud lugemises tugevamad, matemaatikas ja loodusteadustes statistilisi erinevusi sooliselt ei täheldatud.

Joonis 1. Eesti õpilaste keskmiste tulemuste sõltuvus soost ja õppekeelest rahvusvahelisel taustal

Sooritusid sõltusid aga statistiliselt oluliselt õppekeelest (joonis 1). Rahvusvahelises võrdluses olid eesti õppekeelega koolide õpilased võrreldes vene õppekeelega koolide õpilastega edukamad kõikides põhilistes hindamisvaldkondades (loodusteadused, matemaatika ja lugemine).

Eesti õpilased olid rahvusvahelises võrdluses erinevates teadmiste sisuvaldkondades väga edukad. Loodusteaduste teadmiste skaalal „*Maa ja universumi süsteemid*“ skaala keskmise punktisumma alusel paigutus Eesti 540 punktiga Soome (554 punkti) järel teisele kohale, skaalal „*Elussüsteemid*“ kolmandaks, skaalal „*Füüsikalised süsteemid*“ neljandaks ja skaalal „*Teadmised loodusteaduste kohta*“ üheteistkümnendale kohale. Eesti õpilaste hulgas erinevates sisuvaldkondades suuri erinevusi ei saanud täheldada. Traditsioonilises loodusteaduslikus hariduses keskendutakse peamiselt keskele protsessile – nähtuste teaduslikule selgitamisele, mis nõuab loodusteaduslike põhiteadmiste ja teooriate tundmist ja selles on meie õpilased tugevad. Kui võrrelda aga erinevate loodusteaduste alaskaalade keskmisi tulemuspunkte loodusteaduste üldskaala keskmise tulemusega, siis Eesti õpilaste soorituspunktid jäid kõige madalamateks valdkondades: „*Loodusteaduslike küsimuste äratundmine*“ ja „*Teadmised loodusteaduste kohta*“. Õpilased ei oska loodusteaduslikke

küsimusi ära tunda ja seda vastavalt igapäevaeluga seostada. Seega heale üldtulemusele vaatamata on õpilaste loodusteadusliku kirjaoskuse arendamisel veel arenguruumi.

Eesti tüdrukud olid tublimad loodusteaduslike küsimuste äratundmises ja nad olid paremate teadmistega valdkondades: „Teadmised loodusteaduste kohta“ ja „Elussüsteemid“. Eesti poisid olid edukamad valdkondades „Maa ja universumi süsteemid“ ning „Füüsikalised süsteemid“. Kui neid tulemusi võrrelda TIMSS 2003 tulemustega, siis seal ilmnis hoopis vastupidine tendents: tüdrukud olid tublimad füüsikas ja poisid bioloogias.

Õpilaste oskusi mõõdeti kolme alamskaalaga: oskus ära tunda loodusteaduslikke küsimusi; oskus selgitada teaduslikult nähtusi; oskus kasutada teaduslikku tõendusmaterjali.

PISA 2006-s hinnati õpilaste võimekust läbi saavutustasemete. Õpilaste saavutustasemete protsentuaalse jaotuse järgi loodusteaduste üldskaalal (nullnivoo – esimese ja teise saavutustaseme vahel) asus Eesti Soome järel teisel kohal. Eesti kõrge koht on seletatav asjaoluga, et enamuse meie õpilastest on omanud igapäevaeluks vajalikud oskused. Teist saavutustaset loetakse vastava kirjaoskuse baasoskuste tasemeks. Samas olime viienda ja kuuenda saavutustaseme õpilaste protsentuaalse arvukuse poolest tagasihoidlikumad, kuigi samas oluliselt paremad nii OECD keskmisest kui ka lähinaabritest. Kõrge saavutustasemega (viies ja kuues tase) õpilaste osakaal moodustas OECD riikide õpilastest keskmiselt 9%. Soomes saavutas viienda või kuuenda taseme rohkem kui 20% ja Eestis 11,5% õpilastest. Loodusteaduste kombineeritud skaalal ei ületa esimese taseme künnist vaid 1% Eesti õpilastest. Siinkohal tasub meenutada, et samale tulemusele jõuti ka rahvusvahelises võrdlusuuringus TIMSS 2003. TIMSS 2003 loodusteaduste uuringust selgus, et Eestis ületas nn madala taseme 99%.

Eesti õpilastel on usk oma võimesse loodusteaduste õppijana, kuid see varieerub sõltuvalt ülesandest. Eesti kuulus nende riikide hulka, kus kõrgema enesekindluse ja parema soorituse vahel oli eriti tugev seos, vastates soorituse erinevusele vähemalt 40 soorituspunkti ulatuses. Akadeemilise võimekuse hindamisel ilmnis, et 64% Eesti õpilastest (OECD riikide keskmine 65%) väitis, et harilikult oskavad nad koolis hästi vastata loodusainete

kontrolltööde küsimustele ja 56% (OECD riikides keskmine 47%) teatas, et kooli loodusainete teemad on nende arvates lihtsad.

Eesti õpilased on huvitatud loodusteaduste õppimisest, kuid ainult väike osa neist näeb endale tulevikus rakendust loodusteadustes. 62% Eesti õpilastest nõustus sellega, et loodusteadused on kasulikud edaspidisteks õpinguteks, kuid ainult 14% Eesti õpilastest sooviks tegeleda tippteadusega ja 26% töötada loodusteadustega seotud erialadel.

Võrreldes lugemise ja matemaatikaga peavad Eesti õpilased loodusteadustes hakkama saamist vähemtähtsaks (Eestis 82%). Vähemalt 90% õpilastest väitis, et nende jaoks on oluline häid tulemusi saada lugemises (92% Eestis) ja matemaatikas (93% Eestis).

Õpilaste ja nende perede sotsiaal-majanduslik paremus käib sageli koos parema õpikeskkonna ning hariduse parema kättesaadavusega koolis. Olenemata õpilase sotsiaal-majanduslikust taustast saavutasid kõrge sotsiaal-majandusliku taustaga koolide õpilased üldjuhul paremaid tulemusi kui keskmisest madalama sotsiaal-majandusliku taustaga koolide õpilased. Näiteks oli Jaapanis, Hollandis, Sloveenias ja Saksamaal kooli keskmine majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse mõju õpilaste tulemustele väga kaalukas. Kõige väiksem oli see Soomes ja Islandil. Eestis ei olnud kooli keskmine majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse mõju õpilaste tulemustele väga kaalukas, ometi oli meilgi koolidevaheline sotsiaal-majandusliku staatuse mõju õpilase sooritusele kaks korda suurem kui õpilase enda sotsiaal-majandusliku tausta mõju.

PISA 2006 kogus teavet ka koolide vastuvõtupõhimõtete, haridussüsteemide ühiskondliku kihistumise ulatuse ja diferentseerimisvõimaluste kasutamise kohta. OECD riikide lõikes võetakse keskmiselt 47% ja Eestis 42% (Islandis 94%, Poolas 82% ja USAs 81%) 15-aastasi õpilasi koolidesse vastu elukoha eeltingimuslikkuse põhjal. Vastuste põhjal selgus, et OECD keskmisena õpib 14% 15-aastaseid noori koolides, kus õpilasi grupeeritakse võimete alusel klassis ja klassidesse vähemalt mõnes aines, 54% koolides, kus grupeeritakse võimete järgi kõikides ainetes või üksikutes ainetes, ja 33% koolides, kus võimete alusel ei rühmitata. Eesti koolijuhtide vastuste alusel kujunes vastav jaotus järgmiseks: 42%, 15% ja 43%.

Vanemad on mõnes riigis saavutanud koolielus otsustajatena otsese mõju. OECD riikides õppis keskmiselt 21% ja Eestis 24% õpilasi koolides, mille juhid teatasid paljude vanemate pidevast survest. Samas õppis 47% OECD riikide ja 52% Eesti õpilasi koolides, kus survet avaldas vähemus lapsevanemaid. Parimate sooritustega riigis – Soomes – õppis 79% õpilasi koolides, kus koolijuhid ei kogunud vanemate surve, Eestis ei tunnetanud vanemate surve 24% õpilaste koolijuhid.

OECD riikides käis keskmiselt 65% 15-aastasi noori koolides, kus administratiivvõim kontrollib aeg-ajalt õpitulemuslikkust. Uuringu põhjal oli selle ulatus Venemaal 100%, Ameerika Ühendriikides 97%, Suurbritannias 92%, Eestis 88%, Soomes 56% ja madalaim, alla 36% näiteks Šveitsis, Taanis, Itaalias ja Jaapanis. Enamikus riikides kasutati teavet õpilaste soorituste kohta sagedamini õpetajate kui koolijuhtide tulemuslikkuse hindamiseks. OECD riikides käis keskmiselt 43% 15-aastastest noortest koolides, mis kasutasid õpilaste soorituste andmeid õpetajate tulemuslikkuse hindamiseks. Suurbritannias, Ungaris, Tšehhis, Venemaal, Lätis jne ületas see 90%. Eestis oli vastav protsent 86, Luksemburgis, Šveitsis ja Kreekas kasutati seda alla 10% ning Soomes 14% koolides. Kui OECD riikides käis keskmiselt 32% 15-aastastest noori koolides, mis kasutasid õpitulemusi direktori töö hindamiseks, siis Eestis kujunes koolijuhtide hinnangul vastavaks protsendiks 57.

Hinnati ka seda, mil määral saab kooli personal kooli tegevuse ja juhtimise otsuste juures kaasa rääkida. Enamikus riikides saavad koolid vähe kaasa rääkida õpetajate alampalga kehtestamisel. Suurem paindlikkus valitseb õpetajate töölevõtmisel ja vallandamisel. OECD riikide keskmisena käis 59% 15-aastasi õpilasi koolides, mille juhid märkisid, et õpetajate töölevõtmise eest vastutavad põhiliselt koolid, õpetajate vallandamise puhul oli see näitaja 50%. Kuid riigiti olid suured erinevused. Kolmeteistkümnes riigis, sh Eestis, Slovakkias, Uus-Meremaal, Hollandis, Tšehhis, Islandil, Rootsis, Ameerika Ühendriikides, Ungaris, Leedus jne käis üle 95% 15-aastasi õpilasi koolides, kus märgiti, et õpetajate töölevõtmise eest vastutavad põhiliselt ainult koolid. Uuringust ilmnes, et koolidel, mille juhtkond saab personalijuhtimise küsimustes rohkem kaasa rääkida, on mõõdukalt paremad sooritusel. Riikides, kus koolidele anti hariduse sisu ja eelarve koostamisel rohkem iseseisvust, olid

sooritused samuti paremad. Enamik õpilasi käis koolides, mille juhid märkisid, et põhiosas vastutavad hindamise eest ainult koolid (OECD keskmine 63%). Enamikus OECD riikides õppis suurem osa 15-aastasi õpilasi koolides, mille juhtide hinnangul mõjutab riik otseselt õpilaste hindamist. Kui Kreekas ja Türgis oli koolide otsustusõigus pigem madal, siis riikides nagu Holland (99%), Macao (99%), Tšehhi (94%) ja Soome (79%) pigem kõrge. Eesti jäi oma 51%-ga keskmisele positsioonile.

Koondandmetest selgus, et neis riikides, kus koolijuhid teatasid enamiku ülalkirjeldatud otsustamisaspekti keskmiselt suuremast autonoomiaastmest, olid loodusteaduste keskmised sooritused pigem kõrgemad. Ligi 70% koolijuhte märkis, et loodusteaduste laborite/klasside varustatus või sisseseade on ebapiisav. OECD riikide lõikes ja samuti Eestis õppis 3% 15-aastasi noori koolides, kus ühe või mitme loodusteaduse õpetaja ametikoht oli täitmata.

PISA 2006 uuring osutas Eesti loodusteadusliku hariduse heale tasemele (keskmiste tulemuste alusel viies ja saavutustasemetel alusel Soome järel teine koht), aga samas tõi välja ka kitsaskohti. PISA 2006 tulemustele tuginedes võime rahuloluga märkida, et rahvusvahelises võrdluses on meil hästi toimiv haridussüsteem ja me oleme suutnud tasandada kodusest taustast tulenevaid erisusi.

Kasutatud kirjandus

1. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Gonzalez, E.J., Chrostowski. (2004). *TIMSS 2003 International Mathematics Report*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
2. OECD (2001). *Programme for International Student Assessment*. Paris, OECD.
3. OECD (2004). *PISA 2006 Scientific literacy Framework (2004)*. OECD/PISA Project Consortium document. Paris: OECD
4. OECD (2007). *PISATM 2006 Science Competencies for Tomorrow's World. Volume I and II – Analysis*; Paris: OECD

PISA TULEMUSTE VÕIMALIKUD PÕHJUSED JA TULEMUSTE KASUTAMINE

Maie Kitsing, Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna nõunik

PISA 2006 tulemused olid üllatuslikud. Kuigi juba uuring TIMSS näitas, et meie õpilased on loodusteadustes üsna tugevad, oli haridusringkondades levinud arvamus, et PISA uuringus meie õpilased nii kõrgeid tulemusi ei saavuta. Kaks rahvusvahelist uuringut sisendavad meile nüüd aga eneseusku, et meie haridussüsteem on päris hästi korraldatud ja toetab õpilaste arengut. Samas pole veel jõutud põhjalikult uurida õpilaste eduka soorituse võimalikke põhjusi, samuti ei oska me põhjendada, miks on eesti ja vene õppekeelega koolide õpilaste tulemustes märkimisväärne erisus. Riigi haridussüsteemi tugevuste teadvustamine aitab edu taganud teguritele tähelepanu osutada ja vajalike ressurssidega kindlustada.

Minister Tõnis Lukas on Eesti õpilaste edu võimalike põhjustena on välja toonud:

- **õpilased** – enamik neist võttis rahvusvahelise testi tegemist tõsiselt ja andis oma parima;
- **õpetajad** – Eesti õpetaja on suutnud oskuslikult ja järjekindlalt õpetada, osanud muutunud nõuetega kaasa minna ja mõistnud uuenenud ühiskonna vajadusi;
- **õppekava** – juba TIMSSi uuringu tulemused näitasid, et meie õppekava vastab kaasaja nõuetele, PISA uuring kinnitas veelkord, et meil pole õppekavaga vaja teha kannapöördeid, seda tuleb läbimõeldult arendada ja täiendada;
- **õpetajakoolitus**, mis arvestab ühiskonna muutusi ja nõudmisi;
- **õppekirjanduse** vahetus, mis on kaasnenud õppekava muutmisega. Uuendatud õppekirjanduse sisu ja tööülesanded on olnud orienteeritud teadmiste rakendamisele;
- **õpitulemuste ja kriteeriumitepõhine välishindamine** on kindlasti toetanud ja suunanud õpiprotsessi;
- **ühtluskooli** põhimõtete omaksvõtt Eesti haridussüsteemis – oleme loonud oma õpilastele võrdsed võimalused hariduse omandamiseks;

- **detsentraliseeritud haridussüsteem** – otsustusõiguse omamine on võimaldanud õppeasutustel leida parim tee oma tulemuslikkuse tõstmiseks;
- **kaasava hariduse** põhimõtete omaksvõtt Eesti hariduspoliitikas;
- õpilaste suur **haaratus huviharidusse** jne.

Et PISA uuring ei annaks ainult ülevaadet haridussüsteemide tulemuslikkusest, vaid võimaldaks üksteiselt õppida, tellis OECD¹² tulemuste paremaks mõistmiseks ja kasutamiseks kvalitatiivse uuringu konsultatsioonifirmalt McKinsey & Company¹³. Uuringus antakse ülevaade, mida on ühist kõrgetasemelist haridust pakkuvatel ja kiirelt arenevatel haridussüsteemidel.

Kuna uuringu aluseks olid PISA 2003. aasta tulemused, siis olid vaatluse all Alberta, Austraalia, Belgia, Soome, Hongkongi, Jaapani, Hollandi, Uus-Meremaa, Ontario, Singapuri, Lõuna-Korea haridussüsteemid.

Uuring tõi välja ühelt poolt tegevused, mis uuringute põhjal ei aita tulemuslikkust oluliselt tõsta, teisalt rõhutati tegevusi, mil on arvestatav mõju haridussüsteemi tulemuslikkusele.

Uuringute põhjal saab väita, et haridussüsteemi tulemuslikkust ei toeta raha ja laiaulatuslikud reformid. Enamik OECD liikmesriike on suurendanud oluliselt haridusele suunatud kulutusi ja rakendanud arvukalt programme rahaliste vahendite efektiivsemaks kasutamiseks, kuid haridussüsteemi tulemuslikkus pole paranenud. Üheks edu võtmeks arvatakse olevat õpilaste arvu vähendamine klassis. Klassi suuruse ja õpitulemuste vahelist mõju käsitlevast 112 uuringust ainult 9 näitas positiivset seost. Edu ei taga ka haridussüsteemide kopeerimine, häid tulemusi on võimalik saavutada väga erinevates süsteemides.

Seevastu on kindlaid tõendeid, et haridussüsteemi tulemuslikkust toetab:

- Õigete inimeste leidmine õpetajaametisse.
- Tingimuste loomine nende kujunemiseks headeks õpetajateks-juhendajateks.

¹² Majandusliku Koostöö ja Arenguorganisatsioon

¹³ McKinsey & Company on rahvusvaheliselt tunnustatud valitsusi ja äriühinguid nõustav juhtimise konsultatsioonifirma, kel on 51 maal 90 allasutust

- Vastavate süsteemide ja eesmärgistatud tugiteenuste loomine selleks, et haridussüsteem suudaks pakkuda parimat igale õpilasele.

McKinsey väitel ei suuda ükski riik suure tõenäosusega tagada õpitulemuste paranemist, kui ei pöörata tähelepanu eelpoolnimetatud kolmele tegevussuunale.

Õigete inimeste leidmine õpetajaametisse

Maailma parimad haridussüsteemid leiavad õpetajaametisse selleks sobivad inimesed, mis omakorda tähendab paremaid õpitulemusi. Õpetajaks saada soovijate hulgas kohaldatakse rangeid selektsioonisüsteeme, töötatakse välja tõhusad valikumeetodid sobivate kandidaatide leidmiseks ja kindlustatakse algajale õpetajale korralik palk. Nende põhimõtete oskuslik rakendamine aitab tõsta õpetajakutse mainet ning võimaldab ligi meelitada veelgi paremaid pedagoogikandidaate.

Tippsüsteemides kasutatavad meetodid võtavad arvesse, et heaks õpetajaks saamine eeldab teatud iseloomuomadusi, mille olemasolu on võimalik kindlaks teha juba enne tööleasumist: hea kirja- ja arvutamisoskus, tõhus suhtlemisoskus, soov ise õppida ning teisi õpetada. Sama oluline kui sobivate selektsioonimeetodite rakendamine on kindlustada õigeaegne kutsevalik. Maailma tippharidussüsteemid viivad läbi selektsiooniprotsessi juba enne õpetajakoolitusprogrammiga liitumist. Seda tehakse kas otsese valiku teel või vähendades õpetajakoolituskohtade arvu, nii et nõudlus ja pakkumine oleksid tasakaalus.

Kokkuvõtvalt öelduna tuleks haridussüsteemi tulemuslikkuse nimel:

- Väärtustada õpetaja amet, kindlustades õpetajale hea stardipalk.
- Tõsta õpetaja elukutse mainet.
- Luua tingimused noorte õpetajate kujunemiseks headeks õpetajateks-juhendajateks.
- Pöörata tähelepanu koolijuhile, kelle eestvedamise oskusest sõltub tingimuste loomine kvaliteetseks õpetamiseks.
- Luua süsteemid ja tugiteenused iga õpilase arengu kindlustamiseks.
- Viia läbi järjekindlalt haridussüsteemi seiret, mille eesmärk on toetada tulemuslikkuse paranemist.

Kõik maailma parimad haridussüsteemid on jõudnud äratundmisele, et pole võimalik parandada seda, mida ei mõõdeta. Tavaliselt on kasutusel kaks õpetamise ja õppekvaliteedi seiremehhanismi:

1. Eksamid. Õpitulemuste hindamine on reaalse tulemuste objektiivne ja üksikasjalik mõõtmine. See, mida eksamil küsitakse, mõjutab seda, mida õpetatakse, ja see, kuidas seda hinnatakse, määrab kindlaks selle, kuidas seda õpitakse.
2. Koolide kontrollimine ja hindamine. Koolide kontrollimisega mõõdetakse erinevalt eksamitest nii tulemusi kui ka nende taga peituvaid protsesse, võimaldades koolidel tuvastada tõhustamist vajavad tööloigud. Üldjuhul on kasutusel:
 - Koolisisene hindamine koos 3 – 4 aasta järel aset leidva väliskontrolliga, kusjuures on võetud üldine suund väliskontrolli intensiivsuse vähendamisele.
 - Koolisisene hindamine koos aeg-ajalt rakendatava väliskontrolliga, kusjuures kõige radikaalsemad süsteemid on väliskontrolli minimaliseerinud, kuid muutnud koolide sisehindamise praktiliselt kohustuslikuks.

Oluline on märkida, et maailma tippharidussüsteemid kasutavad seiretulemusi parimate õpetamismeetodite ja iga õpilase arengut toetavate lähenemisviiside väljaselgitamiseks ja seejärel parimate kogemuste levitamiseks kogu süsteemis.

Kokkuvõte

McKinsey uuring tõi välja tulemuslike haridussüsteemide iseloomulikud tunnused:

- Haridussüsteemi kvaliteet ei saa olla kõrgem õpetajate kvaliteedist.
- Ainus võimalus tulemuste parandamiseks on tõsta õpetamise kvaliteeti.
- Heade õpitulemuste saavutamine kogu süsteemi lõikes on võimalik ainult juhul, kui koolid kindlustavad eeskujulike õpetamismeetodite jõudmise iga õpilaseni.

Järgnevas tabelis, mis kirjeldab nimetatud tunnuseid, on lisatud vastava olukorra kirjeldus Eestis.

Tabel. Maailma parimaid haridussüsteeme iseloomustavad tunnused¹⁴

Küsimus	Maailma parimad haridussüsteemid	Olukord Eestis
Õigete inimeste saamine koolidesse		
Missugune on õpetajakandidaatide keskmine akadeemiline tase?	Õppeedukuse erinevate tasemetega lõpetanute kohortidest 10%.	<p>Nõuded õpetaja haridustasemele on kõrged:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Välja on töötatud riiklikud kvalifikatsiooninõuded õpetajatele, mis kirjeldavad nõudeid õpetaja haridustasemele ja erialasele ettevalmistusele või/ja juhtimisalasele koolitusele. ▪ Koolieelse lasteasutuse õpetajate põhikoolitus on kõrghariduse esimesel või teisel (magistri) tasemel. ▪ Aineõpetajate ja eripedagoogide põhikoolitus kõrghariduse teisel tasemel.
Missugune on üliõpilaste ja koolilõpetajate suhtumine õpetajakutsesse?	Kolme eelistatuma elukutse hulgas.	
Kui range on õpetajakoolituse selektsiooniprotsess?	Hoolikalt läbimõeldud katsed õpetamispotentsiaali kontrollimiseks, nt õpetamispraktika, kirjaoskuse ja matemaatiliste teadmiste kontroll.	
Missugune on sooviavalduse esitajate ja õpetajakoolitusprogrammi kohtade suhtarv?	1 : 10	
Kas algajate õpetajate palgad on teistel erialadel tööleasujate omadega võrreldes konkurentsivõimelised?	Teistel erialadel tööleasujate palkadega samal tasemel.	
Õpetamise kvaliteedi tõstmine		
Kui pika perioodi jooksul algajaid õpetajaid pärast tööleasumist juhendatakse?	>20 nädalat.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2004. aastal käivitati kutseaasta algajale õpetajale. Kutseaasta aitab noorel õpetajal kohaneda haridusasutuse kui organisatsiooniga, toetab tema professionaalsete kutseoskuste arengut ning pakub tuge kogemuste puudumisest tekkivate probleemide lahendamisel. Välja on töötatud kutseaasta tugiprogramm, mida viivad läbi ülikoolid. ▪ 2006. aastast käivitus kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja omistamine, mille käigus isik tõendab oma kutse- ja erialase kompetentsuse taset ning kutsekvalifikatsiooni omistav organ hindab selle vastavust taotletavale kutsekvalifikatsioonile ja annab välja kutsetunnistuse. ▪ Paljudes koolides viivad õpetajad läbi enesehindamist ja külastavad üksteise tunde, mille kaudu saavad tagasisidet oma tööle.
Kui suurt osa õpetaja tööajast kasutatakse erialaseks enesetäiendamiseks?	10% tööajast kulub erialaseks enesetäiendamiseks.	
Kas iga õpetaja on teadlik oma õpetamisstiili nõrkadest külgedest?	Jah, igapäevase töö tulemusel.	
Kas õpetajatel on võimalus eeskujulike õpetamismeetodite kasutamist jälgida ning neisse süveneda?	Jah, õpetajad külastavad õpetamismeetodite tutvustamiseks ja üksteise juhendamiseks regulaarselt üksteise tunde.	
Kas õpetajad tegelevad oma praktilise tegevuse analüüsi ja selle üle arutlemisega?	Jah, kooli tasandil toimuvate protsesside kaudu.	

¹⁴ McKinsey & Company uuringu aruandes esitatud tabelile on lisatud vastava olukorra kirjeldus Eestis.

Missugune on koolijuhtide roll tõhusate mentorite väljaõpetamisel?	Koolijuhtideks valitakse parimad mentorid.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Õpetajate atesteerimine toimub vastavalt kvalifikatsiooninõuetele ja õpetaja tööle kooli, maakonna ja riigi tasandil (4 ametijärku). ▪ Alates 2000. aastast on õpetajatel kohustus läbida vähemalt 160 tundi koolituskursusi viie aasta jooksul. ▪ Vastavalt täiskasvanute koolituse seadusele eraldatakse riigieelarvest vähemalt 3% ulatuses palgafondist täiendavalt ressursse täiendus-koolituskulude katteks. Koolil on õigus nimetatud vahendeid kasutada täienduskoolituseks vastavalt oma vajadusele ja arenguplaanis kavandatule.
Mil määral tegeldakse tõhusate õppemeetodite süstemaatilise uurimisega ning uurimistulemuste kasutamiseiga poliitika kujundamises ja õpetajate igapäevatoös?	Õpetamise kvaliteedi tõstmisele suunatud uuringute tarbeks eraldatakse igal aastal 50 USA dollarit õpilase kohta.	
Kõigi õpilaste eduka edenemise kindlustamine		
Missugused standardid on kehtestatud selle suhtes, mida õpilased peaksid teadma, mõistma ja oskama?	Selged ja sobivad standardid süsteemi tulemuslikkuse mõõtmiseks.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Riiklikus põhikooli ja gümnaasiumi ning alushariduse õppekavades on sätestatud riiklikud standardid nii koolieelse lasteasutuse, põhikooli kui ka gümnaasiumi tasandil. Oluliselt muudeti riiklikku põhikooli ja gümnaasiumi õppekava 1996. aastal, väiksemad täiendused 2002. aastal. Alushariduse õppekava võeti vastu 1999. aastal, mida täiendati 2008. aastal.
Missuguseid meetodeid kasutatakse õpetamise kvaliteedi kontrollimiseks antud süsteemi raames?	Kõik koolid on teadlikud oma tugevatest ja nõrkadest külgedest.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alates 1997. aastast rakendati õpitulemuste välishindamise süsteem (riiklikud eksamid, testid). Põhikooli lõpus viiakse läbi ühtlustatud materjalidega põhikooli lõpuksamid. ▪ Viimasel kümnendil on tähelepanu õppeasutuste sisehindamisel. Alates 2006. aastast on sisehindamise läbiviimine õppeasutustele kohustuslik, samaaegselt on käivitatud õppeasutuste riiklik nõustamissüsteem. ▪ Välja on töötatud õppeasutustele kvaliteedi indikaatorid (tegevusnäitajad), mis on kättesaadavad Eesti Hariduse Infosüsteemist.
Missuguseid vahendeid kasutatakse mahajääjate järeleaitamiseks?	Efektiivsed mehhanismid mahajääjate järeleaitamiseks; minimaalsed erinevused koolide tulemuslikkuse vahel.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hariduslike erivajadustega õpilastele on võimalik rakendada individuaalset õppekava; õppimist tasandusklassides; kõneteraapiat; osaleda õppetunnijärgsetes konsultatsioonitundides; vajadusel õppida kodus või haiglas või kasvatusraskustega õpilaste klassis (nn Tootsi klassis); õpilaskoduga koolides; saada tuge eripedagoogilt, psühholoogilt ja sotsiaalpedagoogilt. ▪ Õpilase tervislikku seisundit arvestades on võimalik koolikohustuse täitmist ühe aasta võrra edasi lükata.
Kuidas on organiseeritud finantseerimine ja toetus?	Rahastamine ja tugi on suunatud sinna, kus sellest on kõige rohkem abi.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Üldhariduse rahastamise mudel (põhikool ja gümnaasium) võtab arvesse hariduslike erivajadustega õpilaste individuaalse töö rakendamise vajadused. ▪ Põhikooli õpilastele on tasuta lõuna, õpikud ja töövihikud, meditsiiniline abi. Enamikes maapiirkondades ka transport kooli. Õpilastel, kes sotsiaalse tausta tõttu õpivad õpilaskoduga koolides, on tasuta ülalpidamine. ▪ Huviringid õppeasutustes, eelkõige ainealased ringid on õpilastele tasuta.

Haridussüsteemi arenguks on vajalik teadvustada oma tugevused ja osata õppida teiste kogemustest. Väidetavalt saavutavad edu need inimesed ja riigid, kes kohanevad kiiresti muutustega, on positiivse suhtumisega ja muutustele avatud.

Kasutatud kirjandus

1. Eesti haridussüsteemi korraldus 2007/2008.
http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/0_integral/EE_ET.pdf
2. Lukas, T. *Estonian children second in the world in scientific literacy*.
<http://www.hm.ee/index.php?148619>
3. McKinsey & Company. *How the world's best-performing school systems come out on top*.
OECD, 2007.

TALLINNA HARIDUSASUTUSTE SISEHINDAMISE TOETAMINE JA HARIDUSASUTUSTE TUNNUSTAMINE

Meelis Kond, Tallinna Haridusameti hariduskorralduse teenistuse direktor

Tallinna Haridusameti allasutuste juhtimissüsteemi, sh asutuste hindamissüsteemi arendamist alustati 2000. aastal, mil toimus linna haldusjuhtimises suur ümberkorraldus: munitsipaalsete haridusasutuste kõrgemalseisvaks organiks ja pealinna hariduspoliitika väljatöötajaks sai Tallinna Haridusamet. Selle ajani olid haridusküsimused jaotunud 6 erineva linnaosa vahel ning lähenemised haridusajadele olid väga erinevad. Arvestades suundumisi ja prioriteete nii Euroopa kui Eesti hariduse juhtimises oli esmaülesanne ühtlustada arusaamu ja kokku leppida hariduse prioriteetides.

Tallinna Haridusameti hallata on 205 asutust (123 lasteaeda, 71 üldhariduskooli, 10 huvikooli, 1 kutsekool).

Nii OECD poolt kui ka Euroopa hariduspoliitikas on selgelt esmaseks seatud haridusasutuste juhtimise problemaatika. Sellest oleneb otseselt õpetamise ja õppimise kvaliteet haridusasutuses. Detsentraliseerimine hariduses kui kasvav trend Euroopa hariduses on suurendanud oluliselt kohaliku omavalitsuse ja haridusasutuse autonoomiat. Arusaama viimine asutuse juhini, et temast, tema oskustest sõltub suuresti hariduspoliitika tulemuslikkus, mille vahendajaks ja otseseks elluviimise tagajaks ta on, on äärmiselt oluline.

Eeltoodust lähtuvalt ühtlustati Tallinnas koostöös juhtidega arusaamad ennekõike sellest, millist haridusasutuste juhtimist saab pidada tulemuslikuks, kuidas saada ülevaade haridusasutustes toimuvast ja kuidas anda ja saada tagasisidet, et saadud tulemuste põhjal kujundada eesmärgi ja prioriteete nii haridusasutuse kui linna tasandil. Tallinn seadis uute süsteemide loomisel ambitsioonika eesmärgi olla juhtimist toetavate meetmete loomisel eestvedaja ja teenäitaja rollis. Tallinna Haridusamet lähtus järgmistest põhimõtetest:

- erilist tähtsust omab haridusasutuste pädev juhtimine, mis nõuab pidajapoolselt pidevat tähelepanu ja toetamist ning juhtide motiveerimist;
- hindamissüsteem, mille keskmes on sisehindamine, peab toetama hindamiskultuuri arendamist, motiveerima asutusi sisehindamisele, aitama haridusasutuste meeskondadel leida oma tugevused ja parendusvaldkonnad;
- ühtsed hindamiskriteeriumid haridusasutusele omastes tegevus- ja juhtimisvaldkondades annavad asutusele selge võrdlusaluse ja arusaama kvaliteedist;
- kõikidel haridusasutustel on võimalus võrdselt näidata oma head tööd üldsusele, sh huvigruppidele, tõstes sellega oma konkurentsivõimet ja mainet;
- haridusmuutuste elluviimisel on võtmeisikuks õpetaja, kelle head tööd tuleb tunnustada nii haridusasutuse kui linna tasandil;
- suureneb üldsuse tähelepanu hariduse käekäigu ja probleemide vastu, partnereid kaasatakse senisest enam arengutöösse.

Nende põhimõtete elluviimiseks on tänaseks Tallinnas kasutusel mitmeid erinevaid lähenemisviise:

- juhtide tulemushindamine;
- Tallinna Haridusasutuste Kvaliteediauhind, sh koolitused ja seminarid kvaliteediauhinna konkursi raames;
- töödeldud ja avalikustatud statistika asutuste lõikes (kvaliteedi indikaatorid), mis võimaldavad võrrelda ennast teiste sarnaste haridusasutustega;
- juhtimis- ja koolituskonverentsid;
- erinevad konkursid, ülevaated ja sellega kaasnevad nominatsioonid asutustele ja pedagoogidele;
- juhtide nõustamine, sh uute juhtide mentorprogramm.

Juhtide tulemushindamine

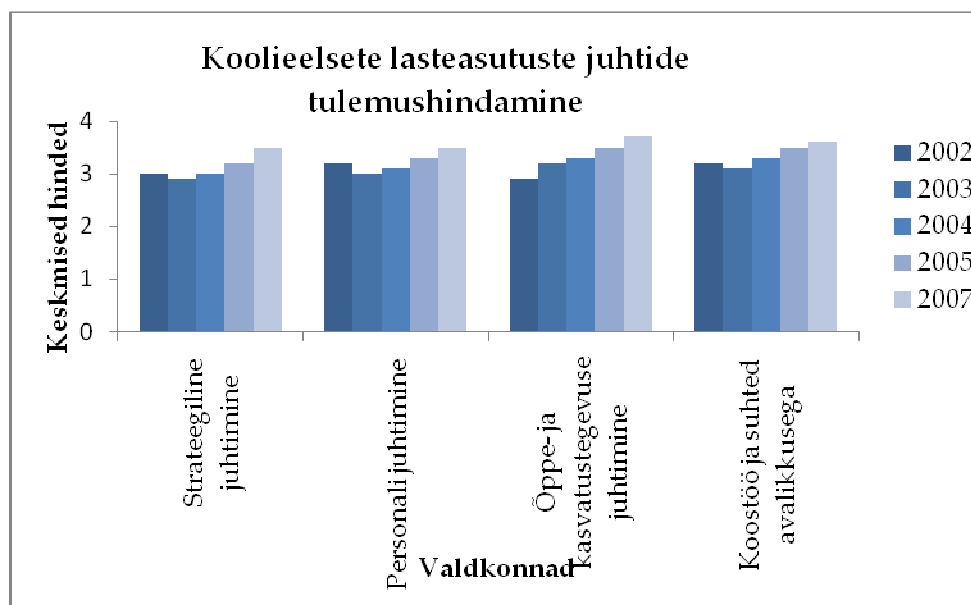
Koostöös Tallinna Koolijuhtide Ühenduse ja juhtimiskonsultantidega töötati välja *Balance Scorecardil* põhinev hindamismudel juhtide hindamiseks viies tulemusvaldkonnas: 1) strateegiline juhtimine, 2) personali juhtimine, 3) õppe- ja kasvatusprotsessi (põhitegevuse) juhtimine, 4) finants- ja haldusjuhtimine, 5) avaliku suhtlemise ja partnerluse juhtimine, mis

on lahti kirjutatud kaheteistkümnes allkriteeriumis. Erinevate tulemnäitajate ühtsesse süsteemi viimiseks kasutatakse skaalasid, mille kõrgemad tasemed väljendavad pidaja ootusi tulemustele.

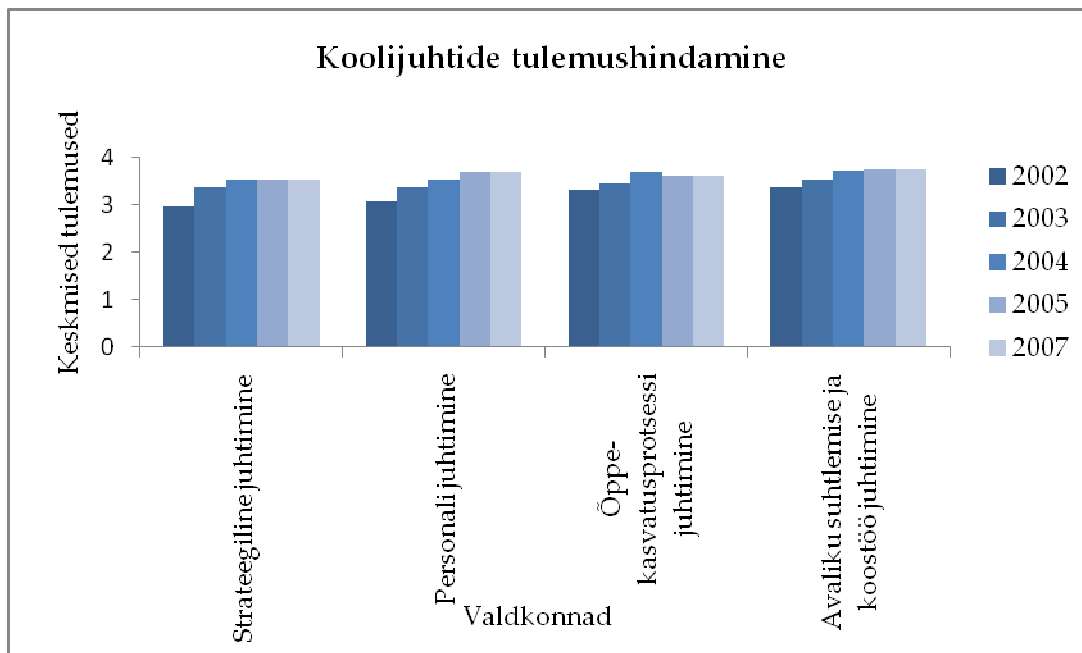
Hindamise aluseks on mudelipõhine kirjalik eneseanalüüs, milles keskendutakse oma eesmärkide vastavuse võrdlemisele kriteeriumides tooduga. Hindamise tulemusena antakse juhtidele kirjalik tagasiside tugevustest ja parendusvaldkondadest ning edukamatele määratakse tulemuspalk.

Kvaliteediauhinna pälvinud asutuste juhtidel loetakse hindamisvestlus sooritatuks maksimaalse tulemusega.

Esimese tulemushindamise läbisid Tallinna haridusjuhid 2001/2002 ning tänaseks on Tallinna Haridusamet läbi viinud juhtide tulemushindamist seitse aastat. Seega on tegemist väärrika eelkäijaga ja nüüd ka kaasteeliselega riiklikult sätestatud sisehindamisele.

Joonis 1. Koolieelsete lasteasutuste juhtide tulemushindamise tulemused 2002 – 2007

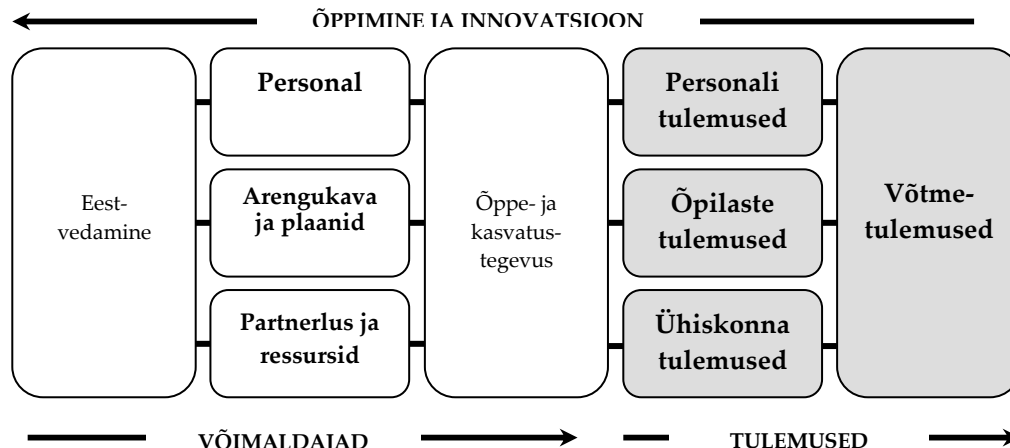
Joonis 2. Koolijuhtide tulemushindamise tulemused 2002 – 2007

Joonistelt 1 ja 2 on näha, et hindamistulemuste põhjal saadud tagasisidest ja süsteemset lähenemisest tulenevalt on aastatega kõik hindamistulemused paranenud. Lisaks statistilisele analüüsile tehakse hindamistulemustest kvalitatiivne kokkuvõte, mille keskmes on parendused kogu linna haridusele. Parendusvaldkonnad on aluseks ka juhtimiskonverentside ning seminaride teemadele. Alates 2003. a toimuvad juhtimiskonverentsid, kus koolitajateks on Eesti juhtimisasjatundjad, kes toetavad oma temaatikaga (Juhtimislahendused – tee tulemusteni; Eesmärgistatud juhtimine; Juhtimiskultuur kui ühiskonna peegeldus; Tasakaal juhis, juhtimises ja organisatsioonis; Atraktiivne juhtimine) juhte parenduste elluviimisel ning kogemuskonverentsid võimaldavad jagada haridusasutuste parimat kogemust. Prioriteedid uueks õppeaastaks lähtuvad samuti just nendest arendusvajadustest ning toetavad juhte nende rakendamisel.

Tallinna Haridusasutuste Kvaliteediauhind põhineb Euroopa Kvaliteediauhinna mudelil (EFQM). Auhindade väljaandmisega soovib linn tunnustada väljapaistvaid tulemusi saavutanud Tallinna haridusasutuste ja pedagoogide tööd erinevates olulistest valdkondades: juhtimine, õpikeskkond, õppe- ja kasvatustegevus, huvitegevus. Auhinnakonkursil osalemiseks tuleb esitada mudelipõhine enesehinnang. Hindajateks-assessoriteks on haridustöötajad erinevatest Tallinna asutustest ja mujalt Eestist. Möödunud seitsmel aastal

oleme edukalt rakendanud auhinna programmi meie koolides ja lasteaedades. Algatuse elujõulisust on kinnitanud suur osalejate arv.

Kvaliteediauhind

Joonis 3. Tallinna Haridusametuse auhinnamudel „Hästi juhitud kool“

Aastatel 2001 – 2008 on konkursist võtnud osa 129 haridusasutust ja 114 õpetajat, osavõtjate töid on hinnanud 203 assessorit. Seitsme aasta jooksul on välja antud 99 kvaliteediauhinda neljas kategoorias: hästi juhitud kool/lasteaed, hea õpikeskkonnaga kool/lasteaed, hea huvitegevusega kool, hea õpetaja. Konkurss on hea võimalus arendada enesehindamise oskust ning saada tagasisidet oma tööle. Tallinn on haridusalase kvaliteediauhinna andmisel kindlasti väljapaistev teiste Euroopa pealinnade hulgas.

Enesehindamise ja tunnustamise kaudu väärtustatakse tervikliku kvaliteedijuhtimise põhiprintsiipe: õpilase/lapsekesksust; eestvedamist ja eesmärgi ühtsust; töötajate arendamist ja kaasamist; protsessidel ja faktidel tuginevat juhtimist; pidevat õppimist, innovatsiooni; partnerluse arendamist, asutuse sotsiaalset vastutust.

Kvaliteediauhinna süsteem on paljude õpetajate ja juhtide seas muutnud arusaamu kvaliteedist, eesmärkide ja strateegiate seadmisest. Enesehindamine on saanud tänu kvaliteediauhinnale palju süsteemsemaks ning tagasisidet kasutatakse oma töö parendamisel. Vähetähtis ei ole ka asjaolu, et vaatamata sellele, kas haridusasutus konkursil osaleb või mitte, on tal olemas mudel, mille järgi ennast hinnata ja selle alusel edasisi tegevusi planeerida. Kvaliteediauhind on näidanud, et auhindamine ei ole vaid nn

„eliitkoolide“ pärusmaa ning auhinnata tuleb seda, mis oleneb konkreetsest haridusasutusest või õpetajast.

Tunnustused haridusasutustele ja pedagoogidele

Lisaks Tallinna Haridusasutuste Kvaliteediauhinna konkursile toimuvad veel mitmed erinevad konkursid, et motiveerida haridusasutusi ja pedagooge aktiivselt tegelema fookuses olevate hariduseesmärkidega ning tunnustada head tööd erinevate nimetuste ja rahaliste preemiatega.

Kui 2004. aastal oli eesmärgiks innustada lasteaedu korrastama ja kaasajastama oma õuealad, viidi mitmel aastal läbi ülevaatus, mille käigus anti välja tunnustus „Parima õuealaga lasteaed“ ja rahaline preemia, siis nüüdseks on sellest välja kasvanud konkurs „Lapsesõbralik lasteaed“, mis keskendub õpi- ja kasvukeskkonna kui terviku arendamisele ning kvaliteedile. Konkursi käigus toimus lasteaia tegevuse avalik presentatsioon ja taotluse kaitsmine.

Head kogemust töös kooli personaliga on võimalik üldistada ja jagada teistega konkursi „Parim personaliprojekt“ raames. Mitmed Tallinna haridusasutused on peale edukat esinemist linnas esitanud ülevaate oma tegevusest ka üleriigilisele Personalitöö Arendamise Ühingu konkursile ning saanud sealgi tunnustuse osaliseks. Tervisedendustöö, tervisliku õpikeskkonna loomise ning tervisliku kooli- ja lasteaiatoidu toetamise eesmärgil viiakse viimasel neljal aastal läbi ülevaatus-konkurse, mille tulemusena antakse parimatele tiitlid „Parim Tervist Edendav Haridusasutus“, „Sõbralik koolisöökla“, „Parima toitlustamisega koolieelne lasteasutus“. Kahel viimasel aastal on lisandunud veel nominatsioon „Parim koolipuhvet“, mille tulemusena ei pakuta einelaudades rämpstoitu ja ebatervislikke karastusjooke.

Vene õppekeelega koolide üleminekut eestikeelsele õppele ja lõimumist tervikuna on tähtsustatud ja toetatud ning parimaid koole ja õpetajaid on premeeritud konkurssidel „Parim integratsioonialase tegevusega haridusasutus“, „Parim lõimumisprojekt“ ja „Parim eesti keele õpetaja vene õppekeelega koolis“.

2006. aastast, mil üheks linna hariduse suunaks sai määratletud oluliste hariduseesmärkide elluviimine innovaatiliste tegevuste ja rakenduste kaudu, ilmestab meie nominatsioonide nimekirja konkurss „Innovaatiline tegu“.

Õpetajate suunamiseks ja parima kogemuse tundmaõppimiseks ning jagamiseks kolleegidega antud vallas on alates 2008. aastast uued konkursid „e-õpetaja“ ja „Innovaatiline õpetaja“. Et ka noorel õpetajal oleks rohkem võimalusi saada tunnustust, on käesolevast aastast „Tallinna aasta õpetaja“ nimetamise kõrval ka uus nominatsioon „Parim noor õpetaja“.

Kokku on 2004. aastast konkurssidel tunnustatud ja auhinnatud 93 asutust ning 113 õpetajat.

Kokkuvõte

- Tallinn pakub juhtidele täpseid ja konkreetseid mudeleid ning neid on võimalik kasutada riigile esitatava sisehindamisaruande koostamisel.
- Tulemushindamine ja kvaliteediauhinna konkurss on teineteist toetavad. Tänapäevaks on mõlemad lähenemised olulisemad komponendid haridusasutuste kvaliteedi tagamise süsteemis Tallinna linnas.
- Kasvanud on juhtide ja hindajate kogemused protsessi läbiviimisel: oskus esitada tugevusi ja tulemusi; oskus kirjutada eneseanalüüsi; oskus anda kirjalikku tagasisidet.
- Suudetud on luua süsteem, mis võimaldab motiveerida enesehindamisele nii haridusasutuste meeskondi kui üksikpedagooge, spetsialiste ning tunnustada nende head tööd.
- Aktiivseimad osalejad konkurssidel on aastate lõikes olnud ja häid tulemusi on saavutanud Ristiku Põhikool, Tallinna Rahumäe Põhikool, Tallinna Arte Gümnaasium, Tallinna I Internaatkool, Tallinna Saksa Gümnaasium, Tallinna 32. Keskkool, Tallinna Reaalkool, Tallinna Täiskasvanute Gümnaasium, Tallinna Inglise Kolledž, Tallinna Mustamäe Reaalgümnaasium, Tallinna Linnamäe Vene Lütseum, Tallinna Mustjõe Gümnaasium, Tallinna Kanutiaia Noortemaja, Tallinna Liikuri Lasteaed, Tallinna Lasteaed Kikas, Tallinna Suitsupääsupsa Lasteaed, Siisikese Lasteaed, Tallinna Rukkilille Lasteaed, Tallinna Lepatriinu Lasteaed.

ÜLEVAADE ÕPPEASUTUSTE RAHVUSVAHELISEST KOOSTÖÖST

Made Kirtsi, SA Archimedes Hariduskoostöö keskuse üldhariduse büroo juhataja

Euroopa Liidu haridus- ja teaduskoostööprogrammide Sihtasutuse Archimedes juures asuv hariduskoostöö keskus menetleb elukestva õppe programmi, mille sektorprogrammideks on Comenius – kooliharidus; Erasmus – kõrgharidus; Leonardo da Vinci – kutseharidus ja Grundtvig – täiskasvanuharidus. Koolihariduse programm Comenius toetab Eesti koolide, õpetajate, õpilaste ja üliõpilaste osalemist üle-euroopalises koostöös, millega aitab kaasa avatud ja tervikliku maailmapildi ning positiivse eluhoiaku kujundamisele.

Rahvusvaheliste kontaktide, koostöö ja enesetäiendamise kaudu omandatakse teadmisi, oskusi, väärtusi ning teadmused oma identiteedist elamiseks ja töötamiseks muutuvast maailmas, kus globaalsete probleemide lahendamine nõuab teadmisi, haritust ja avarat silmaringi. Rahvusvahelise dimensiooni toomine kooliellu motiveerib õpilasi ja ka õpetajaid õppima võõrkeeli ning toetab ühise eesmärgi saavutamiseks meeskonnatunde tekkimist, pakub võimaluse tutvustada Eestimaad ja eestimaalasi, meie kultuuri ja keelt ning kogeda kultuuridevahelisi erinevusi ning sarnasusi ja mis olulisim – muudab igapäevase õppetöö huvitavamaks kõigile selles osalejaile. Eesti osaleb kooliharidusele suunatud Comenius programmis alates 01.11.1998 ja tähistab tänavu programmides osalemise 10. aastapäeva.

Comeniuse programm toetab ja hariduskoostöö keskuse üldhariduse büroo menetleb järgmisi tegevusi:

- koolide koostööprojekte;
- piirkondlikku koostööd mistahes üldhariduse eest vastutavate organisatsioonide vahel (alates 2009. a Comenius Regio);
- mobiilsustegevusi: õpetajate ja haridustöötajate täienduskoolitus, üliõpilaste – tulevaste õpetajate koolipraktika, projekti ettevalmistavad lähetused;
- õpilaste õpirännet (alates 2010).

Comeniuse projekti ettevalmistavad lähetused

Koolid, kes soovivad luua või edasi arendada kontakte, et alustada Comeniuse koolide koostööprojekti, saavad osaleda üle Euroopa toimuvatel kontaktseminaridel, mida korraldavad riiklikud programmibürood. 4. – 7. oktoobril 2007. a toimus Tallinnas Sihtasutuse Archimedes hariduskoostöö keskuse poolt korraldatud kontaktseminar „Comenius project – a tool for making teaching and learning more attractive“, kus osalesid inimesed 16 Euroopa riigist.

2007. a esitati kontaktseminaridel osalemiseks ja partneritega kohtumiseks 35 lähetustaotlust, millest toetati 29 kogusummas ligi 455 000 krooni. Tore on tõdeda, et enamuse eelmisel aastal ettevalmistaval lähetusel osalenutest esitasid 2008. a algul projektitaotluse. 2007. a osales lähetustel aktiivselt 5 koolieelset asutust, kes hiljem projektitaotluse esitasid ning kellest 2 lasteaeda asusid ka projekti koordineerima. 2008. a on lähetustaotluste esitamine alles alanud, planeeritav eelarve on ca 480 000 krooni.

Individuaalsed taotlused täienduskoolituseks

Õpetajatel ja haridustöötajatel on võimalik osaleda Euroopa riikides korraldatavatel 1 – 6-nädalastel kursustel. Täienduskoolituse eelarve 2007. a oli 1,9 miljonit krooni. Kolmes taotlusvoorus esitati kokku 65 taotlust, millest toetati 62 (eraldati üle 1,8 miljoni krooni). 2008. a on neli taotlustähtaega, millest kolme vältel on esitatud kokku 88 täienduskoolituse taotlust ja toetatud 52 taotlust summas ca 1,7 miljonit krooni. Keskmine stipendium osaleja kohta on olnud ligi 30 000 krooni.

Täienduskoolitus väljaspool Eestit võimaldab õpetajatel uusi teadmisi saada, maailma mitmepalgelisust kogeda, tutvuda teiste kultuuridega ja vahetada kogemusi oma kolleegidega. Enim taotlusi laekub gümnaasiumide ja keskkoolide õpetajatelt osalemaks võõrkeelte (peamiselt inglise keele) õpetamisega seotud kursustel. Teeme tööd selle nimel, et julgustada ka teisi aineõpetajaid oma võõrkeelteoskust arendama ja kursustele kandideerima, mistõttu on tänaväärne õpetajate jätkutegevuse raames hea kogemuse levitamine.

Tabel 1. 2007. ja 2008. a võrdlus taotluste ja stipendiumisaajate kohta maakonniti

Maakond	Esitatud 2007	Toetatud 2007	Esitatud 2008	Toetatud 2008
Harju	21	20	35	21
Ida-Viru	4	4	2	2
Järva	1	0	2	1
Lääne	2	2	4	1
Lääne-Viru	4	3	2	1
Jõgeva	1	1	2	0
Põlva	1	1	2	2
Pärnu	9	9	3	3
Rapla	1	1	2	1
Saare	1	1	5	4
Tartu	12	12	20	9
Valga	1	1	2	2
Viljandi	6	6	4	2
Võru	1	1	3	3
KOKKU	65	62	88	52

Allikas: Hariduskoostöö keskuse aruanded

Tulevaste õpetajate praktika ja praktikanti vastuvõtvad Eesti koolid

Comeniuse programm panustab õpetajakoolitusse, pakkudes võimalust pedagoogilisel suunal õppivatele üliõpilastele, st tulevastele õpetajatele, viibida programmi raames 3 kuni 10 kuud abiõpetajana praktilal mõnes Euroopa riigi koolis. 2007. a taotlustähtajaks, mille eelarve oli ca 782 000 krooni, laekus Eesti kõrgkoolide üliõpilastelt 11 taotlust, toetati 8 üliõpilast, kes sooritasid praktika Hispaanias, Suurbritannias ning Rootsis. 2008. a asub koolipraktikat sooritama 5 Eesti üliõpilast Prantsusmaal, Hollandis ning Hispaanias.

Praktikat on võimalik sooritada koolides, kes kasutavad võimalust taotleda abiõpetajat/praktikanti Euroopa riikidest. 2007. aastal esitasid vastava taotluse 11 Eesti kooli. Comeniuse koolipraktika raames tuli 5 välisüliõpilast järgmistesse koolidesse: Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasiumisse Itaaliast, Noarootsi Gümnaasiumisse Prantsusmaalt, Merivälja Kooli Saksamaalt, Püünsi Põhikooli ja Sõmeru Põhikooli Poolast.

2008. a on 9 taotluse esitanud koolile õnnestunud leida 7 välispraktikanti: Kuressaare Ametikooli Itaaliast, Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasiumisse Belgiast, Tallinna Reaalkooli Ungarist, Tallinna Konstantin Pätsi nimelisse Vabaõhukooli Prantsusmaalt,

Merivälja Kooli ja Tartu Kunstikooli Saksamaalt ning Rapla Ühisgümnaasiumisse Türgist. Võrreldes üliõpilaste taotlustega on abiõpetajat/praktikanti soovivate koolide arv oluliselt suurem, kuid kahjuks ei ole Eesti veel välisüliõpilaste seas piisavalt atraktiivne ja seetõttu ei suudeta kõigile soovijaile praktikante leida. Eestist on praktikale minejate arv vähenenud, sest paljud üliõpilased töötavad õpingute ajal ja otsustavad sageli töötamise kasuks. Programmi menetlemise teeb raskes Eestis valitsev õppekavade segadus ja kõrgkoolide vähene huvi Comeniuse programmi vastu.

Koolide koostööprojektid

2007. aastal laekus hariduskoostöö keskusele 157 Comeniuse mitmepoolse koolide koostööprojekti taotlust. Kuna sellel aastal toimus üleminek uuele elukestva õppe programmile, siis rahastati nii Socrates programmi raames alanud projekte kui uusi projekte. 157 projektist toetati 99 projekti kogusummas ligi 12 miljonit krooni. Kahjuks ei esitatud ühtegi kahepoolset keeleõppele suunatud projektitaotlust. 2008. a taotlustähtajaks esitati 76 mitmepoolse ja 5 kahepoolse Comeniuse koolide koostööprojekti taotlust, millest finantseeriti 41 mitmepoolset ja 2 kahepoolset projekti kogusummas ligi 12 600 000 krooni.

Tabel 2. 2007. ja 2008. a hariduskoostöö keskusele laekunud ja toetatud projektid maakondade kaupa

Maakond	2007		2008	
	Esitatud	Toetatud	Esitatud	Toetatud
Harju	48	25	21	12
Hiiu	2	1	2	1
Ida-Viru	6	4	4	3
Jõgeva	8	8	2	0
Järva	6	5	2	1
Lääne	7	6	2	1
Lääne-Viru	8	6	4	3
Põlva	3	1	3	0
Pärnu	11	5	6	4
Rapla	4	1	6	5
Saare	11	7	2	1
Tartu	19	12	14	8
Valga	7	6	3	2
Viljandi	10	6	6	1
Võru	7	6	4	1
KOKKU	157	99	81	43

Allikas: Hariduskoostöö keskuse aruanded

Projektides sagedamini esinevad teemad ja valdkonnad on ajalugu ja kultuuripärand, võõrkeeled, meedia ning kommunikatsioon, keskkond, muusika, turism. Õppekavaga on projektide tegevustes kõige rohkem seotud võõrkeeled, kunstiõpetus, IKT, geograafia, ajalugu, kodanikuõpetus, emakeel ja muusika. Taotluste kvaliteet on tunduvalt parem taotlejail, kes on osalenud kontaktseminaridel või projekti ettevalmistaval lähetusel.

Projektide käigus valmib väga erinevaid tulemeid alates metoodilistest materjalidest maskottide-kalendrite-plakatiteni. Näiteks valmis Laupa Põhikooli projekti käigus õpilasküsitluste tulemuste põhjal uurimustöö „Meie elu 20 aasta pärast”. Punamütsikese Mudilasmaja korraldas projekti lõpuüritusena nii projektipartnerite kui teiste Tallinna lasteaedadega koostöös mudilasfestivali.

Noppeid Comeniuse projektide lõpparuannetest:

- Projekt andis enesekindlust ja julgust, et kui tahame, suudame rahvusvahelistes projektides osaleda. (Tsirguliina Keskkool)
- Reeglina kasvab järsult [nii õpilaste kui ka õpetajate] motivatsioon ja soov õppida teisi võõrkeeli. (Narva Pähklimäe Gümnaasium)
- Eestis on õpetajatele väga palju koolitusi, kuid kõik nad on enamasti ühte nägu, kuid [Comeniuse] projekti kaudu saadud koolitus [kogemused] on palju rohkem edasiviiv, sest õppida on olnud kõigilt. (Punamütsikese Mudilasmaja)